

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Živa Lopatič

**EVROMEDITERANSKO PARTNERSTVO:
VLOGA EVROPSKE UNIJE V EVROMEDITERANSKEM
PARTNERSTVU**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

Živa Lopatič

**Mentor: red. prof. dr. Lojze Sočan
Somentorica: asist. mag. Sabina Kajnč**

**EVROMEDITERANSKO PARTNERSTVO:
VLOGA EVROPSKE UNIJE V EVROMEDITERANSKEM
PARTNERSTVU**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

»Temeljni problem mednarodnih odnosov v sodobnem svetu je problem mirnega prilagajanja posledicam neenake rasti moči med državami. Enak problem so imele države v preteklosti.«

Robert Gilpin (1981/1995: 230)

EVROMEDITERANSKO PARTNERSTVO: VLOGA EVROPSKE UNIJE V EVROMEDITERANSKEM PARTNERSTVU

Evromeditersko partnerstvo je partnerstvo med Evropsko unijo, kot entiteto *sui generis* v mednarodni skupnosti, in desetimi državami južnega in vzhodnega Sredozemlja (Maroko, Alžirija, Tunizija, Egipt, Jordanija, Sirija, Libanon, Palestinska oblast, Izrael in Turčija). Osnova partnerstva, ki se konstantno razvija, je Barcelonska deklaracija, ki so jo partnerke sklenile leta 1995 in predvideva sodelovanje omenjenih držav na več področjih; političnem in varnostnem, ekonomskem in finančnem ter kulturnem in socialnem.

Evromeditersko partnerstvo je mednarodni sistem s strukturo, ki ji rečemo hegemonija. V taki strukturi ima ena partnerka vodilno vlogo oz. vlogo hegemon, njena naloga pa je ustvarjati in ohranjati red v skupnosti. V tem partnerstvu je to vlogo prevzela Evropska unija, ker je najbolj razvita in najbolj stabilna v regiji in edina zmožna voditi reševanje skupnih problemov regije. Ostale partnerke pa ji s svojim pristankom dajejo legitimnost za prevzem te vloge. To pa jo omejuje pri uvajanju pravil, ki služijo izključno njenim lastnim interesom.

KLJUČNE BESEDE: Evromeditersko partnerstvo, Barcelonski proces, Evropska unija, hegemonija, hegemon.

THE EUROMEDITERRANEAN PARTNERSHIP: A ROLE OF THE EUROPEAN UNION'S ROLE IN IN THE EUROMEDITERRANEAN PARTNERSHIP

Euromediterranean partnership is a partnership between European union, as an entity *sui generis* in international community, and ten Southern and Eastern Mediterranean countries (Morocco, Algeria, Tunisia, Egypt, Jordan, Syria, Lebanon, Palestinian Authority, Israel and Turkey). The basis of the Partnership, which is constantly evolving, is Barcelona Declaration, which was concluded in 1995. This Declaration proposes cooperation in three different fields; political and security, economic and financial, cultural and social.

Euromediterranean partnership is an international system with a structure called hegemony. In such structure one partner has a leading role, a role of hegemon. Its task is to create and maintain order in the community. European union is a hegemon in this partnership, since it is the most developed and the most stable of all in the region and thus capable of solving common problems. Other partners give legitimacy to the hegemon with their consent. This consent limits the hegemon to implement the rules that would serve solely its own interests.

KEY WORDS: Euromediterranean partnership, Barcelona process, European union, hegemony, hegemon.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	86
1. UVOD	108
2. OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV	1311
2.1 Mednarodni sistem	1412
2.2 Mednarodna struktura.....	1412
2.3 Vloga v mednarodnem sistemu	1513
3. OPREDELITEV EVROMEDITERANSKEGA PARTNERSTVA.....	1513
3.1 Uvod	1513
3.2 Nastanek sodelovanja med državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in evropskimi državami	1614
3.3 Barcelonski proces	1816
3.4 Nova sosedstva politika.....	2321
3.5 Desetletnica obstoja Evromediterranskega partnerstva	2523
3.6 Zaključek	2725
4. EVROPSKA UNIJA V MEDNARODNI SKUPNOSTI	2725
5. HEGEMONIJA IN HEGEMON: OPREDELITEV	3230
5.1 Uvod	3230
5.2 Izvor izraza in koncepta hegemonija.....	3331
5.3 Koncept hegemonije.....	3432
5.3.1 Soodvisnost med akterji	3533
5.3.2 Dolgoročna stabilnost.....	3634
5.3.3 Tip mednarodne strukture.....	3936
5.3.4 Razdelitev vlog v hegemoniji.....	4038
5.3.5 Skupna načela in vrednote	4139
5.4 Koncept hegemonia	4240
5.4.1 Materialni, politični, kulturni in ideološki viri	4240
5.4.2 Privoljenje akterjev.....	4442
5.4.3 Odločitev akterja za prevzem vloge	4442
5.4.4 Globalna odgovornost	4543
5.5 Sinteza	4644
6. VLOGA EU V EVROMEDITERANSKEM PARTNERSTVU.....	4644
6.1 Uvod	4744
6.2 Skupne vrednote in načela ter dolgoročna stabilnost	4745
6.3 Materialna premoč in soodvisnost med akterji.....	5047
6.4 Sprejem hegemonia	5351
6.5 Odločitev za prevzem vodilne vloge in razdelitev vlog v hegemoniji	5553
6.6 Odgovornost vodilnega ali unilateralno delovanje.....	5755
6.7 Sinteza	5856
7. ZAKLJUČEK	5957
VIRI	6361
PRILOGE.....	7371
<u>SEZNAM KRATIC</u>	5

<u>1</u>	<u>UVOD</u>	7
<u>2</u>	<u>OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV</u>	10
2.1	<u>Mednarodni sistem</u>	11
2.2	<u>Mednarodna struktura</u>	11
2.3	<u>Vloga v mednarodnem sistemu</u>	12
<u>3</u>	<u>OPREDELITEV EVROMEDITERANSKEGA PARTNERSTVA</u>	12
3.1	<u>Uvod</u>	12
3.2	<u>Nastanek sodelovanja med državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in evropskimi državami</u>	13
3.3	<u>Barcelonski proces</u>	15
3.4	<u>Nova sosedska politika</u>	20
3.5	<u>Desetletnica obstoja Evromediterranskega partnerstva</u>	22
3.6	<u>Zaključek</u>	24
<u>4</u>	<u>EVROPSKA UNIJA V MEDNARODNI SKUPNOSTI</u>	24
<u>5</u>	<u>HEGEMONIJA IN HEGEMON: OPREDELITEV</u>	30
5.1	<u>Uvod</u>	30
5.2	<u>Izvor izraza in koncepta hegemonija</u>	31
5.3	<u>Koncept hegemonije</u>	31
5.3.1	<u>Soodvisnost med akterji</u>	32
5.3.2	<u>Dolgoročna stabilnost</u>	33
5.3.3	<u>Tip mednarodne strukture</u>	36
5.3.4	<u>Razdelitev vlog v hegemoniji</u>	37
5.3.5	<u>Skupna načela in vrednote</u>	38
5.4	<u>Koncept hegemona</u>	39
5.4.1	<u>Materialni, politični, kulturni in ideološki viri</u>	40
5.4.2	<u>Privoljenje akterjev</u>	41
5.4.3	<u>Odločitev akterja za prevzem vloge</u>	42
5.4.4	<u>Globalna odgovornost</u>	42
5.5	<u>Sinteza</u>	43
<u>6</u>	<u>VLOGA EU V EVROMEDITERANSKEM PARTNERSTVU</u>	44
6.1	<u>Uvod</u>	44
6.2	<u>Skupne vrednote in načela ter dolgoročna stabilnost</u>	44
6.3	<u>Materialna premoč in soodvisnost med akterji</u>	47
6.4	<u>Sprejem hegemona</u>	50
6.5	<u>Odločitev za prevzem vodilne vloge in razdelitev vlog v hegemoniji</u>	52
6.6	<u>Odgovornost vodilnega ali unilateralno delovanje</u>	54
6.7	<u>Sinteza</u>	55
<u>7</u>	<u>ZAKLJUČEK</u>	56
	<u>VIRI</u>	60
	<u>PRILOGE</u>	70

SEZNAM KRATIC

Barcelona 10	Države južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki so partnerke v Evromediteranskem partnerstvu po letu 2004 (Maroko, Alžirija, Tunizija, Egipt, Jordanija, Libanon, Sirija, Palestinska oblast, Izrael, Turčija)
BDP	Bruto domači proizvod
CCP	Skupna trgovinska politika (<i>Common Commercial Policy</i>)
EGS	Evropska gospodarska skupnost
EMP	Evromediteransko partnerstvo
EMU	Ekonomska in monetarna unija
ES	Evropska skupnost
ESPJ	Evropska skupnost za premog in jeklo
EU	Evropska unija
Euratom	Evropska skupnost za jedrsko energijo
Med12	Države južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki so sklenile partnerstvo z EU v Barceloni leta 1995 (Maroko, Alžirija, Tunizija, Egipt, Jordanija, Libanon, Sirija, Palestinska oblast, Izrael, Turčija, Malta in Ciper)
MEDA	Program financiranja (<i>Mesures d'accompagnement programme</i>)
MENA	Države Bližnjega Vzhoda in Severne Afrike (Alžirija, Bahrain, Comoros, Džibuti, Egipt, Irak, Jordanija, Kuvajt, Libanon, Libija, Mavretanija, Maroko, Oman, Palestina, Katar, Saudska Arabija, Somalija, Sudan, Tunizija, Združeni arabski emirati, Jemen ter Iran in Izrael)
MVO	Mednarodne vladne organizacije
NSP	Nova sosedska politika
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj (<i>Organisation for Economic Cooperation and Development</i>)
OVSE	Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi
OZN	Organizacija združenih narodov
PNZ	Pravosodne in notranje zadeve (<i>Justice and Home Affairs</i>)
SMAP	Kratko in srednjeročni prioritetni okoljski akcijski program (<i>Short and Medium-term Priority Environmental Action Programme</i>)

SZ	Sovjetska zveza
SZVP	Skupna zunanja in varnostna politika
THS	Teorija hegemonске stabilnosti
TNI	Tuje neposredne investicije
WTO	Svetovna trgovinska organizacija (<i>World Trade Organisation</i>)

1. UVOD

Med državami nastaja vedno večja soodvisnost. Cilj državnih politik že dolgo ni več ustvarjati avtarkično državo, ampak biti čim bolj konkurenčen in zanimiv za sodelovanje. Sodelovanje namreč prinaša blaginjo, tako vsaj trdijo liberalci in neoliberalci. Po drugi strani pa so realisti in neorealisti še vedno prepričani, da med državami obstaja tekmovanje za moč in varnost. Po njihovem mnenju živimo v konfliktnem svetu. Vendar pa kljub eni in drugi teoretični tradiciji ne moremo zanemariti dejstva, da je v Evropi nastala skupnost držav, ki ne deluje kot mednarodna organizacija, zveza ali znanim oblikam mednarodnega sodelovanja podobna oblika, zato ji lahko rečemo mednarodna skupnost *sui generis*, Evropska unija (EU). Države v tej skupnosti so se pripravljene do neke mere odpovedati svoji suverenosti, da bi postale del skupnosti in prevzele njene vrednote, načela in pravila. EU dobiva vedno večjo vlogo v mednarodni skupnosti in postaja vedno bolj pomemben akter v mednarodnih odnosih ter je kot taka vključena tudi v delovanje velikih mednarodnih organizacij. Trenutno je EU sestavljena iz 25 držav, ki so se postopoma vključevale vanjo. Vključuje vse evropske velike države, ki imajo prek EU še večjo možnost vplivanja na razvoj mednarodnih odnosov na svetovni ravni. Zaradi vpliva EU in možnosti za razvoj, ki jih ponuja sodelovanje z njo, se za vstop in sodelovanje z EU zavzemajo predvsem vse njene sosede. Vsem njenim vzhodnim sosedam¹ se vključitev obeta, nekatere izmed njih pa so vanjo vstopile že leta 2005 (med njimi tudi Slovenija), nekatere so z njo podpisale pristopne sporazume in se na vstop pripravljajo (Bolgarija, Romunija, Hrvaška, Makedonija in Turčija), nekatere pa se o podpisu pristopnega sporazuma pogajajo (Srbija in Črna Gora, Bosna in Hercegovina, Albanija).

Med sosede EU spadajo tudi države južnega in vzhodnega Sredozemlja, kamor spadajo Maroko, Alžirija, Tunizija, Libija, Egipt, Izrael, Palestina, Jordanija, Libanon, Sirija in Turčija. Te države z EU sodelujejo pod drugačnimi pogoji. Z Barcelonsko deklaracijo so leta 1995 ustanovile Evromediteransko partnerstvo (EMP), katerega namen je med partnerkami (EU in države južnega in vzhodnega Sredozemlja) vzpostaviti sodelovanje, ki pa ne predvideva vključevanja teh držav v institucije in organe EU. Tudi to partnerstvo je svojevrstno, saj v njem kot partnerke sodelujejo EU, sestavljena iz 25 držav članic, in deset držav južnega in vzhodnega Sredozemlja na

¹ Po širitvi EU leta 2004 so to države bivše Sovjetske zveze in nekdanje Jugoslavije.

unilateralni (finančna pomoč), bilateralni (pristopni sporazumi) in multilateralni (ministrske konference) ravni. Znotraj EMP države sodelujejo na političnem, gospodarskem in kulturnem področju po modelu t. i. treh košaric iz Helsinške sklepne listine.²

Sodelovanje severnih in južnih obal Sredozemlja izhaja še iz dobe, ko še ni bilo govora o državah ali združeni Evropi. Južne, vzhodne in severne obale Sredozemlja so bile prvič pod enotno oblastjo že v času Rimskega imperija. »Celotna regija je imela takrat enake zakone, konsistenten varnostni sistem, relativno integrirano gospodarstvo in skupno kulturno življenje«³ (Nimetz 2003). »Antična civilizacija je bila omejena na 'naše' Sredozemlje, *Mare Nostrum*« (Toplak 2003: 33). Kasneje so imele nekatere evropske države svoje kolonije na področju južnega Sredozemlja. Francija je v svoj imperij vključila Maroko, Alžirijo in Tunizijo, Velika Britanija je nadzorovala Egipt in Italija Libijo. Kljub 'sodelovanju' pa so se države južnega in vzhodnega Sredozemlja in evropske države razvijale na različne načine, zato se med seboj razlikujejo na političnem, ekonomskem in kulturnem področju. Države sedanje EU spadajo med najbolj razvite države na svetu, medtem ko države južnega in vzhodnega Sredozemlja še vedno spadajo med države v razvoju. Iz tega lahko sklepam, da so razlogi za priključevanje posameznih držav EMP različni, pa tudi vpliv na razvoj partnerstva in vloge, ki jih v partnerstvu prevzemajo posamezne partnerke, se razlikujejo od partnerke do partnerke. Razlogi, vpliv in vloge, ki jih imajo posamezne partnerke, pa določajo strukturo regionalne mednarodne skupnosti, ki se razvija med evropskimi državami in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja, ter načine reševanja skupnih problemov držav Sredozemlja. Med te države spada tudi Slovenija, predvsem odkar je »začela proces razvoja koherentne mediteranske politike« (Šabič in Kajnič 2003: 67).

EU med partnerkami EMP najbolj izstopa. Sestavlja jo 25 evropskih držav, ki so med seboj povezane na svojevrsten način. Gospodarstvo EU je med najbolj razvitimi na svetu, zato si sosednje države prizadevajo, da bi z njo gospodarsko sodelovale. Med sosedami EU obstaja veliko zanimanje⁴ za vstop vanjo in vključitev v institucije in organe EU. Tudi po razvoju na političnem, gospodarskem in socialnem področju se EU razlikuje od drugih partnerk EMP, zato predvidevam, da je najmočnejša partnerka EMP.

² Helsinška sklepna listina (1975). *Conference on Security and Co-operation in Europe Final Act*, 1. avgust 1975. Dostopno na http://www.osce.org/documents/mcs/1975/08/4044_en.pdf (12. 9. 2006).

³ Prevodi vseh citatov ali izvlečkov iz tuje literature uporabljeni v tej nalogi so moje delo.

⁴ Naj na tem mestu omenim samo prizadevanja Turčije, ki se že od leta 1959 trudi, da bi postala del EU. Leta 2005 je EU potrdila začetek pogajanj za njen vstop. Danes je Turčija partnerka v EMP. Leta 1987 je za članstvo v EU zaprosil tudi Maroko.

Njena moč ji omogoča, da v okviru EMP vpliva na postavljanje prioritet in ciljev drugih držav partnerk, ki so v skladu z njenimi vrednotami in prioritetami. Z razvojem držav partnerk EMP v določeno smer, kot so liberalizacija trga, demokracija, spoštovanje človekovih pravic, vladavina prava, želi doseči stabilnost v regiji. V zameno za tovrsten razvoj pa partnerkam ponuja sodelovanje na področju gospodarstva. Poleg tega ima EU v državah partnerkah svoje delegacije, države južnega in vzhodnega Sredozemlja pa delegacije pri EU,⁵ pa tudi organizacija ministrskih konferenc v okviru partnerstva je v celoti v domeni EU, kar pomeni, da EU določa teme, o katerih je v določenem trenutku potrebno razpravljati.

Moja hipoteza je, da je EU hegemon v EMP, EMP pa hegemonija. Da bom to dokazala, bom najprej na kratko opisala EMP, njegovo strukturo in delovanje. Nato bom opredelila, kaj sta hegemonija in hegemon ter kakšne so glavne značilnosti obeh. To bom naredila na osnovi konceptualne analize obeh pojmov in s pomočjo sekundarne literature s področja mednarodnih odnosov. Nato se bom ukvarjala z vprašanjem, kakšno vlogo ima EU v EMP, ter s tem povezanimi podvprašanji, ali ima EU vlogo hegemonu v EMP in ali ima EMP kot mednarodni sistem strukturo hegemonije.

V prvem delu naloge bom najprej na kratko opredelila nastanek in strukturo EMP ter cilje, načela in norme, na katerih temelji sodelovanje v EMP. Osredotočila se bom na tista sredstva, ki bi jih EU lahko uporabljala za vplivanje na odločanje o prioritetah in ciljnih držav partnerk EMP. Pri tem bom uporabljala predvsem sekundarne vire. Primarni dokumenti, ki jih bom pri analizi upoštevala, pa so Barcelonska deklaracija, Komunikacija Evropske komisije 'Širša Evropa', Nova sosedska politika (NSP) in druge komunikacije komisije ter bilateralne pogodbe med EU in državami partnerkami EMP.

V drugem delu bom opredelila koncepta hegemonija in hegemonu. S pomočjo del teoretikov, ki so se s tema dvema konceptoma ukvarjali, bom analizirala njune značilnosti. Ker je namen diplome odgovoriti na vprašanje, ali ima EU v EMP vlogo hegemonu, bom na podlagi vseh teoretičnih konceptov določila njune osnovne značilnosti. Ker so se s konceptoma hegemonu in hegemonije ukvarjali teoretiki mednarodnih odnosov, ki pripadajo različnim teoretičnim smerem, a si pri opredelitvi obeh konceptov ne nasprotujejo, temveč se nadgrajujejo, ne bom opredeljevala konceptov glede na posamezne teoretične smeri, ampak bom iz vseh opredelitev

⁵ V Bruslju imajo svoje prostore misije Alžirije, Egipta, Palestinske oblasti, Izraela, Jordanije, Libanona, Maroka, Sirije, Tunizije in Turčije (European Commission 2005a: 45).

konceptov izluščila njune glavne značilnosti, v odnosu do katerih bom nato analizirala EMP.

V tretjem delu bom s pomočjo kvantitativnih in kvalitativnih podatkov opredelila vlogo EU v EMP. Nato pa bom s pomočjo opredelitve hegemonia in hegemonije, kot bosta podani v predhodnem delu, preverila, ali ima EU možnost za prevzem vloge hegemonia v EMP in ali druge partnerke sprejemajo tako vlogo EU v EMP. Na podlagi ugotovitev iz tega dela diplome bom v zaključku preverila zastavljeno hipotezo in podala sklepe.

Ker je EU edina partnerka EMP, ki je sestavljena iz več držav, kot prvo predpostavko navajam, da države EU v okviru institucij EU oblikujejo skupno politiko in navzven delujejo enotno. EU je notranje skladna, med državami članicami ni nobenih trenj in drugačnih interesov glede politike do partnerk EMP. Dejstvo je, da se interesi posameznih držav članic EU med seboj razlikujejo in da imajo posledično posamezne države članice EU večje ali manjše zanimanje za sodelovanje s partnerkami EMP. Vzroki za različne interese pa izhajajo predvsem iz geografske bližine in zgodovinske povezanosti. Vendar med državami članicami EU ni nobene stalnosti koalicij držav članic,⁶ pri čemer področje urejanja odnosov z državami partnerkami EMP ni nobena izjema. To dejstvo zagotavlja relevantnost analize kljub navedeni predpostavki.

Že iz naslova diplomskega dela je razvidno, da se bom ukvarjala z vlogo EU v EMP. Ker status EU v mednarodni skupnosti še ni dokončno določen in ker se teoretiki mednarodnih odnosov pri opisovanju EU še niso poenotili in podali končne opredelitve EU, sem se odločila, da jo bom obravnavala kot mednarodno skupnost *sui generis*, ki je subjekt mednarodnih odnosov in akter mednarodnih odnosov, kar bom natančneje razložila v tretjem in četrtem poglavju diplomskega dela.

2. OPREDELITEV OSNOVNIH POJMOV

EMP je mednarodna skupnost s sistemom delovanja, ki ga določa njegova struktura. V uvodu sem navedla hipotezo, da je tip mednarodne strukture EMP hegemonija. Pri določanju vlog posameznih akterjev v EMP bom uporabljala pojme

⁶ Kohezivne in stalne povezave med državami članicami v EU ne obstajajo (Nugent 1989/2003: 445). Države članice se povezujejo na različne koalicije pri različnih zadevah (ibid.).

mednarodni sistem, mednarodna struktura in vloga v mednarodnem sistemu, zato jih bom v tem poglavju opredelila.

2.1 Mednarodni sistem

Robert Mundell in Alexander Svoboda (v Gilpin 1981/1995: 26)⁷ opredeljujeta sistem kot »agregacij/o/ različnih entitet, ki so združene z redno interakcijo glede na obliko nadzora«. Na podlagi te definicije Gilpin (1981/1995: 26) opredeli tri primarne vidike mednarodnega sistema, ki so (1) različne entitete (procesi, strukture, akterji in značilnosti akterjev), (2) sistem označuje redna interakcija, ki se razlikuje glede na kontinuum od redkih kontaktov do intenzivne soodvisnosti med državami in (3) obstaja oblika nadzora, ki regulira obnašanje ter lahko niha od neformalnih pravil sistema do formalnih institucij. Gilpin (1981/1995: 26) pa dodaja še, da mora sistem »imeti neke meje, ki ga ločujejo od drugih sistemov in širšega okolja«. Trdi tudi, da imajo odnosi med državami visoko stopnjo reda, in da kljub anarhiji v mednarodnem sistemu, sistem izvaja nek nadzor nad obnašanjem držav (Gilpin 1981/1995: 28-34). Vendar pa poudarja tudi, da nobena država še nikoli ni popolnoma nadzorovala mednarodnega sistema, pa tudi nobena vlada še nikoli ni popolnoma nadzirala družbe, tudi totalitarna ne (ibid.).

2.2 Mednarodna struktura

Vsak mednarodni sistem ima svojo strukturo, ki »spodbuja določena dejanja in jih od drugih odvrača« (Waltz 1979: 93). Isti avtor (ibid.) zato razumevanje strukture mednarodnega sistema omogoča razlago vzorcev obnašanja držav, ker države določajo svoje interese in strategije na podlagi svoje pozicije v sistemu.

Kot sem omenila že v prejšnjem podpoglavju mednarodni sistem izvaja nadzor nad obnašanjem držav. Nadzor v mednarodnim sistemom pa je sestavljen iz treh faktorjev, distribucije moči med političnimi koalicijami, hierarhije prestiža med državami ter skupka pravic in pravil, ki vladajo ali vsaj vplivajo na interakcije med narodi (Gilpin 1981/1995: 28-34). Na podlagi distribucije moči med političnimi koalicijami definira Gilpin tri tipe struktur mednarodnega sistema, in sicer (1)

⁷ Mundell, Robert A. in Alexander K. Svoboda (1969) *Monetary Problems of the International Economy*. Chicago: University of Chicago Press, str. 343.

ravnotežje moči, (2) bipolarna struktura in (3) imperialna ali hegemonjska struktura,⁸ kjer ena država nadzira druge (ibid.).

2.3 *Vloga v mednarodnem sistemu*

V uvodu sem postavila tezo, da ima EU v EMP vlogo hegemonja. Vloge v mednarodnem sistemu razlagata Bretherton in Vogler (2000: 33) kot »družbeno zgrajene /.../ in so v različnih obsegi dosegljive akterjem. /.../ Ideja vloge vključuje neko stopnjo akcije; vloga sama po sebi /pa/ ne daje pozicije ali statusa v mednarodnem sistemu«. Vsak akter ima v nekem mednarodnem sistemu svojo vlogo, ki izhaja iz dejstva, da ta akter v mednarodnem sistemu je in v njem deluje. Njegova pozicija pa je odvisna od distribucije moči, hierarhije prestiža ter sistema pravil in pravic, ki veljajo v mednarodnem sistemu, v katerem deluje.

3. OPREDELITEV EVROMEDITERANSKEGA PARTNERSTVA

3.1 *Uvod*

EMP je oblika sodelovanja med EU in drugimi sredozemskimi državami,⁹ ki niso članice EU, vendar pa nanjo mejijo. Med njimi je izključno morska meja, ki pokriva dolžino približno 5500 km (European Commission 2003b: 4-5). Za to mejo je značilen razkorak v razvoju med državami severnega in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja,¹⁰ vendar pa med njimi obstajajo močne zgodovinske, kulturne in človeške vezi (European Commission 2003b: 4-5). Te vezi so vzrok za željo po povezovanju in iskanju načina sodelovanja, ki pa se od nastanka prve evropske skupnosti držav naprej ves čas spreminja. Pierros (1999: 83-84) na primer ugotavlja, da vsaka širitev evropske skupnosti držav vzburi krhek sistem kmetijskih in industrijskih koncesij, ki ga mora

⁸ A vendarle obstaja razlika med imperijem in hegemonijo. Wallerstein pravi, da je »ključna razlika med hegemonijo in imperializmom ta, da hegemon, različno od imperija, ne dominira družbam prek nadležnih političnih superstruktur, ampak raje nadzira odnose med politično neodvisnimi družbami prek kombinacije hierarhij nadzora in delovanja trga« (Wallerstein 1974: 15-17 v Keohane 1984: 45).

⁹ Sredozemska država je država, ki je gospodarsko povezana s Sredozemljem in sodeluje v vseh pansredozemskih in zahodno sredozemskih iniciativah (povzeto po Šabič in Kajnc 2003: 66). Tudi zunanje politično je povezana z državami južnega, vzhodnega in/ali severnega Sredozemlja.

¹⁰ Območje, ki ga imenujem južno in vzhodno Sredozemlje, obsega naslednje države: Maroko, Alžirija, Tunizija, Libija, Egipt, Jordanija, Izrael, Palestina, Libanon, Sirija in Turčija. Naštete države danes sodelujejo z EU v okviru EMP. Del EMP sta bili tudi Ciper in Malta, dokler nista leta 2004 postali članici EU.

evropska skupnost vsakokrat sproti postaviti ponovno, kar povzroči, da države južnega in vzhodnega Sredozemlja zahtevajo kompenzacije za zmanjšane kvote ali izgubljene koncesije v obliki novih sporazumov ali dodatnih finančnih protokolov.

3.2 Nastanek sodelovanja med državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in evropskimi državami

Evropske države so si v 19. stoletju na območju južnega in vzhodnega Sredozemlja ustvarile svoje imperije. Francozi so si prisvojili pretežni del severozahodne Afrike (območje Maroka, Alžirije in Tunizije), Italija si je pridobila Libijo, Britanci pa so si kot vplivno območje izbrali Egipt, čeprav je bil uradno del turškega cesarstva (Žnideršič 1995: 432-433). V drugi polovici 20. stoletja so se vse te države sicer rešile kolonialne nadvlade, vendar pa je povezanost s kolonialnimi silami ostala predvsem v obliki dolgov in odvisnosti od trgovinske izmenjave z državami razvitega sveta, katerih posledica sta politična nestabilnost in gospodarska stagnacija v teh državah (Žnideršič 1995: 298).

V 20. stoletju so se velike spremembe zgodile tudi v Evropi. Evropske države so se združile v Evropsko gospodarsko skupnost (EGS) in med cilje te skupnosti postopno prenesle tudi svoje interese glede sodelovanja z državami južnega in vzhodnega Sredozemlja.

Prvo sodelovanje med takrat na novo ustanovljeno EGS in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja sega v šestdeseta leta prejšnjega stoletja.¹¹ Takrat so EGS in države južnega in vzhodnega Sredozemlja med seboj vzpostavile pogodbeno razmerja na področju trgovine, ki so omogočala prost dostop industrijskih dobrin in nekaterih kmetijskih proizvodov iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja na trge držav članic EGS. »Sporazuma z Marokom in Tunizijo, ki sta bila zaključena leta 1969, sta veljala pet let. Sporazuma med Izraelom in EGS ter Libanonom in EGS sta bila zaključena leta 1964 oz. leta 1968 in sta bila v veljavi tri leta z možnostjo letne obnovitve. Sporazum s

¹¹ Pred nastankom evropskih skupnosti so z državami vzhodnega in južnega Sredozemlja sodelovale posamezne države. Tunizija, Alžirija in Maroko so bile do 20. stoletja kolonije Francije. Svojo neodvisnost so si pridobile s pomočjo nacionalnih gibanj, ki so se »borila proti francoski kolonialistični vladavini« (Chorous 2002: 18) in pri tem uporabljala »pravico do samoodločbe in samovladavino« (ibid.) kot argumenta za osamosvojitve. Tunizija se je osamosvojila leta 1956, leto kasneje so ukiniteli monarhijo, večstrankarsko politično ureditev pa so uvedli šele leta 1988 (Žnideršič 1995: 729). Alžirija si je neodvisnost priborila leta 1962, večstrankarsko demokracijo so uvedli šele 1990, leta 1992 pa je oblast ponovno prevzela vojska (Žnideršič 1995: 661). Maroko je dobil neodvisnost leta 1956 (Žnideršič 1995: 703). Velika Britanija pa je imela na Gibraltarju, Malti, Cipru in Sueškem prekopu več kot 100 let svoje vojaške baze (Nimetz 2003).

Turčijo iz leta 1963 je osnoval petletno pripravno fazo, ki ji je sledila dvanajstletna prehodna faza in na koncu končna faza. Sporazum med Malto in EGS iz leta 1970 pa je nova Laburistična vlada Malte postavila na čakanje« (Pierros 1999: 84).

V sedemdesetih letih je evropska skupnost držav oblikovala Globalno mediteransko politiko (GMP) in s tem poglobila sodelovanje z državami južnega in vzhodnega Sredozemlja. Oblikovanje GMP je posledica treh dejstev. »Prvo je bila pričakovana priključitev Velike Britanije, Irske in Danske EGS, /.../ drugo dejstvo je bila šibka narava mnogih bilateralnih sporazumov sklenjenih v šestdesetih letih, /.../ tretje dejstvo pa je bila energetska kriza,¹² ki je dvignila spekter energijskih primanjkljajev v evropskih državah« (Pierros 1999: 83-84). Decembra 1974 se je Svet ministrov odločil, da se ne bo več trudil za uresničitev pogajanj s celotno regijo (Pierros 1999: 87) in v naslednjih letih so bili sklenjeni novi sporazumi z vsako državo južnega in vzhodnega Sredozemlja posebej. EGS je vzpostavila gospodarske in finančne vezi v obliki asociacijskih sporazumov s Turčijo, Ciprom in Malto ter podpisala sporazume o sodelovanju z ostalimi državami južnega in vzhodnega Sredozemlja. Vendar tudi GMP ni izpolnila pričakovanj vpletenih. Pierros (1999: 117) trdi, da je bil propad GMP predvsem posledica njene neuspešne implementacije in ne vsebina politike. »Zaradi naftne krize, recesije, pomanjkanja sredstev, širitve in drugih težav, EGS nikoli ni posvetila dovolj časa, denarja ali truda, ki so potrebni za implementacijo GMP« (Pierros 1999: 118). V obdobju po GMP se je zgodila: Zalivska vojna, v katero se je preusmerilo precej finančne pomoči evropske skupnosti držav namenjene državam južnega in vzhodnega Sredozemlja; nastal je enotni trg (1993); evropska skupnost držav je oživila trgovino s Srednjo in Vzhodno Evropo; začel se je nov krog širitve (Švedska, Finska in Avstrija); evropska skupnost držav je še vedno ustavljala liberalizacijo kmetijskega in tekstilnega sektorja, pa tudi države južnega in vzhodnega Sredozemlja so imele svoje protekcionistične politike (Pierros 1999: 164).

Konec sedemdesetih in v začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja se je zaradi naftne krize in vstopa Portugalske in Španije v EGS sodelovanje med evropskimi državami in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja zmanjšalo. EGS je vpeljala restrikcije na občutljive proizvode (tekstil in kmetijski proizvodi). Konec osemdesetih let 20. stoletja pa je Evropski svet ponovno vzpostavil sodelovanje z vpeljavo nove

¹² Energetska kriza je pomenila pomanjkanje energije v evropskih državah, predvsem za takrat največja evropska porabnika nafte iz Bližnjega vzhoda. To je državam južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki izvažajo nafto znatno povečalo pogajalsko moč ravno v trenutku, ko so se začela ponovna pogajanja o sporazumih med njimi in EGS (Pierros 1999: 84).

mediteranske politike, ki jo je podprl s finančnimi sredstvi, prinašala pa je večji dostop do trgov evropske skupnosti in politični dialog (Larrabee et al. 1998: 24-25). Evropska skupnost držav je pripravila Preusmerjeno mediteransko politiko (1989-1994), katera »kaže, če ne drugega, preobrat moči k bolj samozavestni Evropi. Evropa je povečala svojo pomoč regiji in razvila bolj koherentno sliko tipov gospodarstev in politik, ki jih želi podpirati« (Lister 1997: 88). Iz te politike je razvidno, da so se interesi Evropske skupnosti (ES) odmaknili od sklepanja zgolj trgovinskih sporazumov in začeli upoštevati tudi družbeni razvoj sodelovanja (Pierros 1999: 127). Vendar pa tudi sodelovanje na tej ravni ni bilo zadovoljivo.

V začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja se je začela pripravljati ponovna širitev EU, zato so južne evropske države pritisnile na EU in ta je začela pripravljati Novo mediteransko politiko, ki se je do konca oblikovala na Barcelonski konferenci (27. - 28. november 1995), s katero se je začel t. i. Barcelonski proces, ki traja še danes, in katerega glavni cilj je doseganje dolgoročne stabilnosti tega območja prek gospodarskega /političnega in družbenega/ razvoja ter liberalizacije trgovine (Larrabee et al. 1998: 25-26). Pred ustanovitvijo obstoječega Evromediteranskega partnerstva (EMP) je Evropska komisija namreč poudarila, da sta mir in varnost v regiji prva prioriteta v prihodnosti Sredozemlja (Barcelona declaration).¹³ Na tej konferenci so udeležene države sprejele Barcelonsko deklaracijo, ki vzpostavlja Evromediteransko partnerstvo in navaja cilje Barcelonskega procesa (ibid.).

3.3 *Barcelonski proces*

Vzpostavitev EMP, kakršno obstaja danes, je sprožila Evropska komisija s svojim dokumentom, poslanim Svetu in Evropskemu parlamentu oktobra 1994 (COM (94)427),¹⁴ v katerem je izpostavila, da ima svobodni dostop do industrijskih trgov pozitivne posledice, vendar na nekaterih področjih še vedno obstajajo visoke stopnje carinske zaščite, kar onemogoča državam Med12,¹⁵ da bi imele koristi od globalne integracije. V istem dokumentu Evropska komisija dodaja, da finančna pomoč v

¹³ *Barcelona Declaration* (28. 11. 2005). Dostopno na http://ec.europa.eu/comm/external_relations/euromed/bd.htm (28. 8. 2006).

¹⁴ European Commission (1994) *Strengthening the Mediterranean Policy of the European Union: Establishing a Euro-mediterranean Partnership*. COM (94) 427 final, 19. 10. 1994. Dostopno na <http://aei.pitt.edu/2950/045.pdf> (28. 8. 2006).

¹⁵ Med12 je skupno ime za države (Maroko, Alžirija, Tunizija, Egipt, Jordanija, Libanon, Izrael, Sirija, Turčija, Ciper in Malta) in Palestinsko oblast, ki so leta 1995 sodelovale na konferenci v Barceloni in skupaj z EU oblikovale Barcelonsko deklaracijo in vstopile v Barcelonski proces.

preteklosti ni bila dovolj velika, da bi lahko imela močan vpliv. Zato je Evropska komisija predlagala, da se skliče evromediterska konferenca, ki bo gradila partnerstvo temelječe na vzpostavitvi proste trgovine in znatne finančne pomoči, ki bo pomagala državam Med12. Sodelovanje med partnerkami naj bi potekalo na področjih industrije, energije, okolja, informacijske in komunikacijske tehnologije, storitev, kapitala, znanosti in tehnologije, turizma in preprečevanja preprodaje drog ter ilegalnih migracij. Namen sodelovanja na vseh teh področjih je doseči mir in stabilnost v regiji. Da pa bi to dosegli, je treba izvesti politične reforme, vpeljati spoštovanje človekovih pravic in svobodo izražanja, pa tudi ekonomske reforme, ki bi morale biti usmerjena predvsem v trajnostno rast in izboljšanje življenjskega standarda v teh državah. Posledično bodo lahko dosegli tudi najpomembnejši cilj, vzpostavitev prostega trgovinskega območja do leta 2010 (Barcelona declaration).¹⁶

Trenutne razmere v državah Med12 odbijajo tuje neposredne investicije (TNI) in zaradi visoke stopnje tveganja trgovinsko sodelovanje med državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in drugimi državami ne narašča. Največja ovira, ki preprečuje nadaljnji razvoj teh držav, so grožnje miru. Khalilzad (1998: 201-210) našteva več tovrstnih groženj: prva je regionalna nestabilnost, ki izhaja iz hitre rasti populacije (migracije v Evropo,¹⁷ velika brezposelnost, vzpon desničarskih vlad v evropskih državah), krize legitimnosti (padec legitimnosti režimom, ki vladajo), razvoj civilnih družb (urbanizacija, rast srednjega razreda, zmanjšana volja žensk za prevzemanje svojega omejenega status in informacijska tehnologija), majhna ekonomska rast in padajoča produktivnost (pritiski za spremembe in pritiski za več subvencioniranih dobrin in storitev), širjenje islamskega ekstremizma (islamski radikalizem ne vsebuje zdrave gospodarske doktrine, je pa nagnjen k agresivnosti), omejeno regionalno sodelovanje in majhna globalizacija (regionalne institucije ne obstajajo, pa tudi meddržavna trgovina v regiji je zelo majhna, razen tega pa se zmanjšuje tudi integracija regije v svetovno trgovino) ter spori o ozemlju in virih (nafta in voda ter vojaški konflikti); druga je terorizem (države gostijo teroristične skupine); tretja so agresivni režimi (Irak, Iran, Libija); četrta je varnost naftnih zalog; peta pa širjenje orožja za

¹⁶ Barcelona declaration (28. 11. 2005). Dostopno na http://ec.europa.eu/comm/external_relations/euromed/bd.htm (28. 8. 2006).

¹⁷ Libija, Alžirija, Egipt, Maroko in Tunizija so do leta 1998 spustile 130 milijonov migrantov v Evropo, vsako leto pa ta številka zraste za štiri milijone (Khalilzad 1998: 202).

množično uničevanje.¹⁸ Evropa želi soočiti te države z vsemi temi problemi in s spodbujanjem vpeljevanja gospodarskih, političnih in socialnih reform povečati stabilnost v regiji, ki je nujna za vključevanje regije v svetovno trgovino ali na evropske trge. »Trenutna in prihodnja varnost Evrope je odvisna od ukrepov, ki jih sprejme /EU/ kot odgovor na pogoje nestabilnosti v njeni periferiji« (Calabrese 1997: 86).

Barcelonski proces se je začel z Barcelonsko konferenco, na kateri je sodelovalo 27 delegacij (15 članic EU ter Ciper, Malta in Turčija ter Alžirija, Tunizija, Izrael, Jordanija, Libanon, Maroko, Palestinska oblast, Egipt in Sirija),¹⁹ ki so sprejele Barcelonsko deklaracijo. Barcelonska deklaracija je izvršni sporazum, ki vsebuje skupek načel in skupnih ciljev na več kot 40 področjih. Tri glavna načela, na katerih temelji Barcelonski proces, so: (1) enakost med partnerji, (2) nadgradnja bilateralnih odnosov in (3) celovit, decentraliziran in postopen pristop (Philippart 2003: 1). Cilji Barcelonskega procesa navedeni v Barcelonski deklaraciji pa so razdeljeni v tri skupine: (1) politično in varnostno partnerstvo, (2) ekonomsko in finančno partnerstvo ter (3) kulturno in socialno partnerstvo.

Namen političnega in varnostnega partnerstva je skrb za spoštovanje človekovih pravic in svoboščin, reševanje sporov na miren način, večje sodelovanje v boju proti terorizmu, organiziranemu kriminalu ter posledično povečanje varnosti v regiji. Cilji varnostnega sodelovanja so vzpostaviti sistem zgodnjega opozarjanja, organiziranje evromediteranskih srečanj višjih vojaških častnikov, izmenjava podatkov o vojaških izdatkih in več vzajemnih obiskov vojaških akademij ter usposabljanje strokovnjakov za nadzor oboroževanja iz držav partnerk (Larrabee et al. 1998: 30). Politični dialog med državami Sredozemlja je postal dejstvo. Na Evromediteranskih konferencah so razvili tudi ukrepe za grajenje partnerstva, kot so seminarji za evromediteranske diplomate, inštituti za zunanjo politiko so se povezali v mrežo (EuroMeSCo), povečala pa se je tudi izmenjava informacij med temi državami. V pripravi je Listina za mir in stabilnost, ki naj bi institucionalizirala politični dialog in države EMP zavezala k miru, vendar trenutno politične razmere še niso zrele za podpis takšne listine (Larrabee et al. 1998: 30-31).

¹⁸ Vsi problemi, s katerimi se soočajo države južnega in vzhodnega Sredozemlja in EU, so prikazani v Shemi B2 med prilogami.

¹⁹ Države južnega in vzhodnega Sredozemlja so razdeljene na dve področji. Področje Magreba sestavljajo Maroko, Alžirija in Tunizija. Področje Mašreka pa Egipt, Jordanija, Izrael, Libanon ter Zahodni breg in Gaza pod Palestinsko oblastjo.

V okviru ekonomskega in finančnega partnerstva je EMP doseglo največji napredek s sklenjenimi pridružitvenimi sporazumi. Povečala se je tako trgovinska menjava med državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in EU (t. i. trgovinska menjava sever-jug) kot tudi trgovanje med državami južnega in vzhodnega Sredozemlja (t. i. trgovinska menjava jug-jug). Še vedno pa je potrebna podpora EU pri tranziciji gospodarstva in soočanju mediteranskih držav z liberalizacijo, saj oboje poteka počasneje, kot so si zamislili leta 1995. V prihodnosti morajo še povečati priliv (predvsem zasebnih) investicij v te države in jug-jug povezovanje. Vendar pa je v drugih partnerkah razširjeno prepričanje, da je EU veliko bolj zainteresirana za prekinitev pretoka ekonomskih migrantov, teroristov in drog, ki prihajajo v Evropo iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja, kot za povečanje ekonomskega razvoja regije (Larrabee et al. 1998: 29). Poleg tega pa se je začel tudi dialog o varovanju okolja v okviru Kratko in srednjeročnega prioritetejnega okoljskega akcijskega programa (*The Short and Medium-term Priority Environmental Action Programme – SMAP*). SMAP vsebuje pet priorit: celovito upravljanje z vodo, upravljanje z odpadki, *Hot Spots*, celovito upravljanje z obalnim območjem in boj proti dezertifikaciji (European Commission 2004b).

Namen kulturnega in socialnega partnerstva je povečati vzajemno poznavanje med različnimi kulturami in civilizacijami. Zato deluje na področju kulture, izobraževanja, medijev, religije, pa tudi prek sindikatov in sodelovanja med zasebnimi podjetji (Barcelona declaration). Znotraj tretjega stebra je najuspešnejši program Euromed dediščina (*Euromed heritage*), ki se ukvarja z zaščito arhitekturne in intelektualne dediščine. Izvajajo se programi za mlade in medije. V tem okviru potekajo tudi pogajanja za večje sodelovanje pri soočanju s problemi organiziranega kriminala, terorizma in ilegalnega preseljevanja ljudi.

Barcelonsko deklaracijo dopolnjuje Delovni program, ki vključuje konkretne naloge, ki se jih bodo države partnerke lotile, da bi dosegle zadane si cilje, in program nadaljnjega srečevanja na konferencah, kjer bodo preverjale napredek. »Implementacija Delovnega programa je pod nadzorom Evromediteranske konference ministrov za zunanje zadeve in Evromediteranskega odbora²⁰ za Barcelonski proces, ki se imenuje Evro-med odbor. Obema pa predseduje predsedstvo EU« (Phillipart 2003: 2).

²⁰ Evromediteranski oz. Evro-med odbor je sestavljen iz troike EU (država članica, ki je predsedovala EU v prejšnjem obdobju, država članica, ki ima trenutno predsedstvo EU, in država članica, ki bo naslednja prevzela predsedovanje EU) in predstavnikov iz vsake partnerke posebej (Phillipart 2003: 2).

Barcelonski proces se odvija na treh ravneh: multilateralni, regionalni in bilateralni.²¹ V multilateralni okvir sodijo konference zunanjih ministrov, ki se srečujejo periodično, in *ad hoc* konference ministrov posameznih področjih. Namen teh konferenc je spremljati napredek Barcelonskega procesa in sprejemanje strateških odločitev o nadaljnjem razvoju EMP.

Posebnost EMP je gotovo v tem, da države ne sodelujejo samo na ravni konferenc, ampak da med seboj dejansko podpišejo dokumente o sodelovanju, t. i. asociacijske sporazume. Asociacijski sporazumi so pluri-bilateralni²² sporazumi med državo partnerko in EU, v imenu katere sporazum podpišeta ES in Evropska skupnost za premog in jeklo (ESPJ). Ker se sprejemajo na pluri-bilateralni ravni in ker EU ne upošteva »pristopa, v katerem je ena rešitev primerna za vse« (European Council 2004: 3), se sporazumi med seboj razlikujejo, vsi pa vsebujejo glavne elemente, in sicer politični dialog in reforme, spoštovanje človekovih pravic, vzpostavljanje demokracije in vladavine prava, ustanovitev proste trgovine v skladu s standardi Svetovne trgovinske organizacije (WTO), določbe, ki določajo intelektualno lastnino, storitve, javne zavode, pravila konkurence in monopole, gospodarsko sodelovanje v širokem spektru sektorjev, sodelovanje, ki se nanaša na družbene zadeve in migracije (tudi ponovni sprejem ilegalnih imigrantov), ter kulturno sodelovanje.²³ Do danes so v veljavo stopili asociacijski sporazumi med EU in Tunizijo (1998), Izraelom (2000), Marokom (2000), Palestinsko oblastjo (1997) in Jordanijo (2002). Z Egiptom (2001), Alžirijo (2002) in Libanom (2002) pa so bili sporazumi že podpisani, a še čakajo na ratifikacijo.²⁴ Dogovarjanja s Sirijo potekajo, Libija²⁵ pa je pristala na to, da bo sprejela *aquis* Barcelonske deklaracije in zato še vedno ostaja opazovalka EMP. Vsak sporazum mora ratificirati država partnerka in vse države članice EU, zato lahko proces od podpisa sporazuma do trenutka, ko stopi v veljavo, traja tudi več let. Poleg podpisa sporazuma med EU in državo partnerko, EU zahteva, da partnerke tudi med seboj podpišejo sporazume o prosti trgovini (European Commission 2000: 8). Države, katerih

²¹ Več o ravneh sodelovanja med partnerkami EMP v Shemi A1 med prilogami.

²² Asociacijski sporazumi so sklenjeni med državami EU in državo partnerko. EU zastopata ES in ESPJ, ki sta pravna subjekta in podpisnika sporazuma s strani EU. Na drugi strani pa je podpisnik država partnerka (EU/Egypt Association Agreement (junij 2001)).

²³ Te prioritete so našteje v vseh primarnih virih, ki sem jih uporabljala pri pisanju diplomske naloge.

²⁴ Več o napredku pogajanj o evromediteranskih asociacijskih sporazumih je razvidno iz Tabele A1 med prilogami.

²⁵ Libija je status opazovalke sprejela leta 1999, ni pa del Nove sosedске politike EU (European Commission. Dostopno na http://ec.europa.eu/comm/external_relations/lybia/intro/index.htm (12. 9. 2006).

asociacijski sporazumi še niso v veljavi, so z drugimi državami znotraj EMP povezane s sporazumi o sodelovanju iz sedemdesetih let prejšnjega stoletja.

Sodelovanje na unilateralni ravni pa poteka v obliki MEDA programa financiranja reform v državah južnega in vzhodnega Sredozemlja s strani EU. MEDA program je »glavni finančni instrument za implementacijo pravil, ki so bila vzpostavljena v okviru EMP. Za obdobje od 1995 - 2004 je bilo za MEDA namenjeno 6,2 milijarde evrov. /.../ Danes je MEDA II²⁶ v drugem programskem obdobju (2000 - 2006) s proračunom v višini 5,3 milijarde evrov« (European Council 2005a). Program financira bilateralne in regionalne programe. Bilateralnim programom je namenjeno 85 – 90 % proračuna, osredotočajo pa se na gospodarsko tranzicijo in družbeno prilagoditev tranziciji (European Commission 2002: 22). V okviru EMP je bil sestavljen tudi dokument, ki vsebuje okvir regionalne strategije za obdobje 2002 – 2006, in se osredotoča na pospeševanje regionalnega, subregionalnega in čezmejnega sodelovanja. Ta dokument razpolaga z 10 % sredstev, ki so na voljo, ostala sredstva so razdeljena po državah in vključena v osem MEDA dokumentov državnih strategij (*Country Strategy Paper*).

3.4 Nova sosedska politika

Evropska komisija je 11. marca 2003 z dokumentom COM (2003)104²⁷ postavila koncept 'širše Evrope' in vanj vključila politiko EU do držav južnega in vzhodnega Sredozemlja. EMP ali Barcelonski proces je postal del koncepta 'širše Evrope', v katerega so poleg držav južnega in vzhodnega Sredozemlja vključene še Moldova, Ukrajina, Belorusija in Rusija. Ideja 'širše Evrope', in v njenem okviru EMP, je vključena v Novo sosedsko politiko (European Commission 2004a),²⁸ katere glavni izziv je »razviti politiko, ki proizvaja koristne učinke stabilizacije sosedstva in ga vleče v krog razvoja in demokracije, ne da bi ponudila možnost vključitve /v EU kot država članica/« (Balfour in Rotta 2005: 8). EU svojim sosedam torej ponuja, da z njo delijo vse, razen njenih institucij. »Nova sosedska politika (NSP) bo povečala obstoječe oblike regionalnega in subregionalnega sodelovanja in služila kot okvir za nadaljnji razvoj«

²⁶ MEDA program je leta 2000 zamenjal MEDA II program z regulativo, ki jo je izdal Svet. *Council Regulation (EC) No 2698/2000 of 27 November 2000*, Official Journal L311 of 12 December 2000, str.1.

²⁷ European Commission (2003a) *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*. COM (2003), 104, final. Dostopno na http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0104en01.pdf (6. 11. 2005).

²⁸ European Commission (2004a) *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*, COM (2004) 373 final. 12.maj 2004. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/strategy/Strategy_Paper_EN.pdf (24. 10. 2005).

(European Commission 2004a: 4). »Vizija NSP vključuje krog držav, ki delijo glavne vrednote in cilje EU in imajo med seboj vedno močnejše odnose, kar gre že prek sodelovanja in vključuje občutno ekonomsko in politično integracijo« (European Commission 2004a: 5). Cilj NSP je torej preprečiti razdelitev Evrope in vzpostaviti enotno politiko EU do vseh njenih sosed ter preprečiti željo vseh sosedskih držav, da bi vstopile v EU.

Strategija NSP (European Commission 2004a: 9-10) predvideva naslednji prioriteti; (1) sprejem skupnih vrednot in določenih ciljev na področju zunanje in varnostne politike ter (2) obvezo ukrepom, ki bodo zbližale partnerke EU na številnih prioritetnih področjih. Poleg tega pa predvideva tudi nadzor nad implementacijo ciljev, navedenih v NSP, in sicer s pomočjo teles, ki jih bodo ustanovili v raznih sporazumih (asociacijski sporazumi med EU in državami partnerkami v primeru EMP). Evropska komisija bo pripravljala periodična poročila o napredku, upoštevajoč ocene, ki jih bodo prispevale vlade držav partnerk. Ta poročila bodo lahko služila kot osnova Svetu, ko bo odločal o nadaljnjih korakih v pogodbenih vezah z vsako partnerko. Svet v svojih zaključkih o dokumentu Komisije, ki vsebuje koncept 'širše Evrope', celo pravi, da je glavni cilj novih politik »/u/koreniniti EU ponudbo konkretnih koristi in preferenčnih odnosov z različnimi okviri, ki odgovarjajo napredku partnerk na določenih področjih, še posebej politične in ekonomske reforme, pa tudi na področju Pravosodnih in notranjih zadev« (European Council 2005b).

NSP predvideva nadgradnjo asociacijskih sporazumov z načrti aktivnosti, ki »so politični sporazumi in ne pravno zavezujoče pogodbe, torej jih ni potrebno ratificirati« (Comelli 2004: 102). Načrte aktivnosti za hitrejši razvoj posamezne države naj bi pripravil Svet na predlog Evropske komisije, »obveze morajo biti sprejete s skupnim pristankom obeh strank in niso vsiljene unilateralno s strani EU. Torej lahko vsaka država izbere stopnjo sodelovanja, ki jo želi razviti z EU« (Comelli 2004: 102). Ko bo sklenjen konsenz o načrtu aktivnosti, bo ta nadomestil skupno strategijo in postal glavni dokument EU za odnose s posamezno državo v srednjeročnem obdobju (European Commission 2003a: 16-17) in »ključni instrument politik EU za odnose s sosednjimi državami« (European Council 2005b).

MEDA program bo nadomestil nov Evropski sosedski instrument (ESI), ki postavlja »nov organizacijski sistem« (Phillipart 2003: 3) in »je bil postavljen za upravljanje finančnega paketa EMP. V tem sistemu je odločanje popolnoma v rokah institucij EU« (Phillipart 2003: 3). Razen upravljanja z lastnimi finančnimi viri, pa je

»Komisija zadolžena tudi za povečanje koordinacije in sodelovanja z mednarodnimi finančnimi institucijami, programi sodelovanja OZN in drugimi donatorji« (Phillippart 2003: 3). »ESI je eden od šestih finančnih instrumentov, ki naj bi delovali na področju zunanjih odnosov /EU/ po letu 2006. Služil bo kot dopolnitev pomoči, ki jo že ponujajo obstoječi finančni instrumenti²⁹ ali njihovi nasledniki in se bo osredotočal na čezmejno sodelovanje in s tem povezane dejavnosti« (European Commission 2004a: 25-26). V okviru ESI bo poudarek na financiranju dveh področji, čezmejnega sodelovanja in transnacionalnega sodelovanja znotraj in zunaj EU. Prvi del bo temeljil na bilateralni ravni in bo z njim upravljalo telo, ki ga bo oblikovala Evropska komisija. Za drugi del pa si Evropska komisija prav tako pridržuje pravico identificiranja, izbiranja in predlaganja projektov za financiranje, ki so tehnično ali politično posebno pomembni (European Commission 2004a: 27-28).

»NSP je močan signal, da želi EU konsolidirati svojo pozicijo regionalne moči« (Balfour in Rotta 2005: 19), pa tudi obratno, »regionalna in globalna verodostojnost EU sta povezana z uspehom /NSP/« (Balfour in Rotta 2005: 10). EU trenutno ne uspeva popolnoma pri implementaciji varovanja človekovih pravic in demokracije. Vsak asociacijski sporazum namreč vsebuje elementa človekovih pravic in demokracije kot glavni temi sporazuma, poleg tega pa tudi predvideva primerno postopanje v primeru kršenja določil sporazuma.³⁰ »Vendar v praksi še noben sporazum znotraj Barcelonskega procesa ni bil delno ali v celoti suspendiran« (Tocci 2005: 26).

3.5 *Desetletnica obstoja Evromediteranskega partnerstva*

Zadnja širitev EU leta 2004 je dve partnerki EMP (Ciper in Malta) spremenila v članici EU. Zato se Med12 zdaj imenuje Barcelona 10. Ambicije za priključitev EU kot država članica ima tudi Turčija, s katero je EU leta 2005 začela pogajanja za vstop. Vse tri omenjene države pa so imele pred tem z EU podpisane asociacijske sporazume, ki

²⁹ Precej posojil za to območje nameni tudi Evropska investicijska banka (EIB) za posebne investicijske projekte, predvsem za podporo srednjih in malih podjetij. Za obdobje 2000 - 2007 je v okviru EIB-jevega programa Euromed za ta namen namenjenih 6,4 milijarde evrov. EIB bo iz svojih virov namenila še milijardo evrov za transnacionalne projekte (European Council 2005a). Leta 2003 je EIB ustanovila Enoto za evromediteransko investiranje in partnerstvo (FEMIP), ki naj bi podprla modernizacijo gospodarstev mediteranskih partnerk, obenem pa pospeševal družbeno kohezijo, varovanje okolja in komunikacijsko infrastrukturo. FEMIP letno regiji posodi približno 2 milijardi evrov (European Council 2005a).

³⁰ Egipt in EU sta postopke za primer kršenja določil in neizpolnjevanja obveznosti, ki so navedeni v njunem medsebojnem sporazumu, določila v 86. členu Asociacijskega sporazuma EU/Egipt.

izhajajo iz EMP. EMP torej danes sestavlja 25 članic EU (15 starih in 10 novih) ter 10³¹ partnerk EMP in ena opazovalka (Libija).

Leto 2005 bilo leto Sredozemlja, praznovali so deseto obletnico obstoja EMP. V desetih letih je partnerstvo doseglo naslednje cilje, ki so jih proslavili na Vrhu v Barceloni novembra 2005 (European Commission 2005b):

- izgradnja partnerstva, v okviru katerega se lahko razpravlja tudi o najbolj občutljivih temah kot so migracije in terorizem;
- prinaša koristi, ki se izražajo v kakovosti življenja posameznika;
- počasi se ukinjajo carine tudi pri izmenjavi kmetijskih izdelkov in storitev;
- uspeli so vzpostaviti stalen politični dialog med partnerkami;
- vse to je osnova za še tesnejše odnose med partnerkami v okviru ENP.

V prihodnjih letih načrtujejo še globlje odnose med vsemi partnerkami EMP na vseh treh področjih sodelovanja, političnem, ekonomskem in družbenem, in večje regionalno sodelovanje med partnerkami južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki so med seboj podpisale sporazume o prosti trgovini³² (European Commission 2005a: 3-4). Ustanovitev prostotrgovinskega območja do leta 2010 je sredstvo in način, ki vodita k dolgoročnemu cilju, vzpostavitvi in ohranjanju miru, kar je v očeh EU namen te integracije (European Commission 2005a: 4).

V letu 2006 načrtujejo, da bodo končali akcijske načrte v okviru ENP, organizirali konferenco o človekovih pravicah in enakosti spolov ter postavili shemo štipendij za izobraževanje študentov iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja v EU (European Commission 2005a: 37). V naslednjih letih se bodo ukvarjali še z uravnavanjem migracijskih tokov in družbeno integracijo, povečanjem bilateralnega sodelovanja na področju izobraževanja, zaključili bodo prostotrgovinske sporazume med partnerkami južnega in vzhodnega Sredozemlja ter ustanovili prostotrgovinsko območje v okviru EMP (ibid.). Do leta 2020 nameravajo zmanjšati tudi onesnaževanje Sredozemlja (ibid.).

³¹ Trenutne partnerke EMP razen EU so: Maroko, Alžirija, Tunizija, Egipt, Sirija, Libanon, Jordanija, Izrael, Palestinska oblast in Turčija. Slednja je še vedno partnerka, kljub temu, da je odprla pogajanja za vstop v EU. Ne vemo namreč, kako dolgo bodo ta pogajanja trajala.

³² Egipt, Jordanija, Maroko in Tunizija so leta 2004 podpisale Agadirski sporazum o prosti trgovini (*Agadir Free Trade Agreement*), Turčija pa je podobne sporazume podpisala z Marokom, Tunizijo, Izraelom in Palestinsko oblastjo.

3.6 Zaključek

V tem poglavju sem opisala EMP, kako je nastalo, se spreminjalo, kako je sestavljeno danes in v katero smer se bo razvijalo v prihodnosti. Nisem pa se ukvarjala z vlogami posameznih partnerk v okviru EMP. Preden se lotim tega, bom razložila vlogo EU v mednarodni skupnosti in teoretična koncepta hegemonije in hegemonia. Nato se bom posvetila dejanski vlogi EU v EMP.

4. EVROPSKA UNIJA V MEDNARODNI SKUPNOSTI

Evropske države so bile že pred ustanovitvijo EU etično in kulturno povezane v širšo družbo, čeprav so bile države formalno ločene in suverene (Boucher 1998: 320).³³ Njihova zakonodaja, krščanska vera in obnašanje, kot tudi njihova politika in gospodarstvo so bili v osnovi enaki, z nekaterimi lokalnimi različicami, in vsi so izhajali iz istih virov (Boucher 1998: 320). Po koncu druge svetovne vojne so države Evrope ugotovile, da sta za njihov hitrejši razvoj potrebna mir in stabilnost. Zato so se začele združevati, najprej na področju gospodarstva, kasneje pa še na drugih področjih. Tako je postopoma nastala EU, entiteta *sui generis* v mednarodnih odnosih, ki ni subjekt mednarodnega prava in nima pravne osebnosti. Pravna osebnost³⁴ namreč pomeni, da ima država ali organizacija zmožnost sklepanja mednarodnih pogodb, ima določene pravice in obveznosti ter se zagovarja pred sodiščem. Mednarodna organizacija ima lahko pravno osebnost samo v primeru, da ji jo priznajo države članice (Degan 2000: 423-424). Vprašanje o pravnem statusu EU se postavlja predvsem v povezavi z zmožnostjo sklepanja pogodb in sprejemanja sporazumov in konvencij. Pravno osebnost pa imajo za razliko od EU imajo ES, ESPJ in Euratom.³⁵

³³ Več o nastanku ideje združene Evrope piše v Toplak, Cirila (2003) *Združene države Evrope: zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.

³⁴ Bretherton in Vogler (2000: 16) kot subjekt mednarodnega prava definirata entiteto, ki »ima pravico sodelovanja, je za svoja dejanja odgovorna drugim akterjem in ima obveznosti«, torej entiteto, ki ima pravno osebnost. Pravno osebnost pa imajo države, ki jih prizna mednarodna skupnost, in MVO, katerim pravno osebnost dajo države in je zapisana v pogodbi ali sporazumu, ki MVO vzpostavlja. »Danes je splošno sprejeto, da mednarodne organizacije sklepajo polnopravne mednarodne pogodbe z državami in med seboj, te pogodbe pa se v ničemer ne razlikujejo od pogodb, katerih stranke so države« (Degan 2000: 424).

³⁵ Več podatkov o pravni osebnosti vseh treh organizacij se najde na spletni strani <http://www.itcilo.it/english/actrav/telearn/global/ilo/law/eug10.htm> (6. 10. 2005).

Evropski parlament je že leta 2002 zahteval, da se EU podeli status pravne osebnosti (European Parliament 2002). Ta zahteva je vključena v predlog Pogodbe o Evropski ustavi,³⁶ vendar pa le-ta do sedaj še ni bila niti sprejeta niti ratificirana s strani držav članic EU. Pravna osebnost EU bi olajšala delo EU in povečala vpliv EU na države članice. Kakšen vpliv bi to imelo na zunanje odnose EU, danes še ni znano. Od leta 1999 je v veljavi Pogodba iz Amsterdama, ki v 24. členu daje pravico Uniji, da zaključuje mednarodne sporazume na področju Skupne zunanje in varnostne politike (SZVP). V njej je napisano, da Svet ministrov soglasno pooblasti Predsedstvo EU, da začne pogajanja s drugimi državami ali mednarodnimi organizacijami. Na podlagi predloga Predsedstva Svet ministrov soglasno zaključi pogajanja, ki pa niso obvezujoča za države članice, ki v Svetu povedo, da se morajo ravnati skladno s svojimi zahtevami (Glöckler et al. 1998: 306). Ker EU nima pravne osebnosti, je EMP pravno formalno partnerstvo med posamezno državo južnega in vzhodnega Sredozemlja in ES ter ESPJ, ki sta po mednarodnem pravu mednarodni organizaciji in imata kot taki status subjekta mednarodnega prava.

Vendar pa je pogodba med partnerkama zgolj ena raven sodelovanja entitet v mednarodni skupnosti. Teoretiki mednarodnih odnosov vedno več uporabljajo pojem mednarodni akter, ki opisuje entiteto, ki v mednarodni skupnosti deluje in vpliva na njeno delovanje. Definicijo mednarodnega akterja enačim z Benkovo definicijo subjekta mednarodnih odnosov, ki pravi, da so subjekti v mednarodnih odnosih vse »družbene organizacije ljudi, ki usmerjajoče delujejo na /.../ razvoj /mednarodne skupnosti/. Poleg držav niso v tej skupini samo vsi ostali priznani subjekti mednarodnega prava (mednarodne vladne organizacije), ampak tudi tiste sile in organizacije, ki vplivajo na mednarodne odnose ne glede na njihov mednarodnopravni položaj, stopnjo organiziranosti in homogenosti /.../« (Benko 2000: 133).

Da je EU akter mednarodnih odnosov pa dokazujeta tudi Bretherton in Vogler (2000), ki sta določila pet značilnosti akterja mednarodnih odnosov in dokazala, da EU zadostuje vsem pogojem akterstva. To so: (1) skupne vrednote in načela, (2) zmožnost identificiranja prioritet in oblikovanja primernih politik, (3) zmožnost uspešnega pogajanja z drugimi akterji v mednarodnem sistemu, (4) možnost in sposobnost uporabe politik kot instrumentov in (5) legitimnost procesa odločanja in prioritet zunanje politike (Bretherton in Vogler 2000: 38). V nadaljevanju bom zaradi boljšega

³⁶ Pogodba o Evropski ustavi se nahaja na spletni strani http://europa.eu.int/constitution/sl/1stoc1_sl.htm (6. 11. 2005).

razumevanja delovanja EU kot akterja v mednarodni skupnosti povzela analizo Brethertonove in Voglerja (2000: 38-42 in 248-258). Ugotovila sta, da znotraj EU veljajo skupne vrednote in načela, ki so jasno določena v Pogodbi o EU (PEU),³⁷ poleg tega pa so v Pogodbi iz Amsterdama iz leta 1997³⁸ tudi jasno določene procedure za članice EU, ki ne bodo izpolnjevale zahtev po demokraciji in zaščiti človekovih pravic. Določanje prioriternih politik in oblikovanje primernih politik je točno določeno, vendar pa je kompleksni sistem odločanja večkrat razlog, da pridejo na dan različni interesi držav članic pri določanju prioritet in ciljev ter tako napetosti pri oblikovanju jasnih politik. O možnostih EU, da se uspešno pogaja, pa pravita, da so močno povezane z zahtevo po sposobnostih identificiranja prioritet in oblikovanja primernih politik, katerih izpolnjevanje je, kot že omenjeno, večkrat onemogočeno zaradi kompleksnega sistema odločanja. Pri pogajanjih namreč ne sodeluje zgolj EU, ampak vse njene članice in še Evropska komisija. Tako prihaja do tega, da se tretje države z državami EU pogajajo po dveh kanalih, bilateralno in prek EU. Kljub temu pa avtorja trdita, da je EU precej uspešen pogajalec. Ta zahteva je povezana z naslednjo, ki pravi, da mora imeti akter mednarodnih odnosov na voljo instrumente in jih tudi uporabiti za doseganje svojih ciljev. Avtorja poudarjata, da moč EU ne leži v njenih vojaških zmogljivostih. EU se zanaša predvsem na ekonomske instrumente in finančno pomoč, ki jo daje tretjim državam. S tem se strinja tudi Dinan (1999: 527), ki pravi, da »EU po Amsterdamu ostaja na mednarodni sceni ekonomsko močna in politično šibka«. To potrjujeta tudi Beck in Giddens (2005), ki pravita, da je EU »vplivala na spremembo politike na daleč – npr. v Turčiji in Ukrajini – ne z vojaško močjo kot v preteklosti, ampak z mirnimi sredstvi. S svojimi gospodarskimi inovacijami je pripomogla k zvišanju blaginje milijonov ljudi kljub temu, da njena gospodarska rast v zadnjih letih pada. /...EU/ je predstavljala osnovni instrument za ustvarjanje demokracije v državah, kjer je vladal diktatorski režim«. Zadnja zahteva, ki jo navajata Bretherton in Vogler pa je legitimacija procesa odločanja in prioritet. EU je imela krizo legitimnosti že pri ratificiranju Maastrichtske pogodbe s strani držav članic, naslednjo krizo legitimnosti pa je doživela s francoskim in nizozemskim 'ne' Pogodbi o Evropski ustavi. Tudi »nasprotovanja med pričakovanji in vsakodnevnimi izkušnjami proizvajajo krizo legitimnosti evropske integracije. Volilni uspeh nacionalističnih desničarskih strank v

³⁷ Celotno besedilo Pogodbe o EU se nahaja na spletni strani <http://europa.eu.int/en/record/mt/title1.html> (6.10.2005).

³⁸ Pogodba iz Amsterdama je bila napisana leta 1997, v veljavo pa je stopila 1. maja 1999.

zadnjem času je vidni znak sil, ki izpodkopavajo ne samo nadaljnjo evropsko integracijo, ampak tudi stanje integracije dosežene do zdaj« (Schmidt 2003: 3). Vendar pa Bretherton in Vogler zaključita, da obstajajo jasni znaki, da so zunanji odnosi EU komplementarni zunanji politiki držav članic. In kljub notranjim krizam je želja držav, ki mejijo na EU, po vstopu vanjo zelo velika, kar dokazujeta primera Turčije, ki si za vstop v EU prizadeva že od leta 1959, ko je zaprosila za članstvo v EGS,³⁹ in Maroka.

EU ima osebnost, ki jo deloma določajo države članice, deloma pa jo oblikujejo zunanji dejavniki. Na odločitve, ki jih sprejema EU, vplivajo države članice, vendar le deloma. Kajti tudi na ravni EU sprejete odločitve vplivajo na države članice. Kar pomeni, da ima EU tudi lastne ideje in pričakovanja, ki ne izhajajo vedno iz držav članic, ampak iz od držav članic neodvisnih institucij EU (npr. Evropska komisija). Tudi v mednarodnih odnosih je EU prisotna kot odločevalec in enakovredni partner. Njene odločitve in dejanja nosijo posledice. Ta osebnost EU pomeni, da ima EU v mednarodnih odnosih svojo vlogo.

Vpliv EU v svetu danes narašča. Vključena je v gospodarska pogajanja, mirovne procese in nenazadnje daje veliko finančno pomoč drugim državam. Dinan (1999: 483) ugotavlja, da je EU vodilni globalni ekonomski akter s 459,5⁴⁰ milijoni prebivalcev in BDP v višini približno 12 tisoč milijard dolarjev. Večina tretjih držav ima v Bruslju pri EU akreditirane diplomatske misije. Evropska komisija se pogaja v imenu držav članic EU v WTO, sodeluje pri delu Organizacije za ekonomsko sodelovanje in razvoj (OECD), koordinira pomoč državam srednje in vzhodne Evrope ter državam bivše Sovjetske zveze ter ima več kot 100 diplomatskih misij in pisarn po celem svetu. Predsednik komisije se redno srečuje s predsednikom ZDA in drugimi svetovnimi voditelji ter se udeležuje letnih vrhov sedmih najbolj industrializiranih držav (G7); komisarji pogosto obiskujejo in sprejemajo vladne ministre držav, ki niso članice EU, in se z njimi pogovarjajo o trgovini, okolju, delovni sili in drugih ekonomskih zadevah (ibid.).

Kljub vsemu temu pa EU manjka ustrezna politična moč v obliki zunanje politike.⁴¹ SZVP je precej šibkejša od Skupne trgovinske politike oz. ekonomske

³⁹ Več podatkov o razvoju odnosa med EU in Turčijo je dostopnih na spletni strani http://www.eu.int/comm/enlargement/turkey/key_events.htm (6. 10. 2005).

⁴⁰ Eurostat. Dostopno na http://epp.eurostat.ec.eu.int/portal/page?_pageid=0,1136184,0_45572592&_dad=portal&_schema=PORTAL (6. 11. 2005).

⁴¹ »Zunanja politika je »proces in sistem akcij, ki jih kaka v državi organizirana družba izvaja v mednarodnem okolju z namenom vplivati nanj skladno s cilji in interesi njenih političnih dejavnikov delujočih v njenem imenu« (Benko 1997: 227).

integracije, katere »ideja /.../ je bila okrepti vezi med zahodno evropskimi državami, kar bi povzročilo, da bi bilo za državo zelo drago z ekonomskega in političnega vidika, če bi zavrnila regionalne integracijske sporazume« (Schmidt 2003: 7). Učinkovita SZVP pa je pomembna, ker jo razumemo kot »naravno sredstvo držav članic, da uveljavljajo svoje nacionalne interese in nacionalne interese Unije« (Glöckler et al. 1998: 297). Vendar šibka SZVP ni tako velika ovira, da bi EU preprečevala delovanje v mednarodni skupnosti in sodelovanje s tretjimi državami. V okviru sodelovanja EU z drugimi entitetami v mednarodni skupnosti se je razvil še koncept zunanjih odnosov, ki predstavlja delovanje EU na štirih glavnih področjih: (1) trgovina, (2) zunanje, varnostne in obrambne politike, (3) razvojno sodelovanje in (4) zunanja dimenzija notranjih politik (Nugent 1989/2003: 407). Zunanja politika EU se namreč ne more enačiti z zunanjo politiko posamezne države zaradi naslednjih značilnosti EU: (1) EU ni država, zato se znotraj nje ne more oblikovati nacionalna zunanja politika, nima nacionalnega teritorija, ki bi ga morala varovati, ter nacionalnih političnih, ekonomskih, družbenih in kulturnih interesov, ki bi jih morala promovirati; (2) velike države članice z dolgoletnim vplivom na mednarodno okolje se ne želijo odpovedati politiki, ki je tako zelo povezana z nacionalnim vplivom, suverenostjo in identiteto; (3) nekatere države članice imajo že tradicionalno posebne odnose z določenimi deli sveta, ki jih želijo obdržati; (4) včasih obstajajo razlike med državami članicami, ki se tičejo zunanje politike, izhajajo pa iz ideološke usmerjenosti; (5) varnostne in obrambne politike, ki so močno povezane z zunanjo politiko so zelo problematične (Nugent 1989/2003: 414). Iz tega sledi, da je EU kljub šibki zunanji politiki, ki izhaja iz njene posebne oblike, entiteta *sui generis*, močan mednarodni akter. To dokazujejo predvsem intenzivni in široki zunanji odnosi EU, del katerih je tudi zunanja politika EU (SZVP).

Gibbs (2000) celo trdi, da je EU potencialna naslednica ZDA, ki bo prevzela vlogo hegemonia v mednarodnih odnosih. S procesom širitve in vedno večje integracije držav članic ter z vzpostavitvijo Ekonomske in monetarne unije (EMU), postaja EU »najbolj konkurenčno in dinamično gospodarstvo temelječe na znanju na svetu« (Schmidt 2003: 2). Kljub temu pa je nujno, da EU, ki je uspela vzpostaviti zelo visoko stopnjo ekonomske integracije,⁴² monetarno unijo, to poglobi s politično integracijo.⁴³

⁴² Več o stopnjah ekonomske integracije v Grilc, Peter in Tomaž Ilešič (2001) *Pravo Evropske unije*, prva knjiga, str. 9-11. Ljubljana: Cankarjeva založba.

⁴³ Podobno idejo sem zasledila v Schmidt, Ingo (2003): Europe: On the rise to hegemony or caught in crisis? *Monthly Review* 54(9), 41-54. In v European Commission (2001): *The European Union and the World*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

Vse to dokazuje, da jo lahko opredelimo z Benkovo (2000: 133) definicijo mednarodnega subjekta kot družbeno organizacijo ljudi, ki usmerjajoče deluje na razvoj mednarodne skupnosti. K temu lahko dodam še šest funkcij, ki jih je naštel Hill (1998: 34) in jih drugi mednarodni akterji pričakujejo od EU, in sicer: (1) zamenjava Sovjetske zveze v svetovnem ravnotežju moči, (2) regionalni mirovnik, (3) globalni posrednik, (4) mediator v konfliktih, (5) most med bogatimi in revnimi in (6) skupni nadzor svetovne ekonomije.

EU je postala akter mednarodnih odnosov zaradi razvitosti svojega gospodarstva in iz tega izvirajoče želje drugih držav po sodelovanju z njo ali celo želje in prizadevanj za vstop vanjo. Tudi to dejstvo potrjuje tezo o EU, entiteti *sui generis*, v obstoječem mednarodnem sistemu. Predpostavka diplomskega dela pravi, da se EU že dojema kot akterja mednarodnih odnosov. In kot pravita Bretherton in Vogler (2000: 30) sta dojemanje EU in vsakodnevna praksa v mednarodnih odnosih že dokazala, da se EU že dojema kot pomembnega globalnega akterja. Pričakovati je, da bosta spreminjajoča se praksa in razvijanje takšnega dojemanja EU nastopila prej kot formalno priznanje in kodifikacija EU.

Za konec dodajam še pogled Rosencranca (1998: 22) na delovanje EU v mednarodni skupnosti, ki pravi: »/m/ogoče je paradoksalno to, da kontinent /Evropa/, ki je včasih vladal svetu prek fizične vpeljave imperializma, danes postavlja svetovne normativne standarde. Mogoče obstaja nova oblika evropske simbolične in institucionalne dominancje kljub temu, da je politična oblika popolnoma izginila.«⁴⁴

5. HEGEMONIJA IN HEGEMON: OPREDELITEV

5.1 Uvod

Da bi lahko odgovorila na vsa vprašanja, ki sem jih zastavila v uvodu, bom razložila še dva koncepta, in sicer koncepta hegemonije in hegemonov. Z obema konceptoma se ukvarjajo vse tri glavne teoretične smeri mednarodnih odnosov in

⁴⁴ Podoben pogled na EU prikažeta tudi Szymanski in Smith (2005: 189-190) v članku o sklenitvi Globalnega sporazuma med EU in Mehiko. Uporaba koncepta soodvisnosti pomaga EU, da postane alternativni partner držav, katerih diplomatske izkušnje so bile do sedaj dominirane s strani ZDA ali drugih regionalnih hegemonov. S programi za revnejše države pa EU vedno bolj sprejemajo kot silo za dolgoročen mir, blagostanje in stabilnost.

njihove podveje,⁴⁵ ki ponavadi na sorodno stvar gledajo z različnimi teoretičnimi očali, pri konceptu hegemonije pa tega ne morem trditi.

Gill (1991: 230) na primer ugotavlja, da so izraz začeli pogosteje uporabljati v ameriških akademskih krogih, kjer sta prevladovala dva koncepta hegemonije. Najprej je prevladoval realistični koncept, ki je hegemonijo opredeljeval v obliki teorije hegemonске stabilnosti. Ta poudarja, da je za obstoj sodelovanja med akterji v mednarodnem sistemu potreben obstoj hegemon, akterja, ki ima prevlado nad materialnimi viri in s tem moč in vpliv, da vzdržuje red (Keohane 1984: 31). Ta koncept je nadomestil koncept hegemonskega zatona, ki izvira iz transnacionalne liberalne perspektive in pravi, da po vzpostavitvi sodelovanja med akterji v mednarodnem sistemu hegemon ni več potreben, da bi sodelovanje med akterji obstalo, saj to temelji na že vzpostavljenih pravilih, katerih uveljavljanje temelji na načelu reciprocitete (Keohane 1984: 244 – 245). V bolj kompleksnem modernem svetu pa so za razumevanje mednarodne moči ključne tudi transnacionalne družbene sile, zato je treba vključiti še tretjo perspektivo hegemonije, ki jo je razvil Gramsci. Omenjeni teoretik združuje interakcijo med materialnimi, institucionalnimi ter ideološkimi silami in dodaja še razredno dimenzijo (Gill 1991: 230). V koncept primeren za opredelitev strukture svetovnega sistema, je Gramscijev razlaga hegemonije prevedel Robert Cox, ki poudarja predvsem voljnost akterjev v mednarodnem sistemu, da se hegemonu podredijo (Keohane 1984: 41). Ker različne teoretične smeri koncepta hegemonije in hegemon nadgrajujejo oz. se med seboj dopolnjujejo, se nisem odločila za razlago hegemonije in hegemon na podlagi ene teoretične veje, ampak sem iz različnih, dopolnjujočih se opredelitev, izluščila glavne značilnosti obeh konceptov. Na podlagi opredeljenih značilnosti bom v nadaljevanju preverila svojo hipotezo o hegemonski strukturi EMP in hegemonski vlogi EU v EMP.

5.2 Izvor izraza in koncepta hegemonija

»Izraz hegemonija izvira iz grške besede *hegeisthai*, ki pomeni voditi. Biti hegemonski pa pomeni imeti oblast, ki zagotavlja voditeljstvo« (Knutsen 2001: 67).

Knutsen (ibid.) pravi, da je »/h/egemonija koncept, ki je v zgodovini in sociologiji dolgo nastopal kot zelo pogost izraz, uporabljali pa so ga na različne načine in pogosto

⁴⁵ Keohane (1984) se v svoji knjigi 'After hegemony' pri opisovanju značilnosti hegemonije naslanja na teoretike treh teorij mednarodnih odnosov, realiste (THS) oz. neorealiste (Waltz, Gilpin, Keohane), marksiste (Gramsci in Cox) in institucionaliste (Keohane in Nye, Krasner).

brez jasne definicije«. Pogosto so hegemonijo preprosto enačili z dominantnostjo, prizadevanjem ozemeljske države, da si pridobi vodilni mednarodni položaj z uporabo vojaške sile. Sociologi pa so izrazu dodali bolj gospodarski prizvok, saj hegemonijo razlagajo kot premoč materialnih virov (ibid.). Iz situacije v mednarodni skupnosti in obstoječih hegemonij (Pax Americana in Pax Britannica) pa je razvidno, da »hegemonski položaj /države ali drugega mednarodnega akterja/ ne more temeljiti niti samo na vojaški niti samo na gospodarski osnovi. 'Hegemonija' je odvisna tudi od normativnega vidika politične moči« (ibid.); to bom upoštevala v nadaljevanju pri opredeljevanju hegemonije in hegemonona.

5.3 *Koncept hegemonije*

V mednarodni skupnosti danes obstaja vedno večja soodvisnost med državami, s čimer se strinjajo vse prej omenjene teoretične smeri mednarodnih odnosov. Ta pa zahteva vzpostavitev reda in pravil, ki preprečujejo izkoriščanje ali okoriščanje močnejših ali spretnejših na račun šibkejših. Teorije se razlikujejo po razlagi, kako se akterji v mednarodni skupnosti na vedno večjo soodvisnost odzivajo. Torej, kakšno strukturo vzpostavijo, da je sodelovanje med njimi mogoče. Eden izmed načinov, kako urediti mednarodni sistem, ki bo zagotavljal red v mednarodni skupnosti je hegemonna struktura mednarodnega sistema. Vzpostavitev in vzdrževanje reda v mednarodnem sistemu posledično pomeni omogočeno doseganje ciljev za akterje, ki v tem mednarodnem sistemu sodelujejo, ne glede na to, ali je cilj varnost, kot trdi neorealizem, ali je cilj sodelovanje, kot trdi neoliberalizem, ali pa dominacija nekega razreda, kot trdi neomarksizem. Vse teoretične veje se strinjajo, da je hegemonija tip mednarodne strukture, ki vzpostavlja red v mednarodnem sistemu. Posledica so jasno razdeljene vloge akterjev ter skupne vrednote in načela.

V naslednjih podpoglavjih se bom ukvarjala z zgoraj naštetimi trditvami, in sicer:

1. soodvisnost med akterji, ki danes postaja lastnost mednarodne skupnosti,
2. dolgoročna stabilnost kot nujen pogoj za gospodarski razvoj,
3. hegemonna struktura kot tip mednarodne strukture,
4. razdelitev vlog akterjev v mednarodni strukturi, ki jo imenujemo hegemonija,
5. skupna načela in vrednote kot posledica skupnih pravil in reda, ki so vzpostavljeni v mednarodnem sistemu.

5.3.1 Soodvisnost med akterji

Defenzivni neorealizem,⁴⁶ ki priznava uspešno delovanje institucij, izpostavlja kot glavni cilj države varnost, ki jo v vse bolj soodvisnem svetu država ne more doseči s kopičenjem vojaške moči⁴⁷ in zapiranjem pred ostalim svetom. Varnost lahko doseže samo s sodelovanjem v nekem sistemu, ki ima svoja pravila. Le sprejeta pravila namreč do neke mere zagotavljajo gotovost vzorca obnašanja držav. Naraščajoča soodvisnost je namreč po mnenju Gilpina (1986: 312) posledica hegemonске stabilnosti. V času zatona hegemon, ali ko ta sploh ne obstaja, pa so trendi naraščajoče soodvisnosti obrnjeni⁴⁸ (Gill 1991: 18), s čimer se bom natančneje ukvarjala v nadaljevanju.

Neoliberalizem po drugi strani izhaja iz predpostavke, da mednarodni odnosi niso konfliktni, ampak so kooperativni. Iz tega izhaja tudi njihovo navajanje razlogov za sodelovanje. Tudi oni se strinjajo, da v mednarodnem sistemu soodvisnost med državami obstaja. Sodelovanje pa je samo posledica te soodvisnosti, saj sodelovanje državam prinaša absolutne koristi. Vendar pa tudi oni opozarjajo na možno izkoriščanje soodvisnosti in sodelovanja, zato prav tako poudarjajo pomembnost vzpostavljanja reda, pravil in institucij, kar pa, kot sem že ugotovila, prinaša tudi hegemonija. Ko govorimo o soodvisnosti, pa ne moremo mimo koncepta kompleksne soodvisnosti, ki združuje neorealistični pogled na meddržavne odnose z obvezo liberalnim mednarodnim ekonomskim dogovorom (Gill 1991:23). Pogoj kompleksne soodvisnosti se namreč nanaša predvsem na intenzivne in kumulativne odnose med velikimi kapitalističnimi državami (ibid.). Še tri dodatne pogoje kompleksne soodvisnosti je naštel Starr (1995: 311-312), ki navaja, da prvi pogoj pravi, da vlade ne uporabljajo več vojaških sredstev nasproti vladam znotraj regije, kadar prevladuje kompleksna soodvisnost. Drugi pogoj govori o povečanju vpliva nedržavnih akterjev – tudi najmanjši in najšibkejši akterji v mednarodni skupnosti imajo vpliv na sistem, ki je povezan z mrežami ranljivosti (ibid.).

⁴⁶ V okviru teoretične podstatii neorealizma obstaja kar nekaj odklonov, eden izmed njih je vprašanje, ali je za državo pomembnejše varnost ali moč. Ena veja neorealistov, t. i. defenzivni neorealizem, v katerega spada tudi Waltz (1995: 74-81), trdi, da je »/v/ tem anarhičnem mednarodnem sistemu varnost najpomembnejši cilj držav«. Države so pripravljene žrtvovati nekaj avtonomije, da bi dosegle svoj cilj, varnost (Gibbs 2000). Druga veja neorealizma, t. i. ofenzivni neorealizem, pa poudarja, da je glavni interes države moč, preko katere si država zagotovi varnost. Mednarodni sistem namreč povečuje agresijo in konflikte, kajti to je brutalna arena, kjer države iščejo priložnosti, da izkoriščajo druga drugo, in imajo le malo razlogov, da bi si zaupale (Mearsheimer 1995: 337).

⁴⁷ Kot primer neuspešnega kopičenja vojaške moči lahko omenim Severno Korejo, ki ji to prinaša predvsem pozornost ZDA, katerih cilj je vključiti Severno Korejo v regionalno delovanje in na ta način dobiti nadzor nad njenim obnašanjem. Če ne bo šlo drugače, so pripravljeni to doseči tudi s silo (Chomsky 2003: 151-153).

⁴⁸ V času zatona ameriške hegemonije je pričakovati odklon od soodvisne svetovne ekonomije in več mednarodnih konfliktov in nestabilnosti (Gill 1991: 19).

Tretji pa govori o večjem številu različnih tem na mednarodni agendi, med katerimi varnost ni več na prvem mestu. Konsistentna hierarhija med področji ne obstaja več, narašča pa pomembnost ekonomskih, ekoloških in družbenih tem v vseh delih sveta (ibid.). Tudi Keohane in Nye (1977/1989: 23-37) sta postavkam realizma nasproti postavila koncept kompleksne soodvisnosti, ki je po njunem mnenju bližji realnosti v mednarodni skupnosti kot realizem. Kot značilnosti kompleksne soodvisnosti sta navedla obstoj veliko različnih kanalov, ki povezujejo družbe, med zadevami na agendi v mednarodni skupnosti ni hierarhije in vojaška moč se med vladami v regiji, ki je kompleksno soodvisna, ne uporablja (ibid.).

Neomarksizem se sicer ne ukvarja s konceptom soodvisnosti, ampak izhaja iz predpostavke, da mednarodni sistem sestavljajo države, ki so na različnih stopnjah razvoja, vendar so med seboj povezane s svetovnim trgom, ki določa svetovni red, kapitalizem. Na podlagi omenjenega dejstva lahko trdim, da tudi ta teoretična veja govori o sodelovanju med akterji v mednarodnem sistemu. V tem sistemu imajo eni akterji sicer politično, ekonomsko in ideološko premoč nad drugimi, vendar jim predvsem zadnja vrsta premoči omogoča, da si pridobijo aktivno privolitev ostalih akterjev v sistemu. To pomeni, da jim ti ne sledijo, ampak jih posnemajo, kar pa je mogoče doseči le v sistemu, ki ima strukturo hegemonije, kar bom pojasnila v nadaljevanju.

5.3.2 Dolgoročna stabilnost

Dolgoročna stabilnost v mednarodnem sistemu je zelo pomembna za razvoj držav in rast gospodarstva. Vendar pa se stabilnosti ne da doseči brez vzpostavitve reda (pravila in institucije), ker imajo institucije po mnenju Holstija (1995: 43) naslednje lastnosti:

- zmanjšujejo negotovosti in strah pred izdajo;
- izboljšujejo mednarodno izobraževanje in komunikacije, da ne bi prihajalo do večanja strahu in nasprotovanj, ki temeljijo na napačnih informacijah in napačnih interpretacijah le-teh;
- prinašajo pozitivne učinke, ki so posledica sodelovanja na področjih, kakršno je trgovina;
- omogočajo razpršitev znanja in tehnologije, kombiniranega z globalizacijo komunikacij, kar je povzročilo naraščanje ljudskih pričakovanj.

Temu lahko dodamo še Keohaneovo trditev (1984: 245), ki pravi, da »/i/nformacije usmerjajo svetovno politiko, ne samo moč«.

Vsaka država sicer res prej izbere vzajemno sodelovanje kot vzajemno nesodelovanje, vendar pa vedno obstaja negotovost in strah pred izdajo, ki ju opisuje zaporniška dilema (Grieco 1995: 156-158). Obstaja namreč možnost uspešnega goljufanja, ki iz drugih držav naredi žrtve. Neoliberalci poudarjajo, da se države poslužujejo sodelovanja pogojno, svojih obljub se držijo, dokler se jih držijo partnerji (ibid.). Poleg tega je pogojno sodelovanje bolj privlačno za države, če so stroški preverjanja, ali se drugi držijo obljub, in sankcioniranja goljufov, nizki v primerjavi s koristmi skupne akcije. Ena izmed nalog institucij pa je tudi, da zmanjšujejo stroške preverjanja in lajšajo kaznovanje goljufivcev (ibid.).

Poleg goljufov pa se v mednarodni ekonomiji pojavljajo tudi t. i. zastonjkarji, ki so večinoma male države, s katerimi se je ukvarjal Olson (1965). Zanje je značilno, da ne želijo prevzeti odgovornosti za vzdrževanje reda in vpeljevanje pravil, delujejo pa na način, da imajo od obstoječega sistema čimveč koristi⁴⁹ (Olson 1965: 169).

Eden izmed takih obstoječih redov v zadnjem času, ki ga po koncu hladne vojne sprejema vse več držav, je liberalna mednarodna ekonomija. Gilpin (1986: 311-312) ugotavlja, da liberalna mednarodna ekonomija počiva na treh političnih temeljih: (1) dominantni liberalni hegemonski moči (liberalna moč, ki je zmožna in voljna upravljati in vpeljevati pravila liberalnega ekonomskega reda), (2) skupku skupnih ekonomskih, političnih in varnostnih interesov, ki pomagajo povezovati liberalne države in (3) skupni ideološki zavezi liberalnim vrednotam.⁵⁰ Politična hegemonija in ekonomska učinkovitost sta torej nujni sestavini, da lahko države pospešujejo razcvet liberalne svetovne ekonomije.

⁴⁹ Zastonjkar (*free rider*) je subjekt, čigar (mejne) koristi presegajo (mejne) stroške. Podobno je zastonjkarja opredelil tudi Gilpin (1981/1995: 16).

⁵⁰ Močna asociacija med politično hegemonijo in ekonomskim liberalizmom v modernem svetu se je začela s političnim in ekonomskim vzponom Velike Britanije. Slednja je bila najbolj učinkovit proizvajalec dobrin za izmenjavo na svetovnem trgu; njeni voditelji, liberalna elita srednjega razreda, so presodili, da je promocija (napredovanje) odprte svetovne trgovine v njihovem nacionalnem interesu (Gilpin 1986: 311).

Neoliberalci ali institucionalni liberalci⁵¹ pri opisu značilnosti hegemonije izhajajo iz realističnega razumevanja države in pravijo, da so akterji racionalni in vase zaverovani in delujejo znotraj omejitve strukture trga in konkurence. Vsak akter poskuša uporabiti vire moči (bogastvo, tržno moč, znanje), da bi povečal svojo moč, varnost, vpliv in koristi (Gill 1991: 20). Od neorealističnega razumevanja akterja se odmaknejo predvsem v točki, ko trdijo, da države težijo k maksimiranju lastnih absolutnih koristi in jih ne zanimajo koristi, ki jih dosegajo drugi. Iz tega je jasno, zakaj neoliberalci trdijo, da je hegemonijska sila lahko nujna za vzpostavitev sodelovanja med državami, vendar sodelovanje lahko obstane tudi po zatonu hegemonije s pomočjo institucij (Keohane 1984: 246). Institucionalni liberalizem pravi, da razvoj mednarodnih institucij in režimov zahteva enako rast skupnih vrednot in prepričanij. Institucije povečujejo sodelovanje z izboljšavo izmenjave informacij, zmanjševanjem stroškov transakcij, lažjim doseganjem ugodnih rezultatov, t. i. *trade offs* in lajšanjem vpeljevanja sporazumov (Pease 2000/2003: 61-64).

S hegemoniskim načinom razdelitve vlog se je prva ukvarjala teorija hegemonijske stabilnosti (THS), katere bistven prispevek je prav vpeljava koncepta hegemonije (Lozar 1997: 20-22). THS hegemonijo opredeli kot mednarodno skupnost, v kateri obstaja velika premoč ene države v razmerju moči. To je hkrati situacija, ko sta obstoj liberalnega trga in sodelovanja v mednarodni skupnosti najverjetnejša (Underhill 1994: 39). THS je bila sprva namreč usmerjena »izključno na področje interpretacije vzorcev ureditve sistema mednarodne trgovine /.../ z liberalno naravo« (Lozar 1997: 21) in šele kasneje se je koncept hegemonije »/i/z vloge ekonomskega stabilizatorja /.../ razširil tudi na vlogo svetovnega političnega stabilizatorja« (Roter 1996: 38). Keohane tudi kritizira THS, ko pravi, da »hegemonija ni niti nujen niti zadosten pogoj za pojavitev kooperativnega odnosa« (Keohane 1984: 31) in da »po tem, ko je bil vzpostavljen mednarodni režim, za sodelovanje ni več potreben hegemonijski vodja« (Keohane 1984: 32).

⁵¹ Vsi liberalni misleci se ne strinjajo s trditvami institucionalistov. Funkcionalisti, ki pripadajo teoretični veji liberalizma, namreč trdijo, da hegemonija ni potrebna niti za vzpostavitev mednarodnih institucij (Pease 2003: 63) niti za vzdrževanje reda v mednarodni skupnosti. Mednarodni odnosi so se v zadnjih desetletjih namreč toliko spremenili, da je soodvisnost postala cilj zunanje politike, ki naj bi bila implementirana z globalno industrializacijo, njen rezultat pa naj bi bil okvir, v katerem se lahko razvije naravna harmonija med narodi (Morse 1976: 116 v Zacher in Matthew 1995: 124). Soodvisnost izhaja predvsem iz sodelovanja med državami na vedno več področjih in »nezmožnosti celo najmočnejših držav, da se same s sprejemljivimi stroški in tveganji soočajo z zadevami kot so trgovina, AIDS, migracije in okoljske grožnje (Holsti 1995: 43).

5.3.3 *Tip mednarodne strukture*

V prejšnjem podglavju sem že nakazala, da je namen ustvarjanja hegemske strukture mednarodne skupnosti predvsem postavitve in vzdrževanje reda, v katerem so določena pravila, ki določajo obnašanje držav, kar zagotavlja večjo varnost za vse članice nekega mednarodnega sistema. Če se države pravil držijo, je namreč njihovo delovanje predvidljivo. Zaradi različnih interesov akterjev, ki so največkrat vzrok, da posamezni akterji (predvsem države) postavljenih pravil ne spoštujejo, je še posebej zahtevno grajenje institucij v svetovni politiki in vzdrževanje reda v mednarodnem sistemu.

Red in vzorci interakcij v mednarodni politiki so odvisni od strukture mednarodnega sistema, pozicija posamezne države v tem sistemu pa, glede na njeno relativno moč, izhaja iz distribucije moči med državami v sistemu. Vendar pa Keohane (1984: 39) trdi, da je treba »razmišljati o hegemoniji na drugačen način, ne kot o konceptu, ki pomaga razložiti rezultate v luči moči, ampak kot o načinu opisovanja mednarodnega sistema, v katerem vodstvo izvaja ena država«. Kot posledica te predpostavke lahko hegemonijo opredelimo kot tip strukture mednarodnega sistema, v katerem ima hegemon prevlado nad viri in s tem dovolj veliko moč, da lahko prevzame to vlogo. Hegemon v takem sistemu vzpostavi red in ga vzdržuje, tako da določa pravila. Vzdrževanje reda in morebitno sodelovanje je tako odvisno predvsem od hegemonu.

Vendar pa se razmerja moči in vpliva v mednarodnem sistemu spreminjajo, zato pride do hegemonskih ciklov, s katerimi se bom ukvarjala v naslednjem podglavju.

Neomarksistični teoretik Robert Cox izhaja iz drugačne strukture mednarodnega sistema, vendar pride do podobnih zaključkov. Ključne enote Coxove različice so skupki družbenih sil, ki vplivajo na oblikovanje tako transnacionalnih kot tudi nacionalnih razrednih skupin (dela in kapitala) in internacionaliziranih (ali transnacionaliziranih) držav. Te sile delujejo na treh, med seboj povezanih nivojih: svetovni red, ki ne predstavlja samo faz stabilnosti in konflikta, ampak dovoljuje tudi razmišljanje o tem, kako bi se lahko pojavile nove oblike svetovnega reda (Cox 1986: 135 - 138); kompleks država – civilna družba, ki upošteva načelo, da državna moč počiva na družbenih silah, ki delujejo v njej (Bieler in Morton 2005); in osnoven nivo produkcije, ki jo Cox (1989: 39) razume v širšem pomenu in »pokriva produkcijo in reprodukcijo znanja in družbenih odnosov, vrednot in institucij, ki so predpogoj za

produkcijo fizičnih dobrin. /.../ To širše razumevanje produkcije zagotavlja, da družbene sile niso omejene na materialne vidike«. Hegemonija kot tip mednarodne strukture nastane, ko obstaja močna usklajenost med vsemi temi družbenimi silami prek vseh nivojev (Gill 1991: 46).

Svetovno hegemonijo po mnenju marksistov določajo družbena struktura, ekonomska struktura in politična struktura. Izražena je z univerzalnimi normami, institucijami in mehanizmi, ki postavljajo splošna pravila za obnašanje držav in za tiste sile civilne družbe, ki delujejo preko nacionalnih meja. Omenjena pravila pa podpirajo dominanten način produkcije (Gill 1991: 48).

Če povzamem, pridem do sklepa, da zaradi medsebojne soodvisnosti mednarodni akterji v mednarodni skupnosti ustvarijo red, ki ima hegemonsko strukturo, kar omogoča dolgoročno stabilnost te skupnosti.

5.3.4 Razdelitev vlog v hegemoniji

V mednarodnem sistemu, ki mu rečemo hegemonija, so vloge med akterji razdeljene na določen način. Razdelitev vlog v mednarodnem sistemu pa različne terotične veje razlagajo na različne načine, ker izhajajo iz različnih predpostav o tem, zakaj mednarodni akterji, predvsem države sodelujejo z drugimi mednarodnimi akterji, državami v mednarodnem sistemu.

Defenzivni neorealizem na primer predpostavlja, da je glavni cilj držav varnost.. Želja po varnosti je vzrok, da države dajo legitimnost prevladi ene države, ki je voljna in zmožna (ima dovolj moči v vseh oblikah, da vpelje pravila) prevzeti vlogo hegemonu. Vendar pa to ni enkratno dejanje. Sčasoma začno države pravila kršiti, kar je znak, da se je razmerje moči v sistemu spremenilo in da ostale države hegemonu ne pripisujejo več prejšnjega prestiža. Takrat se začne bitka za prestol. Zgodijo se politične spremembe in sistem dobi novega hegemonu, ki obstoječa pravila spremeni na način, da ustrezajo njegovim interesom.

Vendar pa se tudi v hegemonski strukturi mednarodnega sistema vloge med akterji menjajo. Z vzponi in zatoni sil se ukvarja Gilpin (1981/1995: 210), ki to imenuje hegemonski cikli. Gilpin trdi, da je »zaključek ene hegemonke vojne začetek novega cikla rasti, širitve in končnega zatona« (ibid.). Ko zmožnosti hegemonu bledijo, začnejo druge države kršiti mednarodna pravila, ki jih je uveljavil hegemon in začnejo bolj uveljavljati svoje nacionalne interese (Gill 1991: 17). »Ko je moč ponovno

porazdeljena, postanejo odnosi moči nekonsistentni s pravili, ki vladajo sistemu, in še posebej s hierarhijo prestiža; vojna postavi novo hierarhijo prestiža in s tem določi, katere države bodo dejansko vladale sistemu. /.../ Institucije in pravila lahko postanejo nekonsistentne z realno porazdeljeno močjo in takrat se začne zaton hegemonске države« (Keohane 1986: 177). »Ena glavnih funkcij vojne, še posebej t. i. hegemonске vojne, je določiti mednarodno hierarhijo prestiža in s tem določiti, katere države bodo dejansko vladale mednarodnemu sistemu« (Gilpin 1981/1995: 33). »H/ierarhija prestiža v mednarodnem sistemu počiva na ekonomski in vojaški moči« (Gilpin 1981/1995: 30). Tukaj bi poudarila, da hegemonске vojne, kakršne opisuje Gilpin, ne povzročijo strukturnih sprememb v mednarodnem sistemu, povzročijo le mednarodne politične spremembe in s tem razlagajo le dinamiko sistema, kar pravzaprav pomeni le prerazdelitev vlog v obstoječem mednarodnem sistemu.⁵²

Gramsci (citirano v Gill 1991: 48) pravi, da v obdobjih kriz aparat hegemonije teži k propadu. V tej situaciji nobena skupina ni sposobna pridobiti dovolj širokega konsenza, da bi prevzela vladanje (ibid.). Taka situacija je zrela za spremembo moči, konstrukcijo ali rekonstrukcijo aparata hegemonije in iskanje nove osnove za pridobitev konsenza (ibid.).

5.3.5 Skupna načela in vrednote

Legitimnost hegemonskega položaja temelji na skupnem priznavanju vrednot, meril, pravil in zakonov političnega delovanja, vzorcev oblasti ter razporeditve položaja, ugleda, odgovornosti in privilegijev (Lundestad 1994: 385).

Hegemonije posameznega akterja v svetovnem sistemu pa ne moremo razumeti, če je ne razumemo v povezavi s hegemonijo vodilne skupine znotraj tega akterja samega (Lukšič 2000: 91). Iz tega izhaja, da so najmočnejše države tiste, ki gredo skozi globok interni razvoj, v katerem se zgradi hegemonija dominantnega razreda in sčasoma se ta revolucija razširi na mednarodno okolje, pravi Gill (1991: 47) in nadaljuje, da ima svetovna hegemonija svoj izvor v širjenju interne ali nacionalne hegemonije, ki jo

⁵² Prva mednarodna skupnost, ki je imela hegemonsko strukturo, je bila t. i. *Pax Britannica*, v katerem je imela vlogo hegemon Velika Britanija. Kasneje je nastala t. i. *Pax Americana*, v kateri so imele vlogo hegemon ZDA, a še vedno govorimo o svetovni mednarodni skupnosti (Cox 1980/2006: 365 - 367). Zdaj pa že nastajajo teoretične razprave o prevzemu hegemonске vloge s strani EU. Hill in Smith (2005: 240-241) celo omenjata *Pax Europea* in trdita, da EU izvaja svoj najmočnejši vpliv nad drugimi državami z obljubo članstva, prinaša pa mir, demokracijo, blagostanje in zelo napredno obliko skupnega upravljanja s soodvisnostjo.

ustvari dominantni ali vladajoči razred znotraj najmočnejše države. Če takšna država postane mednarodni hegemon, bi morala ustanoviti in ščititi svetovni red, ki je konceptualno univerzalen (ibid.). To pa ni red, ki omogoča eni državi, da direktno izkorišča druge, ampak red, ki se zdi drugim državam kompatibilen z njihovimi interesi (ibid.). Hegemonski koncept svetovnega reda ne izhaja samo iz regulacije meddržavnih konfliktov, ampak tudi iz globalno razvite civilne družbe (ibid.). To je način produkcije na globalni ravni, ki prinaša povezave med družbenimi razredi in jih združuje [ŽL2] z vključevanjem (ibid.). Hegemonija bi bila popolnoma dosežena, ko bi glavne institucije, oblike organizacije – ekonomske, družbene in politične – in ključne vrednote dominantne države postale model za posnemanje v drugih podrejenih državah (ibid.). Vzorci posnemanja bolj verjetno nastanejo v centru ali najbolj razvitih državah kot pa v manj razviti periferiji in kot taka je hegemonija bolj intenzivna in konsistentna v centru in bolj vodena z nasprotji v periferiji (ibid.).

5.4 *Koncept hegemonia*

Tip mednarodne strukture, ki sem ga opisala v prejšnjem podpoglavju, hegemonija, zahteva obstoj hegemonia. Da pa akter v mednarodnem sistemu lahko postane hegemon, mora ustrezati naslednjim kriterijem. Prvič, hegemon ima večjo moč od ostalih akterjev v sistemu. Njegova moč je sestavljena iz ekonomske moči (materialni viri in konkurenčnost), politične moči (uživa ugled med drugimi akterji, zato pristanejo na njegovo vodstvo), ideološke moči (ker izvaja intelektualno in moralno vodstvo, ki mu drugi akterji želijo slediti), kulturne moči (drugi akterji sprejemajo njegove vrednote) in vojaške moči, ki je dovolj velika, da lahko obrani mednarodno skupnost, katero vodi. Drugič, hegemon se mora odločiti, da bo to vlogo prevzel. Tretjič, drugi akterji morajo hegemonu dati privolitev za vodenje, kar je osnova za legitimnost sistema. In zadnjič, akter nima namena delovati unilateralno, ampak prevzame odgovornost za vzpostavitev reda in pravil, ki bodo osnova za dolgoročno stabilnost. V nadaljevanju bom razložila vsako značilnost hegemonia posebej.

5.4.1 *Materialni, politični, kulturni in ideološki viri*

S hegemonom, ki ima premoč nad ostalimi akterji v določenem mednarodnem sistemu se je prva ukvarjala THS, ki »kot je uporabljena v svetovni politični ekonomiji,

določa hegemonijo kot prevlado nad materialnimi viri« (Keohane 1984: 32). Kot materialne vire pa Keohane (1984: 33-34) navaja nadzor nad surovinami (dostop do ključnih surovin), nadzor nad viri kapitala (nadzor nad glavnimi viri kapitala), nadzor nad trgi (vzdrževati velik izvozni trg) in primerjalno prednost v proizvodnji visoko cenjenih izdelkov (izdelki z visoko dodano vrednostjo, ki prinašajo relativno visoke plače in profite). Gilpin (1981/1995) dodaja, da poleg distribucije moči na razmerja med državami vpliva tudi hierarhija prestiža.⁵³ Iz naštetih virov izhaja hegemonijska moč države, s katero ohranja in vzdržuje red v mednarodni skupnosti (Keohane 1984: 31). Vzdrževanje reda pa zahteva »kontinuirano hegemonijo« (ibid.). To dopolnjuje Wallerstein (1980: 38), ki je hegemonijo definiral kot »situacijo, v kateri so proizvodi določene ključne države proizvedeni tako učinkovito, da so konkurenčni tudi v drugih državah in bo zato prvotna država popolnoma uživala prednosti prostega svetovnega trga«. Posledica tega je ekonomska prevlada. To lahko enačimo z neorealističnim dojemanjem pomembnosti donosov. Trdijo, da so za države pomembni relativni donosi,⁵⁴ v kar jih je prisilila anarhična ureditev sistema (Grieco 1995: 160). Država bo zadovoljila svoje interese, ko bo relativno dosegala več kot druge države, s katerimi sodeluje.

Vendar pa ekonomska moč ni edina oblika moči, ki jo lahko ima država. Tradicionalno je moč države temeljila na vojaški moči. Se pa v literaturi o mednarodnih odnosih pojavlja vprašanje odnosa med tradicionalno osnovo moči (vojaško) in drugimi oblikami – politično, ekonomsko, kulturno in ideološko (Halliday 1995: 57). Halliday ugotavlja, da moč države vedno manj temelji na vojaški moči in vedno bolj na drugih tipih moči, predvsem ekonomski. »Ekonomska moč je zdaj glavna oblika mednarodne moči« (Halliday 1995: 57). Razen tega velja omeniti tudi vprašanje, ali lahko velike ekonomske moči obdržijo in širijo svojo pozicijo brez kulturne moči. »Danes je hegemonija ZDA nedvomno povezana z oblikami kulturne in informacijske hegemonije« (Halliday 1995: 56). Vendar kljub tem ugotovitvam Keohane (1984: 39) še vedno trdi, da »/h/egemonijska država mora imeti dovolj vojaških moči, da je sposobna ščititi mednarodno politično ekonomijo, kateri dominira, da ne bi prišlo do vdorov sovražnih nasprotnikov«. Uporaba vojaške moči za obrambo pa je kljub temu

⁵³ »Prestizj izhaja iz moči, še posebej vojaške moči. Medtem ko se moč nanaša predvsem na gospodarske, vojaške in druge zmožnosti države, se prestizj primarno nanaša na percepcijo drugih držav o tem, kakšne zmožnosti in sposobnosti ima določena država in njeno voljo, da svojo moč izvaja« (Gilpin 1981/1995: 31).

⁵⁴ Neoliberalci sočasno trdijo, da so za države pomembni zgolj absolutni donosi.

zelo omejena, zato se gradi sodelovanje oziroma štiti mednarodno politično ekonomijo na drugačen način, s kompleksno soodvisnostjo – veliko različnih tem na agendi, različni kanali kontaktiranja med družbami in prepričanje o neučinkovitosti vojaške moči pri doseganju političnih ciljev (Keohane 1984: 40).

Neomarksisti pa kot primarno obliko moči v hegemonski strukturi navajajo privoljenje, s katerim se bom ukvarjala v naslednjem podpoglavju.

5.4.2 Privoljenje akterjev

Med marksisti se je s hegemonijo največ ukvarjal Gramsci. Gramscijev koncept se nanaša na odnose med družbenimi razredi, v katerem en razred prevzame vodilno vlogo, s tem, da pridobi aktivno privolitev drugih razredov in skupin. Hegemonija je po njegovem mnenju odnos pristanka pridobljenega prek intelektualnega in moralnega vodstva (Gill 1991: 42). To je tudi bistvena značilnost hegemonije, ki je nobena od prej omenjenih teorij ne upošteva.

Cox (1986: 251) namreč trdi, da Keohane uporablja »hegemonijo« v omejenem smislu kot dominanco države. Ta pomen se razlikuje od pomena, ki ga vpelje Gramsci, t. j. hegemonija kot struktura dominance, ki pušča odprto vprašanje, ali je dominantna država, skupina držav ali kombinacija držav in zasebne moči, vzdrževana pa je s širokim privoljenjem s sprejemom ideologije in institucij, ki so konsistentne s strukturo. Hegemonska struktura svetovnega reda je torej tista, v kateri je moč primarno v obliki privoljenja. Tako se razlikuje od nehegemonskega reda, v katerem različne oblike moči tekmujejo med seboj, ker nobena ni mogla pridobiti legitimnosti za svojo dominanco. Lahko obstaja dominanca brez hegemonije, hegemonija je le ena izmed oblik dominance.

Poleg velikih in srednjih sil pa so v mednarodni sistem vključene tudi male sile, za katere Gilpin (1981/1995: 30) trdi, da nimajo možnosti odločiti se, ali oz. kdaj se bodo prilagodile zunanjim spremembam. Močne države pa za razliko od njih lahko prilagoditev odložijo. »Manj močne države v mednarodnem sistemu do neke mere sledijo vodstvu močnih držav, ker sprejemajo legitimnost in potrebnost obstoječega reda« (Gilpin 1981/1995: 30).

5.4.3 Odločitev akterja za prevzem vloge

Gilpin (1986: 311-312) ugotavlja, da so skozi vso zgodovino obstajale skupine držav, ki so imele med seboj mirne interakcije. In skoraj vedno je bila med temi državami ena dominantna sila z voljo in viri vpeljati režim sodelovanja, ki si ga je želela. Ta pravica vladanja, ki si jo je vzel globalni ali regionalni hegemon, izhaja iz treh faktorjev: (1) zmage v zadnji hegemonski vojni in izkazane zmožnosti sile, da svojo voljo vsili drugim državam, (2) dejstva, da je vladanje dominantne sile sprejeto, ker ta sila omogoča dostop do določenih javnih dobrin, kot so ekonomski red z več koristmi ali mednarodna varnost in (3) podpore poziciji dominantne sile zaradi ideoloških, religioznih ali drugih vrednot, ki so skupne skupku držav (Brown 1992: 40).

Dominantna država s spodbudami doseže, da se druge države obnašajo po njenih preferencah (Keohane 1984: 35). Vendar pa nam neorealistični koncept hegemonije ne ponuja odgovora na vprašanje, zakaj se ena država odloči, da bo prevzela vlogo hegemon. Odgovor nam ponujajo avtorji, ki ne pripadajo nobeni tradicionalni teoriji. Won Min (2003) trdi, da hegemonijska struktura mednarodnega sistema nastane po naravni poti kot mehanizem sodelovanja med akterji v sistemu, ko so zadovoljeni strogi pogoji. Drugače se sistem zruši, kot to predvideva THS. Hegemon lahko zagotavlja mednarodne javne dobrine, če je tega sposoben, vendar bo istočasno koordiniral srednje sile, ko bo to potrebno, ker vedno obstaja nekdo, ki želi videti padeč hegemon v sistemu (Won Min 2003).

5.4.4 *Globalna odgovornost*

Avtorji, ki so se ukvarjali s konceptom hegemonije, so prišli še do dveh zanimivih zaključkov.

Do prve so prišli Knutsen (2001: 74), ki ugotavlja, da »/h/egemonske države redko vztrajajo pri svojih nacionalnih interesih; raje poudarjajo svojo globalno odgovornost«, ter Kindleberger in Keohane, ki trdita, da je »hegemonija asimetričen prijazen sistem, v katerem ena država prevzame vodstvo in skrbi za mednarodne javne dobrine ter s tem sprejema nepravilno breme« (v Won Min 2003: 4).

Do druge ugotovitve se je dokopal Cronin (2001: 103), ki je opredelil paradoks hegemonije. Hegemon ima materialne vire, da deluje unilateralno, vendar ne more ostati hegemon, če to naredi na račun sistema, ki ga vodi. Obstaja nasprotovanje med naravno tendenco močne države, da deluje unilateralno pri povečevanju lastnih interesov, in željo hegemon, da ohrani dolgoročno sistemsko stabilnost.

Ti dve ugotovitvi kažeta na hegemonu kot akterja, ki ima v mednarodnem sistemu vlogo stabilizatorja in ne akterja, ki povečuje konfliktnost. Zato je ena najpomembnejših lastnosti hegemonске strukture mednarodnega sistema, da v njem obstaja red, kar zagotavlja gotovost obnašanja akterjev, ki so del tega sistema.

5.5 *Sinteza*

Iz vseh zgoraj navedenih dejstev sem izluščila naslednjo definicijo konceptov hegemonije in hegemonu, ki bo osnova za analizo vloge EU v EMP, ki sledi v naslednjih poglavjih.

Hegemonija je struktura mednarodnega sistema, v katerem vodstvo izvaja en akter mednarodnih odnosov, hegemon. Glavna naloga hegemonu je ustvarjati in ohranjati red v mednarodnem sistemu, da ne bi prišlo do izkoriščanja sodelovanja, kar bi ogrozilo dolgoročno stabilnost, ki je osnova za rast in razcvet posamezne države. Hegemon je lahko samo politično, ekonomsko, kulturno in vojaško močan akter, ki si pridobi legitimnost za vzpostavitev in vzdrževanje reda od drugih akterjev v mednarodnem sistemu. In čeprav je v interesu najmočnejšega akterja v določeni skupnosti, da uvaja svoja pravila in s tem povečuje možnosti za uresničevanje lastnih interesov, ga omejuje legitimnost, ki jo je pridobil od ostalih. Hegemon torej ustvarja red, ki se zdi drugim akterjem kompatibilen z njihovimi interesi in ni namenjen izkoriščanju. Hegemon ne zahteva sledenja, njegova moč namreč primarno izhaja iz privoljenja. Hegemon mora vzpostaviti konstrukcijo pravil in institucij, vendar mu pozicija ni zagotovljena za vedno. Če svoje vloge ni sposoben opravljati, kar je posledica izgubljene legitimnosti, ki izhaja iz spremenjene distribucije moči in vpliva v sistemu, se za njegovo vlogo lahko potegujejo drugi. Iz tega sledi, da akterju vloga hegemonu ni določena, ampak jo prevzame po svoji volji.

Razen značilnosti, ki jih mora imeti akter, pa morajo biti tudi okoliščine v mednarodni skupnosti ustrezne za razvoj hegemonije. Med akterji mora obstajati močna želja po sodelovanju, ki dandanes izhaja predvsem iz liberalnega ekonomskega reda, in volja akterjev, da ustvarijo pravila in se jih kasneje tudi držijo. In seveda obstoj akterja, ki je zmožen in voljan prevzeti vlogo hegemonu.

6. VLOGA EU V EVROMEDITERANSKEM PARTNERSTVU

6.1 Uvod

V prejšnjih poglavjih sem utemeljila trditev, da je EU akter v mednarodnih odnosih. V tem poglavju pa se bom ukvarjala z vlogo EU v EMP in strukturo EMP. Na podlagi ugotovitev iz prejšnjih poglavij bom skušala ugotoviti, ali je EU prevzela vlogo hegemon v EMP in ali ima EMP hegemonsko strukturo.

Poglavje sem razdelila na pet delov, v skladu z zaključki o lastnostih hegemon in hegemonije, do katerih sem prišla v petem poglavju:

1. skupne ideološke in kulturne vrednote akterjev v mednarodnem sistemu, ki so osnova za dolgoročno stabilnost regije,
2. materialni viri in konkurenčne prednosti hegemon v pred ostalimi državami v sistemu, ki povzročajo odvisnost med državami v regiji in katerega posledica je sodelovanje med državami oz. kompleksna soodvisnost,
3. privolitev držav v mednarodnem sistemu, da en akter prevzame vlogo hegemon, kar mu daje legitimnost in primarno moč za vzpostavljanje pravil,
4. mednarodni akter se je odločil za prevzem vloge hegemonije in prevzel naloge postavljanja pravil in ohranjanja reda,
5. akter, ki ima vlogo hegemon, čuti globalno odgovornost in ne želi delovati zgolj unilateralno.

6.2 Skupne vrednote in načela ter dolgoročna stabilnost

Skupne vrednote in načela, ki jih zagovarja EU, se vežejo na gospodarske odnose, politično življenje in civilno družbo. EU te vrednote in načela zagovarja v svojem političnem *aquisju* in tudi v odnosih znotraj EMP. Skupne vrednote in načela so opredeljena v Barcelonski deklaraciji in so osnova za vse politike in aktivnosti, ki se izvajajo v okviru EMP.

Za razvoj držav južnega in vzhodnega Sredozemlja je odprtost svetovnemu gospodarstvu postala zelo pomembna, ni pa dovolj. »Enako pomembne so učinkovite javne institucije, domača konkurenca, dobro delujoč storitveni sektor (finance, infrastruktura, distribucija, itd.), investicije v človeške vire (izobraževanje), visoke stopnje zasebnega varčevanja in investicij ter stabilna makroekonomija« (Hoekman in

Djankov 1996: 30). Vse to je del liberalnega ekonomskega reda. Države MENA regije⁵⁵ so trenutno razdvojene med silo globalizacije - sprememba - in silo konzervativnega protekcionalizma - *status quo* (Soltan 2001: 11). Politična vodstva si ne morejo privoščiti, da bi ignorirala proces odpiranja in integracije na svetovni ravni, vendar zavlačujejo, ker lahko izgubijo nadzor in se znajdejo v situaciji, ki je ne morejo obvladati (Soltan 2001: 11). Zaradi želje teh držav po vključevanju v svetovni ekonomski sistem, so dobile evropske države moč, da jim začno vsiljevati še druge vrednote, kot so demokracija, človekove pravice in vladavina prava. Ravno te vrednote so tudi skupne vrednote držav partnerk EMP. Iz tega izhaja že Gramsci, ki trdi, da obstaja »hegemonija evropske kulture nad celotno svetovno kulturo« (Gramsci 1977: 1625 v Lukšič 2000: 72).⁵⁶

Eden izmed aspektov zunanjih odnosov EU je tudi poudarjanje naslednjih vrednot: (1) optimizma, ki se nanaša na možnost napredovanja s človeškim prizadevanjem, (2) vere v vrednost in dostojanstvo posameznika, (3) liberalno-demokratskih političnih dogovorov in (4) kapitalističnega ekonomskega sistema (Bretherton in Vogler 1999/2000: 34). Tretja košara Barcelonske deklaracije pa se ukvarja še z dialogom med kulturami evromediteranske regije, ki ga »je potrebno okrepiti, še posebej glede dejstva, da je zahodna kultura veliko bolj poznana v arabskem svetu, kot je arabska kultura poznana na Zahodu« (Saad 2001). Ni pa zgolj bolj poznana, ampak tudi bolj sprejeta. EU namreč od svojih partnerk zahteva prevzem vrednot zahodnih demokracij. V skladu s temi zahtevami EU od partnerk razen vstopa v WTO⁵⁷ (European Commission 2000: 8) zahteva tudi podpis mednarodnih deklaracij in konvencij, ki obravnavajo človekove pravice (European Commission 2000: 13), ki vse potrjujejo in zahtevajo implementacijo vrednot in načel EU. Te vrednote in načela pa želi EU doseči tudi s sodelovanjem s sosedami, ki naj bi »temeljilo na dolgoročnem pristopu, ki pospešuje reforme, trajnostni razvoj in trgovino« (European Commission 2003a: 4). To sodelovanje poimenuje EU ustanavljanje t. i. kroga prijateljev, s katerimi EU uživa »bližnje, mirne in sodelujoče odnose« (European Commission 2003a: 4). V

⁵⁵ Države MENA regije so države Bližnjega vzhoda in Severne Afrike. Sem spadajo Alžirija, Bahrain, Comoros, Džibuti, Egipt, Irak, Jordanija, Kuvajt, Libanon, Libija, Mavretanija, Maroko, Oman, Palestina, Katar, Savdska Arabija, Somalija, Sudan, Tunizija, Združeni arabski emirati, Jemen, Iran in Izrael.

⁵⁶ Gramsci, Antonio (1977) *Quaderni del carcere*, edizione critica dell'Istituto Gramsci, druga izdaja. Torino: Einaudi.

⁵⁷ Članice WTO so že postale Egipt (1995), Izrael (1995), Jordanija (2000), Maroko (1995) in Tunizija (1995). Alžirija, Libanon in Libija imajo status opazovalke, Sirija pa ni še niti opazovalka niti članica (WTO 2006. Dostopno na <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCountryPFReporter.aspx?Language=E/> (6. 11. 2005)).

zameno za napredek pri spoštovanju skupnih vrednot⁵⁸ in učinkovite implementacije političnih, gospodarskih in institucionalnih reform, ki vključujejo približevanje zakonodaje *aquisju*, nudi EU koristi, ki jih prinaša večja gospodarska integracija z EU (European Commission 2003a: 4). S tem EU postavlja pravila ter se trudi za njihovo implementacijo. Vendar ne z vsiljevanjem, ampak z nagrajevanjem. Panpadreou in Patten (2003) pravita: »Ambicija Evrope v Sredozemlju je obrniti njeno moč iz preteklosti v pozitiven vpliv, da bi pomagala graditi zaupanje med državami, delila našo izkušnjo konsolidacije miru prek ekonomskega sodelovanja. To so enaki instrumenti, ki so oblikovali evropski kontinent«.

EU pri vpeljavi vrednot in načel ni ostala samo v političnih krogih, ampak kot pravita Panpadreou in Patten (2003): »Evropa pomaga razvijati svobodnejše civilne družbe in lahko s tem delom tudi nadaljuje. Nimamo namena dajati receptov za jedi, ki jih ne bomo niti kuhali niti jedli. Ampak naše izkušnje z nedavno politično tranzicijo držav, ki vstopajo v EU, so nekaj, na kar smo ponosni in pripravljeni deliti z našimi partnerji«. EU v Barcelonski deklaraciji poudarja potencial civilne družbe, ko pravi, da v procesu razvoja EMP in kot ključni faktor večjega razumevanja in bližine med ljudmi lahko prispevek nudi tudi civilna družba. Vendar pa »vključevanje civilne družbe lahko spodkoplje avtoritarne strukture« (Jünemann 2002: 87), zato se države južnega in vzhodnega Sredozemlja »čutijo ogrožene s strani evropske podpore akterjem civilne družbe« (Jünemann 2002: 87-88). Drugačno mnenje pa izražajo civilne družbe teh držav, ki trdijo, da »/č/eprav veliko MENA držav jemlje zahteve Barcelonskega procesa o človekovih pravicah in političnih zadevah kot izgovor EU, da se meša v njihove notranje zadeve, je civilna družba kritizirala EU, da ni šla dovolj daleč /na tem področju/« (Khaled 2002). Svet (2004: 3) pa je ugotovil, da izzivi v glavnem prihajajo od mladih ljudi, ki si želijo izobraževanje in dobro zaposlitev. Zagotavljanje stabilne in cvetoče prihodnosti za te mlade ljudi je glavni izziv, s katerim se morajo soočiti njihove vlade.

Uspešno implementiranje vrednot in načel demokracije, vladavine prava in človekovih pravic v državah južnega in vzhodnega Sredozemlja je predvsem posledica dejstva, da postajajo te države med seboj vedno bolj odvisne, predvsem na področju gospodarstva, kar povzroča tudi večanje potrebe po gospodarsko in politično stabilnem

⁵⁸ Skupne vrednote so demokracija, spoštovanje človekovih pravic, vladavina prava, kakor so zapisane v Listini temeljnih pravic EU (*Charter of Fundamental Rights* http://europa.eu.int/comm/justice_home/unit/charte/index_en.html (6. 11. 2005)).

okolju. Za zagotavljanje stabilnosti pa so v mednarodni skupnosti potrebna pravila, ki jih lahko postavi samo močan mednarodni akter.

6.3 *Materialna premoč in soodvisnost med akterji*

Najmočnejši mednarodni akter v EMP je gotovo EU, čeprav sem že v prejšnjih poglavjih ugotovila, da ima EU precej šibko SZVP. Vendar zgolj to dejstvo ne dokazuje, da EU ne more imeti politične premoči nad ostalimi akterji v sistemu. EU je namreč sestavljena iz 25 demokratičnih držav, od tega vsaj petih držav, ki so si v zgodovini zgradile vsaka svoje kolonije. Države, ki so jih kolonizirali, so še danes odvisne od nekdanjih matičnih držav, predvsem na gospodarskem področju.⁵⁹ Na tem področju pa je EU ena izmed najmočnejših svetovnih akterjev.⁶⁰ Du Boff (2003) pravi, da je globalna hegemonija »situacija, v kateri ena nacionalna država igra glavno vlogo pri organiziranju, reguliranju in stabiliziranju svetovne politične ekonomije« in s tem dokazuje, da je najpomembnejša vloga akterja na področju gospodarstva in ne na političnem področju.

EU si ne prizadeva za teritorialna osvajanja, ampak za stabilnost in mir, ki prinašata razvoj in gospodarski napredek. To posledično omogoča rast trgovinskih izmenjav in vedno večjo integracijo posameznih držav v svetovno ekonomijo. Ker so države južnega in vzhodnega Sredozemlja sosede EU, je dokaj naravno, da se med njimi in EU razvijejo najmočnejše trgovinske vezi. Danes je EU gospodarsko najmočnejša entiteta v EMP. Ima največ prebivalcev med partnerkami EMP, skoraj 460 milijonov, njen bruto domači proizvod pa je več kot 100 krat večji od povprečja držav južnega in vzhodnega Sredozemlja.⁶¹

Med EU in partnerkami EU poteka živahna trgovina. Izvoz EU v države južnega in vzhodnega Sredozemlja znaša 9,5 odstotka vsega izvoza, uvoz EU iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja pa 7,3 odstotka. Trgovina z EU za države južnega in vzhodnega Sredozemlja pomeni skoraj 50 odstotkov njihovega celotnega izvoza in

⁵⁹ Več o tem v uvodu diplomskega dela.

⁶⁰ V literaturi se kot najmočnejši trije akterji na svetu pojavljajo ZDA, Japonska in EU. V zadnjem času postaja vedno večji akter v mednarodni skupnosti tudi Kitajska. Postavljajo se celo vprašanja, kdo bo prevzel vlogo globalnega hegemonu od ZDA.

⁶¹ Natančnejša primerjava med EU in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja je prikazana v Tabeli B2 med prilogami.

uvoza. EU v države južnega in vzhodnega Sredozemlja izvozi največ strojne opreme in kemijskih izdelkov, iz teh držav pa uvozi največ energije in tekstilnih izdelkov.⁶²

Vendar pa EU kot 'korenček' za implementacijo reform ne uporablja zgozlj argumenta možnosti sodelovanja na notranjem trgu EU. Eden izmed programov, ki ga EU uporablja v ta namen,⁶³ je MEDA program, ki je služi »podpiranju ekonomske tranzicije in pomoči partnerjem, da se soočijo z družbeno-ekonomskimi izzivi, ki pridejo s tranzicijo, ki je predvidena v asociacijskih sporazumih« (European Commission 2000: 8). Za obdobje 2000 do 2006 je EU za razvoj področja prek tega programa namenila 5.350 milijonov evrov.⁶⁴ Ker pa države partnerke niso dovolj sodelovale pri pripravi programov, v katera bi vložili MEDA sredstva, je Evropska komisija predlagala, da sama pripravi strategijo za vsako državo (European Commission 2000: 9). S temi dokumenti EU določa smer in način razvoja držav južnega in vzhodnega Sredozemlja. Vendar pomoči niti svojih navodil pravzaprav ne vsiljuje. Države se same odločijo za razvoj s pripravo projektov za financiranje, ki jih prijavijo Evropski komisiji. »V praksi EU obljublja državam gospodarske koristi, /.../ če implementirajo ekonomske in politične reforme, ki so potrebne za gradnjo političnega sistema in tržne ekonomije podobne državam članicam EU« (Comelli 2004: 104).

Na tem mestu bi poudarila razliko med pristopnicami EU in državami partnerkami EMP, saj se sodelovanje, zahteve in priporočila EU do prvih in drugih razlikujejo. Prve pristopajo po načelu kondicionalnosti,⁶⁵ ki od njih zahteva izpolnjevanje vseh pogojev pred vstopom v EU. Šele po vstopu postanejo polnopravne članice EU z vsemi pravicami in dolžnostmi. S partnerkami EMP ima EU sklenjene asociacijske sporazume, katerih glavni cilj je vzpostaviti področje proste trgovine do 2010 in ne predvidevajo sodelovanja držav južnega in vzhodnega Sredozemlja v institucijah EU. Zato EU od njih ne zahteva, da spremembe implementirajo, ampak poskuša z državami južnega in vzhodnega Sredozemlja doseči dogovor o potrebnih spremembah.

⁶² Natančnejša primerjava je narejena v Tabeli D4 in Tabeli E5 med prilogami.

⁶³ Kar 55 odstotkov vse razvojne pomoči na svetu prihaja ravno iz EU (Dostopno na <http://www.eurunion.org/welcome/ambassadorscorner/index.html> (6. 11. 2005)).

⁶⁴ Podatek najden na strani Evromediterranskega partnerstva v okviru EU: *The Euro-Mediterranean Partnership – The MEDA Programme*. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/external_relations/euromed/meda.htm (6. 11. 2005).

⁶⁵ »Kondicionalnost je najmočnejši instrument EU v pogajanjih z državami kandidatkami in potencialnimi kandidatkami v post-komunistični Evropi. /.../ kondicionalnost je usmerjena k integraciji balkanskih držav v EU: njen namen je pospeševanje reform, postavljanje kriterijev za prejemanje koristi EU in razlikovanje med državami z ocenjevanjem vsake po svojih merilih« (Anastasakis in Bechev 2003: 3).

Kot pomemben materialni vir hegemonu, razen nadzora nad trgi in primerjalne prednosti v proizvodnji visoko cenjenih izdelkov, je Keohane (1984: 32) navedel tudi dostop do ključnih surovin in nadzor nad glavnimi viri kapitala. Tudi Schmidt (2003) trdi, da za pridobitev ekonomske hegemonije ni dovolj zgolj ustvariti povečano povpraševanje, hegemon mora zagotoviti tudi mednarodno rezervno valuto⁶⁶ in institucionalni okvir, ki vlada svetovni ekonomiji. Ti dve zahtevi se močno navezujeta na situacijo v EMP, saj pomeni energija (dostop do ključnih surovin) največji delež v uvozu EU iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja, evro pa postaja vedno pomembnejša svetovna valuta, še posebej po širitvi Evropske monetarne unije (EMU), ki se obeta že v letu 2007. Eden izmed glavnih virov kapitala so tudi tuje neposredne investicije (TNI), vendar zaradi politične in ekonomske nestabilnosti države in podjetja neradi vlagajo v države in gospodarstva južnega in vzhodnega Sredozemlja. Največ TNI pa v države južnega in vzhodnega Sredozemlja prihaja ravno iz EU, ves čas pa se količina teh investicij povečuje. TNI iz EU v države južnega in vzhodnega Sredozemlja so bile leta 2001 v višini dveh milijard evrov, leta 2003 pa že v višini 100 milijard evrov (European Council 2005a).

Poleg gospodarske premoči, ki jo EU gotovo ima, s katerega koli vidika gledamo, pa sem v petem poglavju omenila tudi vojaško premoč. Vendar pa EU ne gradi na svoji vojski. Varnostna politika EU je združena z njeno zunanjo politiko in, kot pravi Keohane (1984: 40), je uporaba vojaške moči za obrambo zelo omejena, zato se gradi sodelovanje oziroma ščiti mednarodno politično ekonomijo na drugačen način, s kompleksno soodvisnostjo. Glede na prej opisano gospodarsko sodelovanje med EU in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja lahko trdim, da so države precej odvisne od EU, kar kot že omenjeno izhaja iz zgodovine in geografske bližine. Danes pa se zaradi vedno večje svetovne soodvisnosti, potrebe po vključevanju v svetovni trg in aktivne politike EU, ta odvisnost še povečuje. Vendar tudi EU ni popolnoma neodvisna od držav južnega in vzhodnega Sredozemlja. Nujno je namreč sodelovanje med EU in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja pri reševanju okoljskih problemov, težav z organiziranim kriminalom, terorističnimi napadi in vedno večjih imigracij državljanov

⁶⁶ EU bi lahko poskusila iz evra narediti vodilno svetovno valuto s povečanjem obrestnih mer, ki bi druge države vzpodbudile, da svoje mednarodne rezerve iz dolarskih depozitov spremenijo v depozite v evrih (Schmidt 2003). Du Boff (2003) celo ugotavlja, da se je od leta 1995 do leta 1998 delež zasebnega varčevanja v evropskih valutah povečal iz 13 na 37 odstotkov. Razen tega so države OPEC-a, ki so do pred nedavnim prodajale svojo nafto zgolj za dolarje, začele prehajati na evre; Irak je prešel na evro leta 2000, Iran pa razmišlja o prehodu od leta 1999. Če bi pa še glavni proizvajalki nafte v Evropi, Velika Britanija in Norveška, sprejeli evro za svojo valuto, bi lahko celotni naftni cenovni sistem prešel na evre (Du Boff 2003). Po podatkih Cie je EU največja uvoznica nafte in tretja največja izvoznica nafte na svetu.

afriških držav v države EU. V Luksemburgu na sedmi evromediteranski konferenci zunanjih ministrov (30. - 31. maj 2005) so med drugim ugotovili, da so se v evromediteranskih državah zgodili resni teroristični napadi, vendar je regionalni dialog pogosto okužen z nestrinjanji o definicijah.⁶⁷ Ministri so se strinjali, da se morajo skupaj potruditi, da bi dosegli čim večji konsenz o besedilu Konvencije za boj proti terorizmu (Council of the European Union 2005: 12). Prekomerno imigracijo⁶⁸ pa namerava EU zmanjšati predvsem z vzpostavitvijo stabilnosti in miru ter povišanjem blaginje v državah južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki jih bodo prinesle gospodarske in politične reforme, ki jih je treba speljati pred vzpostavitvijo območja proste trgovine.

Evropska komisija (2000: 10) poudarja tudi sodelovanje med samimi državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in sodelovanje med temi državami in njihovimi drugimi sosedi, predvsem na področjih, s katerimi se posamezna država ne more sama ukvarjati (npr. industrija, voda, energija, okolje, transport in informacijska družba). Omenjene teme se tičejo vseh v regiji, zato je sodelovanje na teh področjih nujno in povzroča soodvisnost. Vendar pa si EU želi ustvariti položaj, da bo lahko te probleme reševala, tudi če ne bo dosegla sodelovanja vseh, ki se jih problemi tičejo. Komisija namreč pravi, da »je pomembno vzdrževati načelo, da so vsi regijski programi odprti za vse partnerje. Hkrati pa je smiselno tudi, da se manjše skupine partnerjev ukvarjajo s problemi in ne čakajo ostalih partnerjev, ki še niso pripravljeni na sodelovanje« (European Commission 2000: 10).

6.4 Sprejem hegemonia

Glavna naloga hegemonia je ustvariti red, ki preprečuje nestabilnost in omogoča predvideno delovanje akterjev v sistemu. Reda pa ne uvaja unilateralno, ampak delujejo po načelu privolitve. Seveda so s sodelovanjem povezane tudi v prejšnjih poglavjih in podpoglavjih navedene nagrade. Na tem mestu se bom osredotočila samo na privolitev držav partnerk EMP za sodelovanje z EU pri vzpostavljanju reda v sredozemski regiji. Privolitev akterjev na pravila, ki jih postavlja hegemon, namreč daje legitimnost vlogi hegemonia. »Moč EU kot mednarodnega akterja leži v izgradnji širokih, na partnerstvu temelječih vzorcih družbeno-ekonomskega sodelovanja in političnem dialogu« pravi

⁶⁷ Council of the European Union (2005) *Agreed Conclusions for the 7th Euro-Mediterranean Conference of the Ministers of Foreign Affairs*. Luxembourg, 30. – 31. maj 2005. 9598/05 (Presse 134) http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/85023.pdf (24. 10. 2005).

⁶⁸ Glavni val imigrantov v EU sicer ne prihaja iz držav južnega in vzhodnega Sredozemlja, ampak iz Podсахarske Afrike.

Youngs (2002: 59). Evropska komisija opozarja, da je pri sestavljanju načrtov pomembno zagotoviti, »da bodo prioritete partnerskih držav upoštevane v duhu partnerstva. To je še posebej pomembno pri mediteranski regiji, kjer je pri postavljanju prioritet treba upoštevati strateške okvire, ki so bili vzpostavljeni v kontekstu asociacijskih sporazumov in prek evromediteranskih ministrskih konferenc, ki so del Barcelonskega procesa« (European Commission 2004: 27). Podobno trdi tudi Svet, ki je leta 2004 ugotovil, da se večina držav v Sredozemlju sooča z enakimi izzivi. »Teh izzivov se ne da obvladati z vzdrževanjem *statusa quo*; politične, družbene in ekonomske reforme so potrebne. Take reforme pa lahko uspejo samo, če izhajajo iz omenjenih družb; ne morejo in ne smejo biti vsiljene od zunaj« (European Council 2004: 2).

ES se je v preteklosti izkazala za silo, ki nima želje po pridobitvi statusa velesile, ni imela vojaških zmogljivosti in ni bila podobna državi (Bretherton 2000: 34-36). To ji je omogočilo, da je vzpostavila posebne odnose z nevtralnimi državami in neuvrščeni državami (Bretherton 2000: 34-36). Dobila je priložnost igrati vlogo v dialogu Vzhod - Zahod, predvsem na področjih ekonomskih zadev in človekovih pravic (ibid.). ES je bila vključena v proces dekolonizacije Afrike in pri tem obdržala dobre odnose z bivšimi kolonijami (Bretherton 2000: 34-36). To je eno izmed izhodišč, ki omogočajo EU, da prevzema vlogo hegemon v EMP.

Države južnega in vzhodnega Sredozemlja na pravila, ki jih postavlja EU, v sistemu pristajajo s podpisovanjem asociacijskih sporazumov in s sodelovanjem pri pripravi načrtov aktivnosti. Prve morajo biti ratificirane, pri pripravi slednjih pa sodelujejo z Evropsko komisijo. Ti sporazumi in načrti aktivnosti vsebujejo pravila sodelovanja na vseh treh področjih, političnem, ekonomskem in kulturnem in ker se sklepajo pluri-bilateralno, so prilagojeni posameznim partnerkam EMP.

Vendar vse to še ne odgovarja na vprašanja, zakaj države južnega in vzhodnega Sredozemlja pristajajo na partnerstvo in ne zahtevajo možnosti vstopa v EU in ali je sodelovanje na tej ravni dovolj za vzpostavitev miru in stabilnosti v regiji, kakor to EU uspeva na področju Vzhodne Evrope, ali je tak rezultat možen le z obljubo polnopravnega članstva v EU.

Odgovor na prvo vprašanje ni presenetljiv. Države južnega in vzhodnega Sredozemlja pravzaprav težijo k vključevanju v EU. Ciper in Malta sta se iz partnerk EMP spremenili v polnopravni članici EU leta 2004, Turčija si že dolga leta prizadeva za vstop v EU in leta 2005 je EU začetek pogajanj končno odobrila. »Razen prošnje

Maroka leta 1987 za članstvo in manjšine v Izraelu, ki želi pristopiti k EU, /pa/ nobena /druga/ južnomediterska država realistično ne pričakuje vstopa v EU« trdi Tocci (2005: 28). Z vzpostavitvijo EMP daje EU državam južnega in vzhodnega Sredozemlja možnost vključevanja na trg EU, jim pomaga pri izvedbi političnih in ekonomskih reform z znanjem (pomoč pri pisanju državnih strategij za razvoj) in finančno pomočjo. S tem bodo te države na dolgi rok lahko obdržale svojo politično neodvisnost, hkrati pa imajo boljše možnosti za razvoj na vseh področjih. Vse to lahko države južnega in vzhodnega Sredozemlja dobijo že s sodelovanjem v okviru EMP, za doseg tega članstvo v EU ni potrebno. Torej lahko vprašanje obrnem, zakaj bi si države južnega in vzhodnega Sredozemlja sploh želele postati članice EU.

Odgovor na drugo vprašanje pa bo prinesla prihodnost. Je pa dejstvo, da sklepanje sporazumov še ne pomeni implementacije, kajti v pogajanja in konference niso vključeni najvišji predstavniki držav in kakor dolgo bo EMP ostal omejen na ministrsko raven, bo sporazume relativno lahko izigravati ali se od njih oddaljiti z uporabo pretveze kršenja mandata (Philippart 2003: 11).

6.5 Odločitev za prevzem vodilne vloge in razdelitev vlog v hegemoniji

»Evro-med /evromediterski oz. barcelonski/ okvir – vključujoč politično in kulturno kot tudi ekonomsko 'košaro' - je širok pristop k Sredozemlju, z nevojaškim poudarkom. Evro-med proces postavlja EU v vlogo supranacionalnega akterja s stalno in glavno vlogo v sredozemskih zadevah« (Calabrese 1997: 106). EU se zaveda soodvisnosti med njo in drugimi mediteranskimi državami in si med svoje cilje postavlja tudi podporo tem državam, da bodo vzpostavile dobro oblast, demokracijo, vladavino prava in spoštovanje človekovih pravic. Razen tega pa se zaveda, da je za rešitev problemov priseljevanja, organiziranega kriminala in okolja nujno potrebno sodelovanje med vsemi državami Sredozemlja.

Evropska komisija navaja naslednje vzroke za sodelovanje s svojimi sosedi: (1) bližina, ki vključuje migracijske politike, infrastrukturo, čezmejne kulturne vezi, grožnje vzajemni varnosti, (2 in 3) blaginja in revščina, ki vključujeta ključne razloge za politično nestabilnost, gospodarsko ranljivost, institucionalni primanjkljaj, konflikt in revščina ter družbena izključenost (European Commission 2003a: 6-9). Posebni interes za Sredozemlje izraža Evropska komisija tudi s Komunikacijo Svetu ministrov (COM (2000)497), v katerem pravi, da »/o/dnosi EU z državami južno in vzhodno od

Sredozemlja temeljijo na politiki zблиževanja, ki odseva politično in strateško pomembnost te regije za EU in se raztezajo prek trgovinskih programov in programov pomoči« (European Commission 2000: 2).⁶⁹ V isti Komunikaciji Evropska komisija nadaljuje, da Barcelonski proces »predstavlja željo EU, da bi delali skupaj s partnerji in se oddaljili od situacije /pred Barcelonsko deklaracijo/, v kateri je EU zgolj dajala predloge, njeni sredozemski partnerji pa so jih ali sprejeli ali zavrnil« (European Commission 2000: 2). V nadaljevanju Evropska komisija ugotavlja, da partnerke potrebujejo »bolj dinamično rast« (European Commission 2000: 3), to pa bodo dosegle samo, če se zavežejo »dvojni strategiji: pospeševanju reform usmerjenih h globlji integraciji z EU in prilagoditvi realnostim nove ekonomije« (ibid.). To kaže na željo EU, da partnerke EMP sprejmejo njen način razvoja in liberalno ekonomijo, pri čemer jim bo EU pomagala in s tem pridobila vpliv. EU se je zaradi zgoraj navedenega razloga odločila, da želi imeti to področje pod svojim okriljem.

Razen tega so v času odločanja o širitvi EU na vzhod, znotraj EU dvignile glas sredozemske države EU (Italija, Francija in Španija), ki so zahtevale, da se uredijo tudi odnosi z državami južnega in vzhodnega Sredozemlja. EU je od arabskih držav odvisna na področju energije, kar je že samo po sebi lahko razlog za privilegirane odnose teh držav z EU (Barbé 1998: 120). Razen tega so to države, na katere EU meji, imajo pa drugačno kulturo, gospodarsko in politično ureditev.⁷⁰ To povzroča nestabilnost v regiji, kar posledično vpliva tudi na EU. Razen tega države na področju gospodarstva navadno najbolj sodelujejo prav s sosedami. Za tako sodelovanje je nujno vzpostaviti stabilnost v regiji. In ker odvisnost med Evropo in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja očitno obstaja, obstajala pa je tudi želja teh držav po sodelovanju z EU, se je EU odločila, da z njimi sodeluje pod svojimi pogoji. »Odnos z nekaterimi ali vsemi sredozemskimi državami je prioriteta južnoevropskih članic EU tako na ravni nizke politike (ribarjenje, investicije, trgovina, okolje) kot tudi na ravni visoke politike (reševanje sporov, migracija, terorizem, širjenje orožja)« (Barbé 1998: 126). »Ideja soodvisnosti kot osnova za povečanje varnosti v regiji je glavna sila, ki potiska naprej EMP« (Barbé 1998: 126).

Tudi Javier Solana in Chris Patten (2002) sta v svojem pismu napisala, da je interes EU doseči »stabilnost, blaginjo, skupne vrednote in vladavino prava ob svojih

⁶⁹ European Commission (2000) *Reinvigorating the Barcelona Process*. COM (2000) 297 final.

⁷⁰ Več o tem v Tabeli B2 med prilogami.

mejah«. Po njunih besedah naj bi se tudi ekonomsko sodelovanje približalo »normam in standardom EU« (ibid.).

Z vsem povedanim se strinja tudi Svet, saj že v Skupni strategiji Evropskega sveta o Mediteranski regiji iz leta 2000 pove, da je Sredozemlje »strateškega pomena za EU. Cvetoča, demokratična, stabilna in varna regija z odprto perspektivo proti Evropi je v velikem interesu EU in Evrope kot celote« (Svet 2000: L 183/5).⁷¹

6.6 *Odgovornost vodilnega ali unilateralno delovanje*

Dejstvo je, da »EMP ni partnerstvo med enakimi. Odseva asimetrijo odvisnosti in distribucije moči med strankami« (Philippart 2003: 6). Vendar že način odločanja v EMP preprečuje unilateralno delovanje EU. »Na multilateralni in bilateralni ravni se odloča soglasno z vsemi omejitvami, ki jih tak način odločanja prinaša (hitrost in koherentnost). Meja manevriranja na tem nivoju je zelo nizka na tem nivoju. Omejena uporaba konstruktivnega 'se vzdržim' je lahko – delni – odgovor na multilateralni ravni« (Philippart 2003: 11). Kljub temu je partnerstvo »bolj cilj kot realnost. V skladu z močno odvisnostjo Med partnerjev⁷² in njim nenaklonjeno distribucijo moči, je narava partnerstva pogosto bolj podobna mehki hegemoniji kot partnerstvu« (Phillipart 2003: 11). Poleg tega se EU »zaveda svoje odgovornosti kot dominantne gospodarske in politične sile v regiji« (European Commission 1989 v Lister 1997: 83). »Kako daleč pa lahko EU gre, in resnično gre, pri izpolnjevanju svoje sredozemske poklicanosti, je končno odvisno od zmožnosti zahodno evropskih vlad, da najdejo skupni jezik« (Calabrese 1997: 106). Evropska komisija je prepričana, da ima EU »dolžnost, ne samo do svojih državljanov in državljanov novih članic /EU/, ampak tudi do sedanjih in prihodnjih sosedov, da zagotovi kontinuirano družbeno kohezijo in dinamiko gospodarstva. EU mora povečevati regionalno in subregionalno sodelovanje ter integracijo, ki sta predpogoja za politično stabilnost, gospodarski razvoj in zmanjšanje revščine ter delitve družbe v našem skupnem okolju« (European Commission 2003a: 3). Še bolj pa zato, ker se je začela »doba, ko so netradicionalne grožnje, kot so terorizem, organizirani kriminal, preprodaja drog in etnični konflikti, povezane z izzivi varnosti kot so rast prebivalstva, slaba skrb za okolje, zanikanje človekovih pravic, pomanjkanje razvoja in stopnje revščine, ki so vzrok za gospodarsko stagnacijo, družbeno

⁷¹ European Council (2000) *Common Strategy of the European Council of 19 June 2000 on the Mediterranean Region*. Official Journal of the European Communities. L183/5.

⁷² Med partnerji so države južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki so partnerke EU v EMP.

nestabilnost in rušenje držav, /in/ bi moralo postati očitno, da se je pojavil nov skupek tradicionalnih problemov« (Liotta 2001: 39).

Kljub več različnim oblikam premoči pa EU ne želi delovati unilateralno, kar potrjujeta izjavi Evropske komisije, da »EU ne želi vsiljevati prioritete in pogojev svojim partnerkam /.../ te bodo določene s skupnim pristankom in se bodo razlikovale od države do države« (European Commission 2004: 8) in Sveta, da »/s/redozemsko politiko EU vodi načelo partnerstva, partnerstvo pa naj bi bilo aktivno podprto z obeh strani« (European Council 2000: L183/5).

O uspešnosti EU pri zagotavljanju zastavljenih ciljev pa Youngs (2002: 41) pravi, da je EU pripravila celostni pristop k uvajanju demokracije v Sredozemlju, vendar evropska politika tega ni izvedla.

6.7 *Sinteza*

To podpoglavje govori o sodelovanju med EU in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki je obstajalo v preteklosti, obstaja danes in se bo razvijalo še naprej, predvsem zaradi bližine in soodvisnosti med državami južnega, vzhodnega in severnega Sredozemlja. Iz strukture EMP je jasno razvidno, da EMP je mednarodni (sub)sistem z določenimi pravili obnašanja in svojimi cilji. Osnovni dokumenti, ki določajo strukturo sistema, so Barcelonska deklaracija iz leta 1995 in asociacijski sporazumi sklenjeni med državami partnerkami EMP. Da pa je ta sistem dinamičen, kažejo konstantne spremembe, o katerih se partnerke sporazumevajo na periodičnih ministrskih konferencah. Iz vsega napisanega je razvidno, da ima EU očitno vodstvo, saj so iz vseh dokumentov razvidni interesi EU. Je tudi edina, ki ima kakršnokoli unilateralno vlogo v partnerstvu. Unilateralno se namreč odloča o dodeljevanju finančne pomoči ter nadaljnjem sodelovanju s posameznimi državami južnega in vzhodnega Sredozemlja. Odločitve o tem sprejema Svet na podlagi poročil Evropske komisije. In s pomočjo NSP in ESI pa bo imela tudi še več možnosti, da ta sredstva usmerja v tiste projekte držav južnega in vzhodnega Sredozemlja, ki so v skladu z interesi EU. Vendar pa neposredno ni v nobenem dokumentu govora o interesih EU, povsod so navedeni le interesi EMP, ki so bili vsaj formalno potrjeni s strani obeh partnerk. Interesi EMP so torej vsaj formalno skupni.

S pomočjo pogojevanja sodelovanja na področju gospodarstva želi EU doseči, da bi države južnega in vzhodnega Sredozemlja izvedle politične, gospodarske in socialne

reformne in s tem povečale stabilnost v regiji. S finančno pomočjo jih EU k temu še spodbuja. Z asociacijskimi sporazumi in zdaj še z načrti aktivnosti EU želi doseči, da se države južnega in vzhodnega Sredozemlja zavežejo k določenim pravilom delovanja, kar ustvarja red. Z nadzorom nad implementacijo dogovorjenega poskuša EU ohranjati red v regiji. Posledice reda so načeloma stabilnost, hitrejši napredek na vseh v prejšnjih poglavjih omenjenih področjih in končno tudi povečane TNI v države južnega in vzhodnega Sredozemlja, trgovanje z regijo ter posledično tudi vedno večja integracija v evropski in svetovni trg.

7. ZAKLJUČEK

V diplomskem delu sem se ukvarjala z EMP z namenom, da bi ugotovila, kakšno strukturo ima ta mednarodna skupnost in kakšno vlogo ima EU v tem partnerstvu. V uvodu sem si namreč zastavila dve delovni vprašanji, in sicer ali je EMP mednarodni sistem s hegemonsko strukturo in ali ima EU vlogo hegemon v tej mednarodni strukturi. S pomočjo analize v glavnem delu naloge sem skušala na ti dve vprašanji odgovoriti, zato da bom v nadaljevanju lahko potrdila ali zavrnila svojo hipotezo, ki pravi, da ima EMP strukturo hegemonije in da je EU v tem mednarodnem sistemu prevzela vlogo hegemon.

V prvem delu diplomskega dela sem opredelila EMP, osredotočila sem se predvsem na njegovo delovanje. Potem sem ugotovila, da je EU akter mednarodnih odnosov, kar je osnovni pogoj, da lahko sploh postane hegemon v neki mednarodni skupnosti. V nadaljevanju sem se posvetila opredelitvi hegemonije in hegemon in prišla do zaključka, da je hegemonija mednarodna struktura, v kateri ima ena država vodilno vlogo in zato tej državi pravimo hegemon. Hegemon pa je lahko samo mednarodni akter s politično, ekonomsko in kulturno premočjo, ki se odloči, da bo vlogo hegemon prevzel, medtem ko mu morajo drugi akterji v sistemu to vlogo priznati. Pomembno je tudi, da ta akter v sistemu ne deluje unilateralno, vendar vseeno izpolni svojo nalogo, ki je vpeljati in vzdrževati red. V zadnjem delu pa sem se bolj natančno ukvarjala z vlogo EU v EMP.

Na podlagi vseh opredelitev in analiz, narejenih v tem delu, lahko trdim, da je EMP mednarodni sistem s hegemonsko strukturo in da je EU v tem partnerstvu prevzela vlogo hegemon.

EMP je namreč mednarodni sistem, katerega sestavljajo države partnerke, ki se med seboj razlikujejo po politični ureditvi,⁷³ gospodarski razvitosti in kulturi, vendar so sosedne in med seboj sodelujejo. Sodelovanje na treh omenjenih področjih (političnem, gospodarskem in kulturno socialnem) pa precej natančno določa strukturo sistema, v katerem partnerstvo deluje. Razvoj vseh partnerk poteka v enaki smeri, taki, kot jo je začrtala EU s svojim razvojem, in so jo partnerke določile že v Barcelonski deklaraciji. Že sama deklaracija torej kaže na dejstvo, da je EU vodilni akter v tem partnerstvu. Iz deklaracije lahko razberemo tudi poudarjanje odgovornosti EU za razvoj tega področja in nekakšno soodvisnost držav partnerk, ki pa obstaja že od prej. Posebno vlogo v tem mednarodnem sistemu ima torej EU, ker narekuje pravila, s katerimi se trudi vzpostavljati ter ohranjati red in stabilnost. Druge države partnerke pa so jo sprejele kot vodilnega akterja v partnerstvu. V dokumentih EU je zapisano, da EU ne želi in ne namerava delovati unilateralno v tem partnerstvu. Razen tega EU državam južnega in vzhodnega Sredozemlja ponuja dostop do svojih trgov, če bodo spoštovale skupaj dogovorjene pogoje. Pa tudi političnih, ekonomskih in socialnih reform jim ni treba izpeljati samim, EU jim namreč nudi finančno pomoč tudi na tem področju. Želja in nuja držav južnega in vzhodnega Sredozemlja po dostopu do evropskih trgov in rešitvi regionalnih problemov jih torej ženeta k temu, da sledijo pravilom, ki jih postavlja EU. A kot sem že zapisala na koncu prejšnjega poglavja, EMP ne napreduje po načrtih, zato ga nenehno nadgrajujejo z novimi politikami in načrti. Deloma je to posledica širjenja EU na vzhod in sprememba njenih prioritet, deloma pa počasen postopek pogajanj o asociacijskih sporazumih med državami južnega in vzhodnega Sredozemlja in EU.⁷⁴ Ministri članic EU so prišli celo do zaključka, da je za delovanje območja prostega trga do 2010 »treba skleniti še precej dogovorov, obstoječi pa morajo biti nadgrajeni« (European Council 2005c: 15).

Eden izmed razlogov za sodelovanje med državami EU in državami južnega in vzhodnega Sredozemlja so tudi skupni problemi.⁷⁵ Naj omenim samo glavne; migracije prebivalstva, ki išče boljše življenje, okoljske težave, organiziran kriminal, trgovina z drogami in naraščajoč problem terorizma. Cilj EU je na področje Sredozemlja vpeljati stabilnost in mir, kar je osnova tudi za izboljšanje življenjskega standarda. Posledično pa bi se zmanjšali tudi problemi z migracijami. Težav z okoljem že po svoji definiciji ne

⁷³ Več o tem v Tabeli 2 B med prilogami.

⁷⁴ Več o tem v Tabeli 1A: Napredek pogajanj o evromediterranskih asociacijskih sporazumih med prilogami.

⁷⁵ Več o tem v Shemi B3: Drevo težav, ki jih ima EMP med prilogami.

more reševati ena država sama, reševati jih je treba skupaj in celostno. Vpeljava reda pa naj bi pripomogla tudi k zmanjšanju kriminala in trgovanja s prepovedanimi dobrinami.

Na podlagi tega lahko zaključim, da se je EU odločila prevzeti vodilno vlogo, ker je najbolj razvita in najbolj stabilna v regiji in edina zmožna voditi reševanje skupnih problemov. Dejstvo je, da je EU dovolj močna za prevzem vodilne vloge in da ima za to dovolj prestiža. Eden izmed razlogov lahko izhaja iz trditve, da gredo demokratične države zelo redko ali nikoli v vojno z drugo demokratično državo in da liberalne demokracije med seboj ustvarjajo cono miru in zakona (Doyle 1986: 1156 in 1160), saj EU od držav južnega in vzhodnega Sredozemlja zahteva, da vpeljejo demokracijo in liberalno gospodarstvo ter začno spoštovati človekove pravice. Da pa hegemon res postavlja pravila, ki so v skladu z njegovimi interesi, dokazuje tudi dejstvo, da je bil trg industrijskih dobrin med partnerkami EMP prost že pred podpisom Barcelonske deklaracije, ker ima EU konkurenčne prednosti na tem področju, na ostalih področjih pa so bile in še obstajajo določene omejitve (kmetijski pridelki, tekstil).

Iz tega izhaja vprašanje, ali države južnega in vzhodnega Sredozemlja sprejemajo vodenje EU zaradi strahu ali zaradi tega, ker priznavajo legitimnost in potrebnost takega reda, ali pa celo zaradi koristi, ki jim jih nudi EU v zameno za sprejem 'njihnih' pravil.

EU namreč s svojim ekonomskim povezovanjem med državami članicami že od vsega začetka uporablja ekonomsko sodelovanje (in pogojevanje) za krepitev vezi med zahodno evropskimi državami in s tem ustvarja situacijo, v kateri je drago (ekonomsko in politično) za katero koli državo, da zavrne dogovore regionalne integracije⁷⁶ (Schmidt 2003: 7). To za države južnega in vzhodnega Sredozemlja pomeni, da nimajo druge izbire, kot da sprejmejo pogoje EU in se vključijo na njen trg, ki postaja vedno večji in vključuje vedno več držav. Vendar pa je res tudi, da EU pravil in pogojev ne postavlja unilateralno. O njih se odloča na multilateralnih konferencah in s pluri-bilateralnimi dogovori (asociacijski sporazumi in načrti aktivnosti). Kakšen pa je

⁷⁶ »Ta kratek povzetek kaže, da Evromed sporazumi prinašajo resna tveganja za Egipt. Prosta trgovina predstavlja resen izziv egipčanski industriji. Obstaja veliko dvomov, ali Egipt sploh lahko premaga ta izziv. V zameno, se zdi, da EU ni voljna zmanjšati pogojev za dostop do evropskih trgov. Gotovo lahko paket pomoči EU pomaga egipčanskemu gospodarstvu, vendar ostaja odprto vprašanje, ali so, čeprav velike vsote namenjene Egiptu, dovolj, da pripravijo gospodarstvo za prosto trgovino z Evropo. Nekdo bi lahko trdil, da EU ponuja premalo in zahteva preveč in bi Egiptu svetoval, naj zavrne Evromed režim. Vendar pa egipčanski pogajalci vedo, da to ni možna pozicija. EU prejema več kot polovico egipčanskega izvoza in je v procesu vključevanja večine egipčanskih sosedov v regiji v prihodnjo področje proste trgovine. Egipt si ne more privoščiti, da bi bil iz tega izključen in obe strani se tega dejstva zavedata. Enako pa si EU ne more privoščiti, da bi imela sredozemski dogovor brez najbolj naseljene in strateške države v regiji. Sporazumu se ne moremo izogniti in velika verjetnost obstaja, da bo narejen po pogojih EU« (Parfitt 1997).

dejanski vpliv držav južnega in vzhodnega Sredozemlja na postavljanje pravil in pogojev, pa je lahko tema kakšnega drugega dela.

Zaradi vsega naštetega ne morem trditi, da je to, kar želi EU narediti v državah južnega in vzhodnega Sredozemlja, ravno tisto, kar te države potrebujejo, da bi uspele. Postavljajo se namreč še druga vprašanja o razlogih, zakaj si EU želi vlogo hegemon v EMP. Je to zaradi omejitve ilegalnih prebežnikov v EU, zaradi želje po prevzemu vloge globalnega hegemon ali celo zaradi povečanja vpliva na Bližnjem vходу in s tem prevzema nadzora nad viri v regiji, ki jih je »Britanija leta 1947 opisala kot glavni vir za katero koli silo, ki bi želela imeti svetovni vpliv ali dominanco« (Chomsky 2003: 150).

Po vseh analizah sem prišla do zaključka, da je EMP formalno zelo demokratično in v skladu z interesi vseh držav partnerk, kar se kaže predvsem v odnosih med državami partnerkami, ki potekajo v glavnem na pluri-bilateralni in multilateralni ravni. Vlade držav južnega in vzhodnega Sredozemlja podpirajo ta način sodelovanja, ker so del elite, za večino prebivalstva pa situacija ni rožnata (to se je pokazalo v Alžiriji, ko je civilna družba zavirala podpis sporazuma, kljub temu da je ravno civilna družba ponavadi tista, ki najbolj pritiska na vlade, kadar so potrebne spremembe). Če bi nadaljevala raziskavo, bi lahko prišla do zaključka, da je EMP v resnici oblika neokolonializma ali celo modernega imperializma, v katerem države izgubljajo svojo suverenost zaradi vedno večje soodvisnosti od drugih držav v njihovi okolici.

VIRI

Primarni viri

Barcelona Declaration (28. 11. 1995) Dostopno na http://europa.eu.int/comm/external_relations/euromed/bd.htm (6. 11. 2005).

Council of the European Union (2005) *Agreed Conclusions for the 7th Euro-Mediterranean Conference of the Ministers of Foreign Affairs*. Luxembourg, 30. – 31. maj 2005. 9598/05 (Presse 134) http://ue.eu.int/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/er/85023.pdf (24. 10. 2005).

EU/Egypt Association Agreement (junij 2001) Dostopno na http://www.eu-delegation.org.eg/en/eu_and_country/01.pdf (12. 9. 2006).

European Commission (1994) *Strengthening the Mediterranean Policy of the European Union: Establishing a Euro-Mediterranean Partnership*, Communication from the Commission to the Council and the European Parliament. COM (94) 427 final, 19 October 1994 <http://aei.pitt.edu/2950/01/045.pdf> (28. 8. 2006).

European Commission (2000) *Reinvigorating the Barcelona Process*. COM (2000), 297, final. Dostopno na http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=COMfinal&an_doc=2000&nu_doc=497 (4. 9. 2006).

European Commission (2002) *The Barcelona process: The Europe-Mediterranean partnership, 2001 review*, 2. izdaja. Luxembourg, Office for Official Publications of the European Communities. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/external_relations/euromed/publication/review01_en.pdf (6. 11. 2005).

European Commission (2003a) *Wider Europe – Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours*. COM (2003), 104, final. Dostopno na http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/com/2003/com2003_0104en01.pdf (6. 11. 2005).

- European Commission (2003b) *Paving the way for a New Neighbourhood Instrument*. COM (2003), 393, final. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/com03_393_en.pdf (24. 10. 2005).
- European Commission (2004a) *European Neighbourhood Policy Strategy Paper*, COM (2004) 373 final. 12.maj 2004. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/strategy/Strategy_Paper_EN.pdf (24. 10. 2005).
- Treaty of Nice* (10. 3. 2001) Dostopno na http://europa.eu.int/eur-lex/lex/en/treaties/dat/12001C/pdf/12001C_EN.pdf (28. 8. 2006)

Sekundarni viri

- Aliboni, Roberto (1999) *Tre Anni da Barcelona: Bilanci e Prospettive*. Documenti IAI 9909, dostopno na http://www.euromesco.net/euromesco/publi_artigo.asp?cod_artigo=38708 (12. 10. 2003).
- Anastasakis, Othon in Dimitar Bechev (2003) *EU Conditionality in South East Europe: Bringing Commitment to the Process*. Dostopno na <http://www.emins.org/dokumenti/eu-conditionality.pdf> (6. 11. 2005).
- Balfour Rosa in Alessandro Rotta (2005) Beyond Enlargement. The European Neighbourhood Policy and its Tools. *The International Spectator* 15 (1), 7-20.
- Barbé, Esther (1998) Balancing Europe's Eastern and Southern Dimensions, 117-129. V Zielonka, Jan (ur.) *Paradoxes of European Foreign Policy*. Dordrecht: Kluwer Law International.
- Baumann, Rainer, Volker Rittberger in Wolfgang Wagner (2005) *Power and Power Politics: Neorealist Foreign Policy Theory and Expectations about German Foreign Policy since Unification*. Dostopno na <http://www.uni-tuebingen.de/uni/spi/taps/tap30a.htm> (22. 9. 2005).
- Bieler, Andreas in Adam David Morton (2005) *Teaching Neo-Gramscian Perspectives*. Dostopno na http://www.bisa.ac.uk/bisanews/0205/bisa0205_2.htm (25. 9. 2005).
- Beck, Ulrich in Anthony Giddens (2005) Lettera aperta sul futuro dell'Europa. *La Repubblica*, 4. 10. 2005: 1.
- Benko, Vlado (1997) *Znanost o mednarodnih odnosih*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Benko, Vlado (2000) *Sociologija mednarodnih odnosov*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

- Boucher, David (1998) *Political theories of international relations: from Thucydides to the present*. Oxford: Oxford University Press.
- Bretherton, Charlotte in John Vogler (1999/2000) *The European Union as a global actor*. London in New York, Routledge.
- Brown, Seymon (1992) *International relations in a changing global system: toward a theory of world polity*. Boulder, San Francisco, Oxford: Westview Press.
- Bull, Hedley (1983) Civilian power Europe: a contradiction in terms? V Tsoukalis, Loukas. (ur.) *The European Community: Past, Present and Future*, 149-170. London, Blackwell.
- Calabrese, John (1997) Beyond Barcelona: The Politics of the Euro-Mediterranean Partnership. *European Security* 6(4), 86-110.
- Chomsky, Noam (2003) *Hegemony or Survival: America's quest for global dominance*. London (etc.): Penguin Books.
- Chourou, Bechir (2002) The Challenge of Democracy in North Africa. *Democratization* 9(1), 17-39.
- Comelli, Michele (2004) The Challenges of the European Neighbourhood Policy. *International Spectator* 30/10 (3), 97-110.
- Coulombis, Theodore A. in James H. Wolfe (1990) *Introduction to international relations: Power and Justice*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.
- Cox, Robert W. (1980/2006) Social Forces, States and World Order: Beyond International Relations Theory. V Little, Richard in Michael Smith (ur.) *Perspectives on World Politics*, 3. izdaja. London in New York: Routledge.
- Cox, Robert W. (1981) Social Forces, States and World Order: Beyond International Relations Theory. *Millenium: Journal of international studies* 10(2): 126-155.
- Cox, Robert W. (1986) Social Forces, States and World Order: Beyond International Relations Theory. V Keohane, Robert O. (ur.) *Neorealism and its Critics*, 204-254. New York: Columbia University Press.
- Cox, Robert W. (1989) Production, the State and Change in World Order. V Czempiel, Ernest-Otto in James N. Rosenau (ur.) *Global Changes and Theoretical Challenges: Approaches to World politics for the 1990s*. Toronto: Lexington Books.
- Cronin, Bruce (2001) The Paradox of Hegemony: America's Ambiguous Relationship with the United Nations. *European Journal of International Relations* 7(1), 103-130.

- Degan, Vladimir Đuro (2000) *Međunarodno pravo*. Rijeka, Pravni fakultet sveučilišta u Rijeci.
- Dell'Aquila, Crescenzo in Marijke Kuiper (2003) *Which Road to Liberalisation? A First Assessment of the EuroMed Association Agreements*. ENAPRI Working Paper No.2. Dostopno na <http://www.enarpri.org/Publications/PB%20No%202.pdf> (22. 10. 2003).
- Doyle, Michael W. (1986) Liberalism and World Politics. *American Political Science Review* 80, 1151-1169.
- Dinan, Desmond (1999) *Ever Closer Union: an Introduction to European Integration*, 2. izdaja. Houndmills: Macmillan.
- Du Boff, Richard B. (2003) Global hegemony. *Monthly Review* 55 (7), 1-15. |
Establishing a Euro-Mediterranean Partnership – the Barcelona Conference November 27-28. Dostopno na <http://europa.eu.int/en/agenda/euromed.html> (8. 8. 2003).
- European Commission (2004b) *What is SMAP?* Dostopno na <http://europa.eu.int/comm/environment/smap/whatis.htm> (18. 4. 2006).
- European Commission (2005a) *The Barcelona Process: Ten years*. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/external_relations/euromed/summit1105/brochure.pdf (18. 4. 2006).
- European Commission (2005b) *Euro-Mediterranean Partnership – Where are we 10 years after the Barcelona Declaration?* Dostopno na http://europa.eu.int/comm/external_relations/euromed/summit1105/memo05_442.htm (26. 4. 2006).
- European Council (2000) *Common Strategy of the European Council of 19 June 2000 on the Mediterranean region*. Official Journal of the European Communities. Dostopno na <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/mediEN.pdf> (24. 10. 2005).
- European Council (2004) *Final Report on an EU Strategic Partnership with the Mediterranean and the Middle East*. Dostopno na <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/Partnership%20Mediterranean%20and%20Middle%20East.pdf> (24. 10. 2005).
- European Council (2005a) *The Euro-mediterranean partnership (EMP) – The Barcelona process*. Dostopno na <http://ue.eu.int/uedocs/cmsUpload/MEDIT.pdf> (24. 10. 2005).
- European Council (2005b) *Council conclusions on Wider Europe – New Neighbourhood*. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/external_relations/gac/date/2005/04_250405_ga.pdf#enp (24. 10. 2005).

- European Parliament (2002) *Resolution on the Legal Personality of the European Union*, 2001/2021(INI), P5_TA(2002)0126, 13.3.
- Fernandez Fernandez, José Javier (2000) *The Mediterranean Policy of the European Union from the Point of View of the European Parliament*. Dostopno na http://medac.diplomacy.edu/itchair/THE_MEDITERRANEAN_POLICY_OF_THE_EU-PE-MALTA-2000.htm (23. 10. 2003).
- Gibbs, Louise (2000): *Is the European Union Becoming A Great Power*, dostopno na <http://www.acdis.uiuc.edu/Research/OPs/Gibbs/html/contents/chapter3.html> (24. 9. 2005).
- Gill, Stephen (1991) *American hegemony and the Trilateral Commission*. New York: Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert (1981/1995) *War and Change in World Politics*. New York, Cambridge University Press.
- Gilpin, Robert G. (1986) *The Richness of the Tradition of Political Realism*. V Keohane, Robert (ur.) *Neorealism and Its Critics*. New York: Columbia University Press.
- Grieco, Joseph M. (1995) *Anarchy and the Limits of Cooperation: A Realist Critique of the Newest Liberal Institutionalism*. V Kegley Jr., Charles W. (ur.): *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, 151-171. New York: St. Martin's Press.
- Halliday, Fred (1995) *The End of the Cold War and International Relations: Some Analytic and Theoretical Conclusions*. V Ken Booth in Steve Smith (ur.) *International Relations Theory Today*, 38-61. Cambridge: Polity Press.
- Hill, Christopher (1998) *Closing the capabilities-expectations gap?* V Peterson, John in Helene Sjursen (ur.) *A common foreign policy for Europe? Competing visions of the CFSP*. London in New York, Routledge.
- Hoekman, Bernard in Simeon Djankov (1996) *Catching Up with Eastern Europe? The European Union's Mediterranean Free Trade Initiative*. World Bank, Policy Research Working Paper 1562. Dostopno na http://econ.worldbank.org/files/442_wps1562.pdf (12. 10. 2003)
- Holsti, Ole R. (1995) *Theories of International Relations and Foreign Policy: Realism and Its Challengers*. V Kegley Jr., Charles W. (ur.): *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, 35-65. New York: St. Martin's Press.

- Joffé, George (2001) *EMP Watch, Progress in the Barcelona Process*. IEEI, dostopno na http://www.euromesco.net/euromesco/publi_artigo.asp?cod_artigo=65937 (12. 10. 2003).
- Julian Vassallo (1998) Common Foreign and Security Policy v Glöckler, Gabriel, Lie Junius, Gioia Scappucci, Simon Usherwood in Julian Vassallo (ur.) *Guide to EU policies*, 297-314. London: Blackstone Press Limited.
- Jünemann, Annette (2002) From the Bottom to the Top: Civil Society and Transnational Non-Governmental Organizations in the Euro-Mediterranean Partnership. *Democratization* 9(1), 87-105. Dostopno na [http://taylorandfrancis.metapress.com/\(fv5xgd55qdfgls554ym0ly45\)/app/home/contribution.asp?referrer=parent&backto=issue,6,12;journal,17,21;linkingpublicationresults,1:108501,1](http://taylorandfrancis.metapress.com/(fv5xgd55qdfgls554ym0ly45)/app/home/contribution.asp?referrer=parent&backto=issue,6,12;journal,17,21;linkingpublicationresults,1:108501,1) (9. 11. 2005)
- Keohane, Robert O. (1984) *After hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*. New Jersey: Princeton University Press.
- Keohane, Robert O. (1986) Theory of World Politics: Structural Realism and Beyond. V Keohane, Robert (ur.): *Neorealism and Its Critics*, 158-203. New York: Columbia University Press.
- Keohane, Robert O. in Joseph S. Nye (1977/1989) *Power and interdependence*, 2. izdaja. ZDA: Harper Collins Publishers.
- Khalilizad, Zalmay (1998) Challenges in the Great Middle East. V David E. Gompert in F. Stephen Larrabee (ur.) *America & Europe: A partnership for a New Era*, 191-217. Cambridge, Cambridge University Press.
- Knutsen, Torbjorn L. (2001) *Vzpon in propad svetovnih redov*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Larrabee, F. Stephen, Jerrold D. Green, Ian O. Lesser in Michele Zanini (1998): *NATO's Mediterranean Initiative: Policy Issues and Dilemmas*. Dostopno na www.rand.org/publications/MR/MR957/MR957.ch2.pdf (3. 10. 2005)
- Linklater, Andrew (1995) Neo-realism in Theory and Practice. V Ken Booth in Steve Smith (ur.) *International Relations Theory Today*, 241-261. Cambridge: Polity Press.
- Liotta, P.H. (2001) Challenging the Future: On Building a Culture of Confidence and Partnership in the Euro-Mediterranean. *Mediterranean Quarterly*, 33-61.
- Lister, Marjorie (1997) *The European Union and the South: Relations with developing Countries*. London in New York, Routledge.

- Little, Richard (1995) *International Relations and the Triumph of Capitalism*. V Ken Booth in Steve Smith (ur.) *International Relations Theory Today*, 62-89. Cambridge: Polity Press.
- Lozar, Matej (1998) *Zgodba o kameleonskem hegemonu* (diplomska naloga). Ljubljana: FDV.
- Lukšič, Igor in Andrej Kurnik (2000) *Hegemonija in oblast: Gramsci in Foucault*. Ljubljana, Znanstveno in publicistično središče.
- Lundestad, Geir (1994) *The Fall of Great Powers: Peace, Stability, and Legitimacy*. New York: Oxford University Press.
- Khaled, Diab (2002) The gains and pains of free trade. *Middle East* 322.
- McKenzie, Mary M. in Peter H. Loedel (1998) *The Promise and Reality of European Security Cooperation: States, Interests, and Institutions*. Westport (Connecticut), London: Praeger.
- Mearsheimer, J. (1995) *The False Promise of International Institutions*. V Brown, Michael Edward, Sean M. Lynn-Jones in Steven E. Miller (ur.) *The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*, 332-367. Cambridge, London: The MIT Press.
- Morgenthau, Hans (1995) *Politika med narodi: Borba za moč in mir*. Ljubljana: DZS (zbirka Mednarodni odnosi).
- Nimetz, Matthew (2003) *Mediterranean Security after the Cold War*. Dostopno na <http://users.erols.com/mqmq/nimetz.htm> (23. 10. 2003).
- Nugent, Neill (1989/2003) *The Government and Politics of the European Union*, 5. izdaja. Houndmills, Basingstoke, Hampshire in New York: Palgrave Macmillan.
- Olson, Mancur (1965): *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge, Harvard University Press.
- Papandreou, George in Chris Patten (2003) *We Will Not Astonish You*. Dostopno na <http://www.eu.-del.org.il/English/specialftr.asp?id=20> (12. 8. 2003)
- Parfitt, Trevor (1997) Europe's Mediterranean designs: An analysis of the Euromed relationship with special reference to Egypt. *Third World Quarterly* 18(5), 865-882.
- Patten, Chris in Javier Solana (2002) *Wider Europe*. Dostopno na http://europa.eu.int/comm/world/enp/pdf/_0130163334_001_en.pdf (24. 10. 2005)
- Pease, Kelly-Kate S. (2000/2003) *International organizations: perspectives on governance in the twenty-first century* (2. izdaja). New Jersey, Prentice Hall.

- Peterson, John (1998) Introduction: The European Union as a global actor. V Peterson, John in Helene Sjursen (ur.) *A common foreign policy for Europe? Competing visions of the CFSP*. London in New York, Routledge.
- Pierros, Filippou, Jacob Meunier in Stan Abrams (1999) *Bridges and barriers: the European Union's Mediterranean policy, 1961-1998*. Aldershot, Ashgate Publishing Ltd.
- Philippart, Eric (2003) *The Euro-Mediterranean Partnership: Unique Features, First Results and Future Challenges*. Working Paper No. 10, Centre for European Policy Studies. Dostopno na http://shop.ceps.be/downfree.php?item_id=1025 (29. 10. 2005).
- Rosecrance, Richard (1998) The European Union: A New Type of International Actor. V Zielonka, Jan (ur.) *Paradoxes of European Foreign Policy*. Dordrecht: Kluwer Law International.
- Roter, Petra (1996) (Stran)poti režimske teorije: upravljanje mednarodne skupnosti in kritika režimske teorije (diplomsko delo). Ljubljana: FDV.
- Saad, Raouf (2001) *The Future of Europe and the Prospects for the Barcelona Process*. Entretien de MEDEA. Dostopno na <http://www.medeas.be/?page=&lang=&doc=838> (6. 11. 2005).
- Schmidt, Ingo (2003) Europe: On the rise to hegemony or caught in crisis? *Monthly Review* 54(9), 41-54.
- Soltan, Gamal A. Gawad (2001) Security perceptions in the Arab World and Euro-Med Relations. *The International Spectator* 36(1), 5-11.
- Starr, Harvey (1986) International Law and International Order. V Keohane, Robert (ur.) *Neorealism and Its Critics*, 299-315. New York: Columbia University Press.
- Szymanski, Marcela in Michael E. Smith (2005) Coherence and Conditionality in European Foreign Policy: Negotiating the EU-Mexico Global Agreement. *Journal of Common Market Studies* 43(1), 171-192.
- Šabič, Zlatko in Sabina Kajnič (2003) Mapping the impact of enlargement on the Euro-Mediterranean Partnership. V Jacobs, Andreas (ur.) Euro-Mediterranean cooperation: enlarging and widening the perspective, *ZEI Discussion Paper C131-2004*, 56-73.
- Thomson, Robert, Jovanka Boerefijn in Frans Stokman (2004) Actor alignments in European Union decision making. *European Journal of Political Research* 43(2), 237-261.

- Tocci, Nathalie (2005) Does The ENP Respond to the EU's Post-Enlargement Challenges? *The Internaional Spectator* 15 (1), 21-32.
- Toplak, Cirila (2003) *Združene države Evrope: zgodovina evropske ideje*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related Acts*. Dostopno na <http://www.europarl.eu.int/topics/treaty/pdf/amst-en.pdf> (6. 11. 2005).
- Tsoukalis, Loukas (2005) Managing Interdependence: The EU in the World Economy. V Hill, Christopher in Michael Smith (ur.) *International Relations and the European Union*. New York: Oxford University Press, 225 – 246.
- Underhill, Geoffrey R.D. (1994) Introduction: Conceptualizing th Changing Global Order. V Stubbs, Richard in Geoffrey R. D. Underhill (ur.) *Political Economy and the Changing Global Order*, 17-44. Houndmills (etc.): Macmillan.
- Wallerstein, Immanuel (1980) *The Modern World-System II: Mercantilism, and the Consolidation of the European World-Economy, 1600-1750*. New York: Academic Press.
- Waltz, Kenneth N. (1979) *Theory of International Politics*. Reading, Massachusets: Addison-Wesley.
- Waltz, Kenneth N. (1995) Realist Thought and Neorealist Theory. V Kegley Jr., Charles W. (ur.): *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, 67-82. New York: St. Martin's Press.
- Wikipedia, the free encyclopedia (2005) *Economy of the European Union*. Dostopno na http://en.wikipedia.org/wiki/Economy_of_the_European_Union (6. 11. 2005).
- Won Min, Byoung (2003) Understanding international hegemony: A complex systems approach. *Journal of international and Area Studies*, 10(1), 21.
- Zacher, Mark W. in Richard A. Matthew (1995) Liberal International Theory: Common Threads, Divergant Strands. V Kegley Jr., Charles W. (ur.): *Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge*, 107-150. New York: St. Martin's Press.
- Žnideršič, Martin (1995) *Družinska enciklopedija Guinness*. Ljubljana, Slovenska knjiga.
- Youngs, Richard (2002) The European Union and Democracy Promotion in the Mediterranean: A New or Disingenuous Strategy? *Democratization*, 9(1), 40-62.
- (2005) *CIA – The World Factbook*. Dostopno na <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html> (6. 11. 2005).

- (2005) *Mediterranean Countries: EU bilateral trade and trade with the world*. Dostopno na http://trade-info.cec.eu.int/doclib/docs/2005/july/tradoc_117658.pdf (6. 11. 2005)
- (2005) *The EU's Mediterranean & Middle East Policy*. Dostopno na http://www.eu.int/comm/external_relations/med_mideast/intro/index.htm (20. 9. 2005).
- (2005) *World Bank*. Dostopno na www.worldbank.org.
- (2005) *WTO*. Dostopno na <http://stat.wto.org/CountryProfile/WSDBCcountryPFReporter.aspx?Language=E/> (6. 11. 2005).

PRILOGE

SHEMA A1: Tri organizacijske dimenzije Evromediteranskega partnerstva

SHEMA B2: Drevo težav, ki jih ima EMP

TABELA 1A: Napredek pogajanj o evromediteranskih asociacijskih sporazumih

TABELA B2: Predstavitev držav EMP

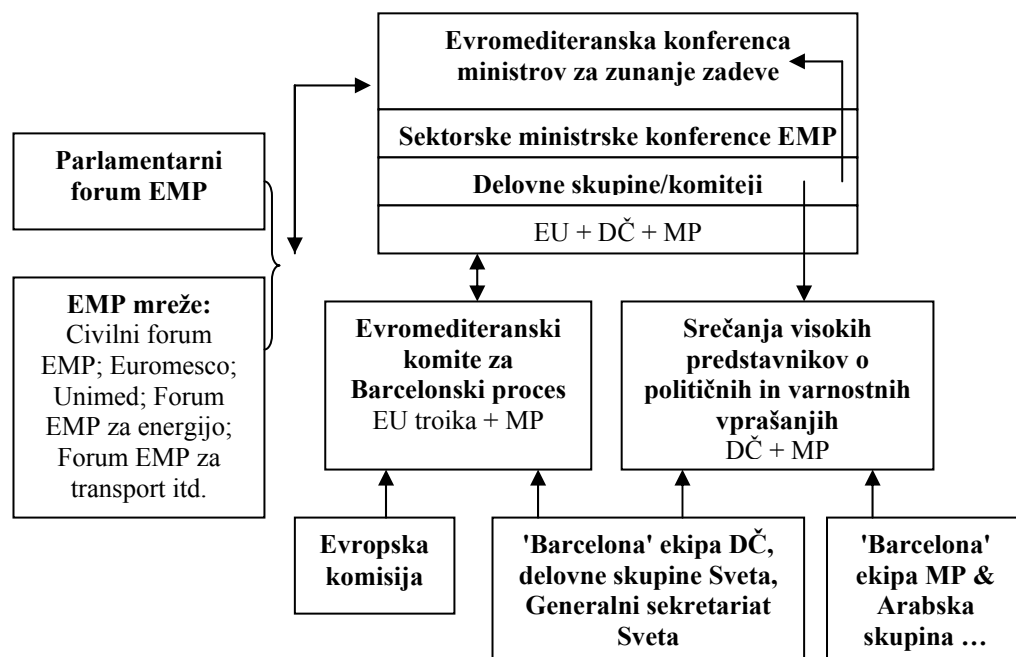
TABELA C3: Glavni gospodarski in demografski kazalci

TABELA D4: Trgovina EU z glavnimi partnerji

TABELA E5: Trgovina držav južnega in vzhodnega Sredozemlja z glavnimi partnerji

SHEMA A1: Tri organizacijske dimenzije Evromediterranskega partnerstva

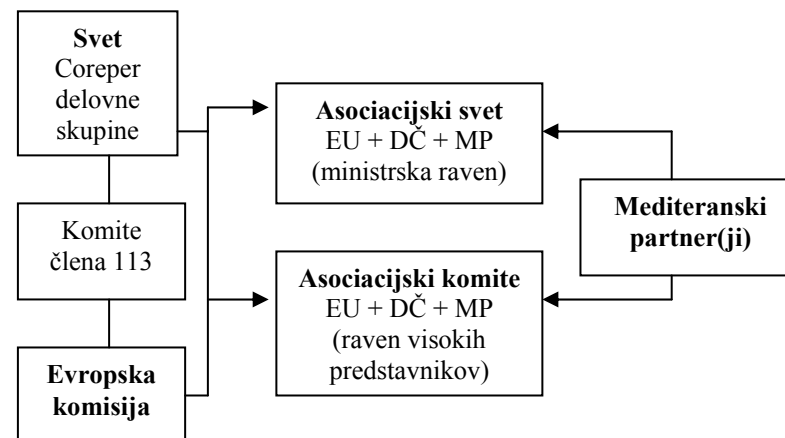
MULTILATERALNA DIMENZIJA: INSTITUCIONALNI OKVIR EMP

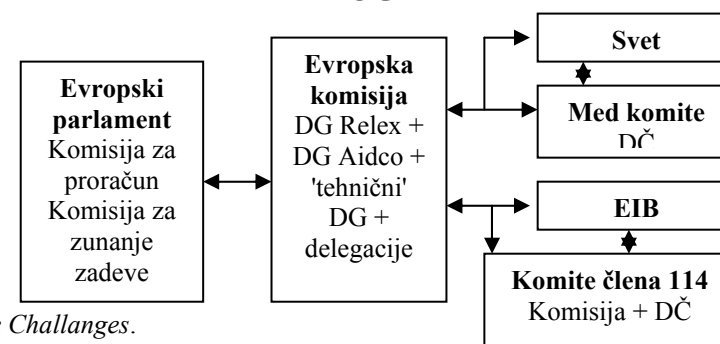
EU: Institucije Evropske unije
DČ: država članica EU
MP: partnerka EMP

Vir: Philippart, Eric (2003) *The Euro-Mediterranean Partnership: Unique Features, First Results and Future Challenges*. Working Paper No. 10, Centre for European Policy Studies. Dostopno na http://shop.ceps.be/download.php?item_id=1025 (29. 10. 2005).

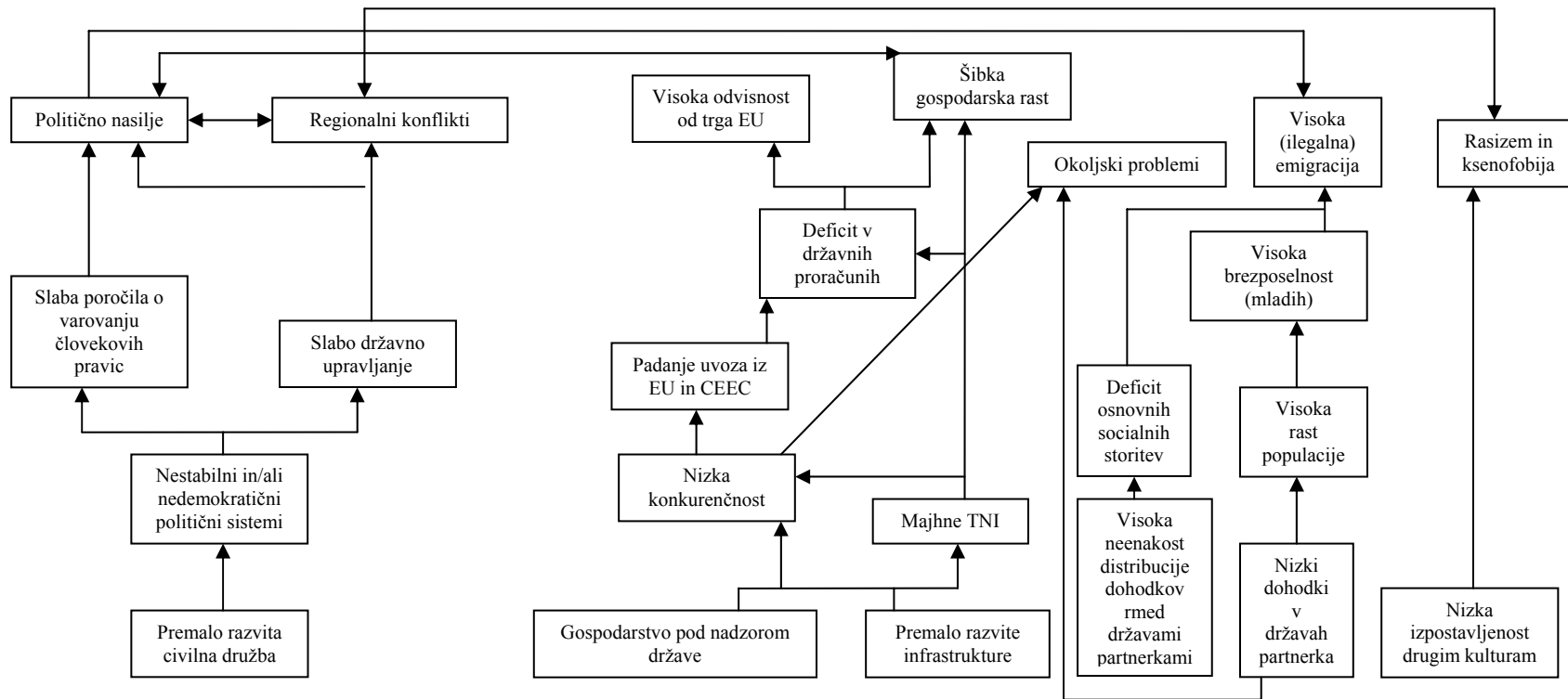
BILATERALNA DIMENZIJA: EVROMEDITERRANSKI ASOCIACIJSKI SPORAZUMI

UNILATERALNA DIMENZIJA: MEDA PROGRAM

SHEMA B2: Drevo težav, ki jih ima EMP

Vir: Philippart, Eric (2003) The Euro-Mediterranean Partnership: Unique Features, First Results and Future Challenges. Working Paper No. 10, Centre for European Policy Studies. Dostopno na http://shop.ceps.be/downfree.php?item_id=1025 (29. 10. 2005).

TABELA 1A: Napredek pogajanj o evromediteranskih asociacijskih sporazumih

PARTNER	ZAKLJUČEK POGAJANJ	PODPIS SPORAZUMA	VSTOP V VELJAVO
Tunizija	Junij 2005	Julij 1995	Marec 1998
Izrael	September 1995	November 1995	Junij 2000
Maroko	November 1995	Februar 1996	Marec 2000
PLO za Palestinsko oblast	December 1996	Februar 1997	Julij 1997
Jordanija	April 1997	November 1997	Maj 2002
Egipt	Junij 1999	Junij 2001	
Libanon	December 2001	Junij 2002	
Alžirija		April 2002	
Sirija			
Libija			

Vir: Evropska unija. Dostopno na www.eu.int (29. 10. 2005) in Philippart, Eric (2003) The Euro-Mediterranean Partnership: Unique Features, First Results and Future Challenges.

Working Paper No. 10, Centre for European Policy Studies. Dostopno na http://shop.ceps.be/downfree.php?item_id=1025 (29. 10. 2005).

TABELA B2: Predstavitev držav EMP

DRŽAVA	POLITIČNA UREDITEV	GLAVNA RELIGIJA	ŠEF DRŽAVE	NEODVISNOST
Ljudska demokratična republika Alžirija	republika	Suniti Muslimani (99%)	Predsednik Abdelaziz Bouteflika (od 1999)	5. julij 1962 (Francija)
Kraljevina Maroko	ustavna monarhija	Muslimani (98,7%)	Kralj Mohamed VI (od 1999)	2. marec 1956 (Francija)
Tunizijska republika	republika	Muslimani (98%)	Predsednik Zine El Abidine Ben Ali (od 1987)	20. marec 1956 (Francija)
Velika socialistična ljudska libijska Arab Jamahiriya	vojaško diktatura	Suniti Muslimani (97%)	Revolucionarni voditelj Muammar Abu Minyar al-Qadhafi (od 1969)	24. december 1951 (Italija)
Arabska republika Egipt	republika	Muslimani (94%) večinoma Suniti	Predsednik Mohammed Hosni Mubarak (od 1981)	28. februar 1922 (VB)
Libanonska republika	republika	Muslimani (59,7%), Kristajni (39%)	Predsednik Emile Lahud (od 1998)	22. november 1943 (Društvo narodov s francosko administracijo)
Hašemitska kraljevina Jordanije	ustavna monarhija	Muslimani (92%)	Kralj Abdallah II (od 1999)	25. maj 1946 (Društvo narodov z britansko administracijo)
Sirska arabska republika	republika z vojaškim režimom od 1963	Suniti Muslimani (74%)	Predsednik Bashar al-Asad (od 2000)	17. april 1946 (Društvo narodov s francosko administracijo)
Država Izrael	parlamentarna demokracija	Židje (76,5%), Muslimani (15,9%)	Predsednik Moshe Katzav (od 2000)	14. maj 1948 (Društvo narodov z britansko administracijo)
Zahodni Breg in Gaza	/	/	Predsednik Mahmoud Abbas (od 2005)⁷⁷	15. november 1988 (Deklaracija o neodvisnosti)⁵³

Vir: CIA - The World Factbook. Dostopno na <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/ag.html> (6. 11. 2005)

⁷⁷ Vir: Palestinska oblast. Dostopno na <http://www.pna.gov.ps> (6. 11. 2005).

TABELA C3: Glavni gospodarski in demografski kazalci

	EU ⁷⁸	Alžirija	Egipt	Izrael	Jordanija	Libanon	Libija	Maroko	Sirija	Palestina	Tunizija
<i>Prebivalstvo (v mio)</i>	459,5 ⁷⁹	32,4	68,7	6,8	5,4	4,6	5,4	30,6	17,8	3,5	10,0
<i>Velikost države (v km²)⁵⁴</i>	3.976.372	2.400.000	1.000.000	22.140	89.210	10.400	1.760.000	446.600	185.200	6.220	163.600
<i>BDP (v milijardah \$ in PPP)⁸⁰</i>	11.650	212,3	316,3	129	25,5	18,83	37,48	134,6	60,4	cca. 2,6 ⁸¹	70,88
<i>BDP (per capita v PPP v \$)⁸²</i>	26.900	6.600	4.200	20.800	4.500	5.000	6.700	4.200	3.400	cca. 700 ⁵⁷	7.100
<i>Rast BDP (letno v %)</i>	2,4	5,2	4,3	4,3	7,5	6,3	-0,2	3,5	3,6	-1,7	5,8
<i>Trgovina z EU (v mio €)⁸³</i>	-	22.377	9.586	22.002	2.254	3.162	12.607	13.992	6.153	-	13.629
<i>TNI⁸⁴ (v mio \$)</i>	-	633,8	237,4	3.900,0	376,2	358,0	-	2.300	150,0	-	541
<i>Pomoč per capita (v \$)</i>	-	7,3	13,2	65,8	232,5	50,8	-	17,4	9,2	288,6	30,9

Vir: World Bank Data, dostopno na www.worldbank.org/data/countrydata/countrydata.html, razen, kjer je drugače označeno.

⁷⁸ Podatki so vzeti s strani CIA Factbook, dostopno na <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html> (6.11.2005), razen, kjer je drugače označeno.

⁷⁹ Podatek je vzet s strani Eurostata. Dostopno na http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/page?_pageid=0,1136184,0_45572592&_dad=portal&_schema=PORTAL (6.11.05)

⁸⁰ Bruto domači proizvod po podatkih CIA, dostopno na <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html> (6.11.2005)

⁸¹ CIA Factbook ločeno spremlja podatke za Gazo in Zahodni Breg. Zato je naveden približen podatek na podlagi podatkov CIA Factbook. Dostopno na <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html> (6.11.2005). Razen tega so podatki ocena za leto 2003.

⁸² Bruto domači proizvod *per capita* po podatkih CIA, dostopno na <http://www.cia.gov/cia/publications/factbook/index.html> (6.11.2005)

⁸³ Podatki za leto 2002. Vir je COM (2004) 373, final, stran 31.

⁸⁴ Podatki za leto 2003.

TABELA D4: Trgovina EU z glavnimi partnerji

TRGOVINA EU Z GLAVNIMI PARTNERJI

(2004)

Največji uvozniki			Države, v katere največ izvaža			Največji trgovinski partnerji		
Partnerji	Mio €	%	Partnerji	Mio €	%	Partnerji	Mio €	%
Svet	1.029.326	100,0	Svet	963.709	100,0	Svet	1.993.035	100,0
1 ZDA	157.670	15,3	1 ZDA	234.140	24,3	1 ZDA	391.810	19,7
2 Kitajska	126.912	12,3	2 Švica	75.035	7,8	2 Kitajska	175.043	8,8
3 Rusija	80.476	7,8	3 Kitajska	48.131	5,0	3 Švica	136.495	6,8
4 Japonska	73.745	7,2	4 Rusija	45.712	4,7	4 Rusija	126.188	6,3
5 Švica	61.460	6,0	5 Japonska	43.210	4,5	5 Japonska	116.955	5,9
6 Norveška	56.038	5,4	6 Turčija	38.024	3,9	6 Norveška	86.791	4,4
7 Turčija	30.951	3,0	7 Norveška	30.752	3,2	7 Turčija	68.975	3,5
8 Koreja	30.251	2,9	8 Kanada	21.950	2,3	8 Koreja	48.066	2,4
9 Tajvan	23.645	2,3	9 Avstralija	19.858	2,1	9 Kanada	38.200	1,9
10 Brazilija	21.131	2,1	10 Hong Kong	19.164	2,0	10 Tajvan	36.472	1,8
11 Singapur	17.039	1,7	11 Združeni A. Emirati	18.639	1,9	11 Brazilija	35.255	1,8
12 Kanada	16.250	1,6	12 Romunija	18.014	1,9	12 Indija	33.267	1,7
13 Indija	16.237	1,6	13 Koreja	17.815	1,8	13 Singapur	33.100	1,7
14 Saudska Arabija	16.115	1,6	14 Indija	17.031	1,8	14 Romunija	32.085	1,6
15 Malezija	15.784	1,5	15 Južna Afrika	16.106	1,7	15 Južna Afrika	31.853	1,6
16 Južna Afrika	15.747	1,5	16 Singapur	16.061	1,7	16 Hong Kong	29.086	1,5
17 Alžirija	15.253	1,5	17 Mehika	14.654	1,5	17 Saudska Arabija	28.681	1,4
18 Romunija	14.071	1,4	18 Brazilija	14.123	1,5	18 Avstralija	28.557	1,4
19 Libija	13.626	1,3	19 Tajvan	12.827	1,3	19 Alžirija	24.700	1,2
20 Tajska	12.766	1,2	20 Izrael	12.758	1,3	20 Malezija	24.514	1,2
Sredozemske države	75.332	7,3	Sredozemske države	91.565	9,5	Sredozemska države	166.897	8,4

EU uvaža iz ...			EU izvaža v ...			Uvoz + Izvoz		
Partnerske regije	Mio €	%	Partnerske regije	Mio €	%	Partnerske regije	Mio €	%
Svet	1.029.326	100,0	Svet	963.709	100,0	Svet	1.993.035	100,0
NAFTA	180.732	17,6	NAFTA	270.743	28,1	NAFTA	451.476	22,7
Latinska Amerika	56.665	5,5	Latinska Amerika	47.739	5,0	Latinska Amerika	104.404	5,2
EU kandidatke	53.566	5,2	EU kandidatke	71.923	7,5	EU kandidatke	125.489	6,3
EFTA	120.248	11,7	EFTA	108.673	11,3	EFTA	228.921	11,5
Sredoz. države	44.381	4,3	Sredoz. države	53.541	5,6	Sredoz. države	97.922	4,9
ASEAN	69.098	6,7	ASEAN	42.748	4,4	ASEAN	111.846	5,6

NAFTA: Kanada, Mehika, ZDA.

Latinska Amerika: 20 držav.

EU kandidatke: Bolgarija, Hrvaška, Romunija, Turčija.

EFTA: Islandija, Norveška, Švica.

Sredozemske države (brez Turčije): Alžirija, Gaza, Egipt, Izrael, Jordanija, Libanon, Maroko, Sirija, Tunizija.

ASEAN: Brunej, Kambodža, Indonezija, Laos, Malezija, Miramar, Filipini, Singapur, Tajska, Vietnam.

Podatki za Svet izključujejo interno trgovino med 25 članicami EU.

Vir: EUROSTAT (Comext, Statistical regime 4). Dostopno na http://trade-info.cec.eu.int/doclib/docs/2005/july/tradoc_117658.pdf (6. 11. 2005).

TABELA E5: Trgovina držav južnega in vzhodnega z glavnimi partnerji

**TRGOVINA DRŽAV JUŽNEGA IN VZHODNEGA SREDOZEMLJA Z GLAVNIMI PARTNERJI
(2004)**

Največji uvozniki				Države, v katere največ izvažajo				Največji trgovinski partnerji			
Partnerji	Mio €	%		Partnerji	Mio €	%		Partnerji	Mio €	%	
Svet	193.024	100,0		Svet	140.211	100,0		Svet	333.235	100,0	
1 EU	93.816	48,6		1 EU	68.900	49,1		1 EU	162.716	48,8	
2 ZDA	13.976	7,2		2 ZDA	23.462	16,7		2 ZDA	37.438	11,2	
3 Rusija	9.313	4,8		3 Kanada	2.723	1,9		3 Rusija	11.178	3,4	
4 Kitajska	9.233	4,8		4 Turčija	2.287	1,6		4 Kitajska	10.742	3,2	
5 Švica	5.967	3,1		5 Irak	2.272	1,6		5 Švica	7.390	2,2	
6 Japonska	5.125	2,7		6 Rusija	1.865	1,3		6 Japonska	6.201	1,9	
7 Saudska Arabija	4.482	2,3		7 Hong Kong	1.788	1,3		7 Saudska Arabija	5.787	1,7	
8 Koreja	4.031	2,1		8 Brazilija	1.694	1,2		8 Turčija	5.580	1,7	
9 Ukrajina	3.494	1,8		9 Združeni A. Emirati	1.674	1,2		9 Koreja	4.800	1,4	
10 Turčija	3.292	1,7		10 Indija	1.550	1,1		10 Indija	4.262	1,3	
11 Indija	2.712	1,4		11 Kitajska	1.509	1,1		11 Ukrajina	4.062	1,2	
12 Romunija	1.906	1,0		12 Švica	1.423	1,0		12 Kanada	3.741	1,1	
13 Iran	1.758	0,9		13 Saudska Arabija	1.305	0,9		13 Brazilija	3.361	1,0	
14 Libija	1.745	0,9		14 Izrael	1.168	0,8		14 Hong Kong	3.119	0,9	
15 Brazilija	1.666	0,9		15 Romunija	1.147	0,8		15 Romunija	3.053	0,9	
16 Alžirija	1.560	0,8		16 Japonska	1.076	0,8		16 Irak	2.708	0,8	
17 Argentina	1.448	0,8		17 Alžirija	1.013	0,7		17 Iran	2.593	0,8	
18 Hong Kong	1.331	0,7		18 Iran	835	0,6		18 Alžirija	2.573	0,8	
19 Malezija	1.251	0,6		19 Bolgarija	791	0,6		19 Libija	2.521	0,8	
20 Tajska	1.235	0,6		20 Libija	776	0,6		20 Združeni A. Emirati	2.368	0,7	

Uvoz iz ...			Izvoz v ...			Uvoz + Izvoz		
Partnerske regije	Mio €	%	Partnerske regije	Mio €	%	Partnerske regije	Mio €	%
Svet	193.024	100,0	Svet	140.211	100,0	Svet	333.235	100,0
NAFTA	15.237	7,9	NAFTA	26.727	19,1	NAFTA	41.964	12,6
Latinska Amerika	4.268	2,2	Latinska Amerika	2.869	2,0	Latinska Amerika	7.137	2,1
EU kandidatke	6.198	3,2	EU kandidatke	4.448	3,2	EU kandidatke	10.645	3,2
EFTA	6.478	3,4	EFTA	1.707	1,2	EFTA	8.184	2,5
Sredoz. države	5.214	2,7	Sredoz. države	5.976	4,3	Sredoz. države	11.189	3,4
ASEAN	4.541	2,4	ASEAN	2.201	1,6	ASEAN	6.742	2,0

NAFTA: Kanada, Mehika, ZDA.

Latinska Amerika: 20 držav.

EU kandidatke: Bolgarija, Hrvaška, Romunija, Turčija.

EFTA: Islandija, Norveška, Švica.

Sredozemske države (brez Turčije): Alžirija, Gaza, Egipt, Izrael, Jordanija, Libanon, Maroko, Sirija, Tunizija.

ASEAN: Brunej, Kambodža, Indonezija, Laos, Malezija, Miramar, Filipini, Singapur, Tajska, Vietnam.

EU: 25 članic

Vir: IMF (Dots). Dostopno na http://trade-info.cec.eu.int/doclib/docs/2005/july/tradoc_117658.pdf (6. 11. 2005).